

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΕΣ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ, ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΩΝ & ΚΡΙΣΕΩΝ

POST GRADUATE PROGRAM
ENVIRONMENTAL, DISASTER & CRISES MANAGEMENT STRATEGIES

Μεταπτυχιακή Διατριβή Ειδίκευσης
Master Thesis

Η λειτουργία του ΝΑΤΟ, υπό το πρίσμα της διαχείρισης καταστροφών και κρίσεων. Η επέμβαση στη Λιβύη: Μελέτη περίπτωσης

NATO's way of operation, in the light of the disaster & crises management. The Libya intervention: Case study

ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ ΧΑΤΖΗΔΗΜΗΤΡΙΟΥ/ ATHANASIOS CHATZIDIMITRIOU

A.M. / R.N. : 19261

Ειδικές Εκδόσεις / Special Publications:

No. 2020267

Αθήνα, Φεβρουάριος 2021
Athens, February 2021

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΕΣ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ, ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΩΝ & ΚΡΙΣΕΩΝ
POST GRADUATE PROGRAM
ENVIRONMENTAL, DISASTER & CRISES MANAGEMENT STRATEGIES

Μεταπτυχιακή Διατριβή Ειδίκευσης Master Thesis

Η λειτουργία του ΝΑΤΟ, υπό το πρίσμα της διαχείρισης καταστροφών και κρίσεων. Η επέμβαση στη Λιβύη: Μελέτη περίπτωσης

NATO's way of operation, in the light of the disaster & crises management. The Libya intervention: Case study

ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ ΧΑΤΖΗΔΗΜΗΤΡΙΟΥ/ ATHANASIOS CHATZIDIMITRIOU

A.M. / R.N. : 19261

Τριμελής Εξεταστική Επιτροπή:

Δρ. Σ. Μπλαβούκος,
Επίκ. Καθηγητής ΟΠΑ

Δρ. Ε. Λέκκας
Καθηγητής ΕΚΠΑ

Δρ.Σ. Λόζιος,
Επίκ. Καθηγητής ΕΚΠΑ

Ειδική Επιστημονική Καθοδήγηση

Δημήτριος Σιώτης
Msc Οικονομολόγος

Περιεχόμενα

Περιεχόμενα.....	i
Περίληψη	iii
Abstract	iv
Πρόλογος – Ευχαριστίες	v
Κατάλογος Εικόνων	vi
Κατάλογος Ακρωνυμίων - Συντμήσεων.....	vii

Εισαγωγή	9
-----------------------	----------

Κεφάλαιο 1. Καταστροφές και κρίσεις. Έννοιες και εργαλεία διαχείρισης..... 10

1.1. Βασικές έννοιες – Όροι και ορισμοί	10
1.2. Ταξινόμηση των καταστροφών.....	16
1.2.1. Εισαγωγή.....	16
1.2.2. Φυσικές Καταστροφές.....	16
1.2.3. Ανθρωπογενείς Καταστροφές	19
1.2.4. Na – Tech Καταστροφές	20
1.3. Επιπτώσεις των Καταστροφών	21
1.4. Διαχείριση των Καταστροφών	23
1.5. Διεθνές Πλαίσιο Διαχείρισης Έκτακτης Κατάστασης.....	25
1.5.1. Διεθνείς Διαστάσεις των Καταστροφών	25
1.5.2. Η Εξέλιξη των Διεθνών Στρατηγικών για τη Μείωση των Καταστροφών..	26

Κεφάλαιο 2. NATO. Δομή – Ιστορική Εξέλιξη – Όργανα Λήψης Απόφασης 29

2.1. Τι είναι το NATO;.....	29
2.2. Ιστορική Αναδρομή.....	29
2.3. Η Εξέλιξη του Στρατηγικού Δόγματος του NATO.....	31
2.4. Τα Όργανα Λήψης Απόφασης του NATO.....	34
2.5. Συνεργασία με τους Εταίρους σε Ευρώπη και Ευρασία.....	36

Κεφάλαιο 3. Διαχείριση Κρίσεων από το NATO 38

3.1. Γενικά.....	38
3.2. NATO και Αντιμετώπιση Φυσικών Καταστροφών και κρίσεων	39
3.3. Μηχανισμοί – Εργαλεία Διαχείρισης Κρίσεων του NATO.....	41
3.3.1. Μηχανισμοί Διαχείρισης Κρίσεων στο NATO.....	42
3.3.2. Εργαλεία Διαχείρισης Κρίσεων στο NATO.....	45

Κεφάλαιο 4. Η Επέμβαση του NATO στη Λιβύη – Μελέτη Περίπτωσης (Case Study)..... 50

4.1. Γενικά.....	50
4.2. Ιστορικό Πλαίσιο.....	50
4.3. Το NATO και η Διαχείριση της κρίσης στη Λιβύη.....	52

Κεφάλαιο 5. Αποτίμηση της Διαχείρισης της Κρίσης στη Λιβύη από το NATO 56

5.1. Εισαγωγή.....	56
5.2. NATO: Εγγύηση Ασφάλειας ή Εξυπηρέτηση Συμφερόντων;	56

Κεφάλαιο 6. Συμπεράσματα – Διαπιστώσεις	59
Βιβλιογραφία	62
Παράρτημα Α Κατηγορίες Επικινδυνότητων (Hazards) (Λέκκας και συν., 2008)	68
Παράρτημα Β Η Ιδρυτική Συνθήκη του NATO (1949) (www.nato.int/e-library) .	69
Παράρτημα Γ Η Δομή Διοίκησης του NATO (NATO's Command Structure) (NATO, The Secretary General's Annual Report, 2019)	72
Παράρτημα Δ Το Χρονολόγιο των Κύριων Γεγονότων της Επιχείρησης του NATO στη Λιβύη (NATO ACT, 2017)	73

Περίληψη

Η ιστορία της ανθρωπότητας, από την αρχή της ύπαρξής της και ανεξαρτήτως προελεύσεως και πολιτισμών, είναι γεμάτη από αναφορές σε μεγάλα καταστροφικά γεγονότα, τα οποία υπήρξαν η αφορμή μεγάλων αλλαγών και μεταβάσεων. Κατά καιρούς, ο άνθρωπος απέδωσε τα καταστροφικά φαινόμενα είτε σε θεϊκό μένος (θεο-μηνία), είτε σε ανώτερες υπερφυσικές δυνάμεις, αισθανόμενος (και όντας) αδύναμος να τα ελέγξει ή/και να τα δαμάσει. Στη φάση αυτή, κατά την οποία η συντριπτική πλειοψηφία αφορούσε γεγονότα φυσικής προέλευσης (φυσικές καταστροφές), στόχος του ανθρώπου ήταν απλά να καταφέρει να προσαρμοστεί και να επιβιώσει από το μέγεθος των επιπτώσεων των καταστροφών αυτών.

Τον τελευταίο αιώνα όμως και καθώς η διεθνής εμπειρία περιλαμβάνει διαδικασίες καταγραφής και θεραπείας των καταστροφών, έγινε φανερό ότι εμφανίζονται και άλλοι τύποι καταστροφών, των οποίων η εκδήλωση δεν σχετίζεται απαραίτητα με φυσικά φαινόμενα, αλλά κυρίως με την ανθρώπινη δραστηριότητα (ανθρωπογενείς καταστροφές). Πρόκειται για γεγονότα εξίσου μεγάλης κλίμακας, με εξίσου σοβαρές επιπτώσεις με αυτές των φυσικών καταστροφών.

Καθώς λοιπόν οι κοινωνίες εξελίσσονταν, άρχισαν να αναπτύσσουν μηχανισμούς αντίδρασης σε κρίσεις και καταστροφές, οι οποίοι προσανατολιζόνταν κυρίως στη μετα-καταστροφική περίοδο, με στόχο τον μετριασμό των επιπτώσεων. Αργότερα, άρχισε δειλά-δειλά να υπεισέρχεται και η έννοια της πρόληψης. Στο πλαίσιο αυτό και λαμβάνοντας υπ' όψιν ότι πρόκειται για γεγονότα τα οποία δεν μπορούν να οριοθετηθούν χωρικά (ούτε χρονικά), αναπτύχθηκαν μέσα στους κόλπους της διεθνούς κοινότητας και των Διεθνών Οργανισμών (ΟΗΕ, ΕΕ, NATO), μοντέλα κοινής δράσης, πάντα υπό το πρίσμα των εξελίξεων στο 'Παγκόσμιο Θέατρο' της Διαχείρισης Καταστροφών (Πλαίσιο Δράσης του Hyogo 2005, Πλαίσιο για τη μείωση του Κινδύνου Καταστροφής του Sendai 2015).

Ο στόχος της παρούσας Διπλωματικής Διατριβής είναι διττός. Αφενός, λαμβάνει χώρα μια προσπάθεια επεξήγησης και ανάλυσης των βασικών εννοιών της διαχείρισης καταστροφών και κρίσεων, με σαφή σκοπό την εξοικείωση του αναγνώστη και την κατανόηση από μέρους του της σπουδαιότητας του θεματικού αυτού πεδίου σε διεθνές επίπεδο. Αφετέρου, επιχειρείται μια παρουσίαση του τρόπου δράσης, καθώς και των μηχανισμών αντιμετώπισης, από πλευράς NATO, των περιπτώσεων καταστροφών και κρίσεων.

Τέλος, μελετάται ο τρόπος δράσης της Συμμαχίας στην περίπτωση της επέμβασης στη Λιβύη (Μελέτη Περίπτωσης – Case Study), παρατίθενται τα σχετικά συμπεράσματα, καθώς και τα διδάγματα (lessons learned), για μελέτη και μελλοντική αξιοποίηση.

Λέξεις κλειδιά: Διαχείριση κρίσεων, Μηχανισμοί Αντιμετώπισης, NATO, Λιβύη

Abstract

The history of Humanity, from the beginning of its existence, irrespective of origin and civilizations, is full of references of great catastrophic events, which were the cause of major changes and transitions. From time to time, humans attributed those catastrophic phenomena either to Gods' fury or supernatural forces, feeling (and being) powerless to control and/or to master them. During this period, where the vast majority regarded events of natural origin (natural disasters), human's target was just to manage to adapt and survive from the magnitude of the implications.

However, during the last century and as international experience consists of disaster recording and cure methods, it was clear that there were also other types of disasters, the occurrence of which, had no necessary connection with natural events, but mainly with the human activity (manmade disasters). It refers to equally large-scale events, with equally serious impact, as that of natural disasters.

So, as the communities evolved, they began to develop reaction mechanisms to deal with crises and disasters. Those mechanisms were mainly oriented to the post disaster period, trying to limit the possible consequences. Later, the notion of prevention started to make its presence noticeable. Into this framework and having into consideration that we have to deal with events that cannot be either spatially (or chronically) defined, international community and International Organizations (UN, EE, NATO), developed models of common action, always in the light of the global evolutions in the field of Disaster Management (Hyogo Framework for Action 2005, Sendai Framework for Disaster Risk Reduction 2015).

The present Thesis has a dual target. Firstly, an attempt of 'disaster and crises basic definitions' analysis takes place, so as to familiarize the reader with this field of great importance, in an international level. Additionally, there is a presentation of NATO's way of action and NATO's reaction mechanisms, regarding disasters and crises.

In the end, there is an approach to the Alliance's way of action in the case of Libya intervention. Relative conclusions, as well as lessons learned are cited, for further study and future utilization.

Keywords: Crises Management, Reaction Mechanisms, NATO, Libya

Πρόλογος – Ευχαριστίες

Η παρούσα Μεταπτυχιακή Διπλωματική Εργασία (ΜΔΕ) εκπονήθηκε στο πλαίσιο του ΠΜΣ «Στρατηγικές Διαχείρισης Περιβάλλοντος Καταστροφών & Κρίσεων» του Τμήματος Γεωλογίας & Γεωπεριβάλλοντος, του Εθνικού & Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών (ΕΚΠΑ).

Μέσα από αυτές τις λίγες γραμμές, θα ήθελα να εκφράσω τις θερμές μου ευχαριστίες στο σύνολο του επιστημονικού προσωπικού και φυσικά στον Διευθυντή του εν λόγω ΠΜΣ Καθηγητή κ. Ευθύμιο Λέκκα, για το υψηλό επίπεδο γνώσεων που μου μετέφεραν στο άκρως επίκαιρο και συνεχώς εξελισσόμενο αυτό επιστημονικό πεδίο, διευρύνοντας τους ορίζοντές μου και παρέχοντάς μου μια διαφορετική οπτική των πραγμάτων. Επιπρόσθετα, ο τρόπος διεξαγωγής του υπ' όψιν ΠΜΣ, το οποίο είναι ευέλικτο και προσαρμόσιμο στις διαφορετικές ανάγκες του κάθε σπουδαστή, μου έδωσε την ευκαιρία να το ολοκληρώσω με τον ρυθμό και τις προϋποθέσεις που εγώ επιθυμούσα. Σίγουρα, η συμμετοχή σε κάποια από τις Ασκήσεις Πεδίου που διοργανώνονται κατά τη διάρκεια του εν λόγω ΠΜΣ (Σαντορίνη, Ρόδος) θα ήταν το επιστέγασμα αυτής της προσπάθειας, εντούτοις η πανδημία του Covid-19, την οποία βιώνουμε εδώ και έναν χρόνο, διαφοροποίησε τα δεδομένα.

Ιδιαίτερες ευχαριστίες θα ήθελα να εκφράσω και στον κ. Δημήτριο Σιώτη, Οικονομολόγο και Επιστημονικό Συνεργάτη του ΠΜΣ, για την πολύτιμη καθοδήγησή του, τόσο αναφορικά με την επιλογή της κατάλληλης θεματολογίας, όσο και στο κομμάτι της δομής και ανάπτυξης του θέματος.

Τέλος θα ήθελα να αφιερώσω την παρούσα προσπάθεια στα παιδιά μου Δανάη & Αλέξανδρο, για τα οποία, μαζί με τη σύζυγό μου, που επίσης βρίσκεται στη διαδικασία απόκτησης Μεταπτυχιακού Διπλώματος και 2^{ου} Πτυχίου, προσπαθούμε να αποτελούμε ένα σωστό πρότυπο, εμψυώνοντας τους τη σωστή νοοτροπία της συνεχούς προσπάθειας και της βελτίωσης.

Κατάλογος Εικόνων

Εικόνα 1.1	Βασικοί παράγοντες πρόκλησης μιας καταστροφής.....	11
Εικόνα 1.2	Νέος Χάρτης Ζωνών Σεισμικής Επικινδυνότητας.....	12
Εικόνα 1.3	Χάρτης Πρόβλεψης Κινδύνου Πυρκαγιάς της 23/8/07	13
Εικόνα 1.4	Διακινδύνευση και βασικές συνιστώσες	15
Εικόνα 1.5	Διαδικασία Εκτίμησης Διακινδύνευσης.....	15
Εικόνα 1.6	Ταξινόμηση Φυσικών Καταστροφών από το CRED.....	17
Εικόνα 1.7	Ταξινόμηση Τεχνολογικών Καταστροφών κατά CRED.....	20
Εικόνα 1.8	Τεχνολογικά ατυχήματα ως συνέπεια φυσικών καταστροφών	21
Εικόνα 1.9	Αριθμός φυσικών καταστροφών 1900-2014 ανά τύπο	22
Εικόνα 1.10	Ταξινόμηση Καταστροφών με βάση το τρίπτυχο Γενεσιουργό Αίτιο – Τρόπος Εκδήλωσης – Επιπτώσεις	23
Εικόνα 1.11	Ο Κύκλος της Διαχείρισης Καταστροφών.....	24
Εικόνα 1.12	Φάσεις και Στάδια του Κύκλου Διαχείρισης Καταστροφών (αναλυτικά) ..	24
Εικόνα 1.13	Ο Κύκλος της Διαχείρισης Καταστροφών κατά GAR 2015	25
Εικόνα 1.14	Διασύνδεση των τριών μεγάλων διεθνών πεδίων πολιτικής.....	28
Εικόνα 2.1	Λογότυπο του NATO (NATO's logo).....	29
Εικόνα 2.2	Συνεδρίαση του Βορειοατλαντικού Συμβουλίου.....	34
Εικόνα 2.3	Συνεδρίαση της Στρατιωτικής Επιτροπής.....	35
Εικόνα 2.4	Αλληλεπίδραση NAC – MC.....	35
Εικόνα 3.1	Το λογότυπο του EADRCC (EADRCC's logo)	40
Εικόνα 3.2	Δομή της MC και αλληλεπίδραση με NAC.....	43
Εικόνα 3.3	Τα λογότυπα των ACO & ACT του NATO (ACO & ACT logos)	44
Εικόνα 3.4	Το Σύστημα Διαχείρισης Κρίσεων του NATO	46
Εικόνα 3.5	Οι φάσεις της Διαδικασίας Διαχείρισης Κρίσεων του NATO (NCMP).....	48
Εικόνα 4.1 & 4.2	Αποστολές στο πλαίσιο της Επιχείρησης «Odyssey Dawn».....	52

Κατάλογος Ακρωνυμίων - Συντμήσεων

Ελληνικές Συντμήσεις

ΑΚ	Αντισεισμικός Κανονισμός
ΑΕΠ	Ακαθάριστο Εθνικό Προϊόν
ΓΓ	Γενικός Γραμματέας
ΓΓΠΠ	Γενική Γραμματεία Πολιτικής Προστασίας
ΔΝΤ	Διεθνές Νομισματικό Ταμείο
ΕΕ	Ευρωπαϊκή Ένωση
ΕΜΥ	Εθνική Μετεωρολογική Υπηρεσία
ΗΑΕ	Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα
ΗΠΑ	Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής
Κ – Μ	Κράτος – Μέλος
ΜΚΟ	Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις
ΟΑΣΕ	Οργανισμός για την Ασφάλεια & τη Συνεργασία στην Ευρώπη
ΟΑΣΠ	Οργανισμός Αντισεισμικού Σχεδιασμού & Προστασίας
ΟΗΕ	Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών
ΣΑ	Συμβούλιο Ασφαλείας
ΧΒΡΠ	Χημικά, Βιολογικά, Ραδιολογικά & Πυρηνικά

Αγγλικές Συντμήσεις (Abbreviations)

ACO	Allied Command Operations
ACT	Allied Command Transformation
AWACS	Airborne Warning and Control Systems
CEPC	Civil Emergency Planning Committee
CONPLAN	Contingency Plan
CONOPS	Concept Of Operations
CRED	Centre for Research on the Epidemiology of Disasters
CRO	Crises Response Operations
EADRCC	Euro-Atlantic Disaster Response & Coordination Centre
EADRU	Euro-Atlantic Disaster Response Unit
EAP	Euro-Atlantic Partnership
EAPC	Euro-Atlantic Partnership Council
FEMA	Federal Emergency Management Agency
FYROM	Former Yugoslavian Republic Of Macedonia
HFA	Hyogo Framework for Action
ICC	International Criminal Court
ICI	Istanbul Cooperation Initiative
IMF	International Monetary Fund
IMS	International Military Staff
IRDR	Integrated Research on Disaster Risk
IS	International Staff
ISAF	International Security Assistance Force
JFC	Joint Force Command
KFOR	Kosovo Force
MC	Military Committee
MRO	Military Response Options
NAC	North Atlantic Council
NACC	North Atlantic Cooperation Council

NATO	North Atlantic Treaty Organization
NCMP	NATO Crises Management Process
NCRS	NATO Crises Response System
NED	NAC Execution Directive
NID	NAC Initiative Directive –
NIWS	NATO Intelligence & Warning System
NPG	Nuclear Planning Group
NTC	National Transitional Council
OPC	Operations Policy Committee
OPLANS	Operation Plans
OPP	Operational Planning Process
OUP	Operation Unified Protector
PC	Political Committee
PfP	Partnership for Peace
PME	Political-Military Estimation
SA	Strategic Assessment
SACEUR	Supreme Allied Commander Europe
SACT	Supreme Allied Commander Transformation
SACTH	Supreme Allied Command Transformation Headquarters
SC	Security Council
SDP	Standing Defence Plan
SFDRR	Sendai Framework for Disaster Risk Reduction
SG	Secretary General
SHAPE	Supreme Headquarters Allied Powers Europe
SITCEN	Situation Centre
UN	United Nations
UNHCR	United Nations High Commissioner for the Refugees
UNISDR	United Nations International Strategy for Disaster Reduction
UN OCHA	United Nations Office for the Coordination of Human Affairs
UNSMIL	United Nations Support Mission in Libya
WB	World Bank

Εισαγωγή

Οι ανθρώπινες κοινωνίες ήταν ανέκαθεν μάρτυρες καταστροφών και κρίσεων πάσης φύσεως, οι οποίες ήταν υπεύθυνες για πολυάριθμους θανάτους και ζημιές παγκοσμίως. Ο τρόπος εξέλιξης και λειτουργίας των σύγχρονων κοινωνιών και η ραγδαία ανάπτυξη της τεχνολογίας τον τελευταίο αιώνα, πέρα από τα αναρίθμητα οφέλη, πολλαπλασίασε και τις πηγές πιθανών επικινδυνοτήτων. Στην προσπάθειά της η ανθρωπότητα να διαχειριστεί αυτά τα ζητήματα και να βρει πιθανές λύσεις, δημιούργησε διαφόρων τύπων και προσανατολισμών οργανισμούς. Ένας εξ αυτών ήταν και ο Οργανισμός Βορειοατλαντικού Συμφώνου, ή NATO όπως είναι ευρύτερα γνωστός.

Προτού όμως παρουσιαστεί και αναλυθεί η δομή και ο τρόπος λειτουργίας και δράσης του NATO σε περιπτώσεις καταστροφών και κρίσεων, επιχειρείται μια γνωριμία με το ραγδαία εξελισσόμενο αυτό πεδίο. Στο 1^ο Κεφάλαιο γίνεται μια προσπάθεια επεξήγησης των βασικών εννοιών και εργαλείων της Διαχείρισης Καταστροφών & Κρίσεων, καθώς και του υφιστάμενου πλαισίου διαχείρισης έκτακτης κατάστασης σε διεθνές επίπεδο.

Στο 2^ο Κεφάλαιο παρουσιάζεται η βασική δομή του NATO και παρατίθεται η ιστορική εξέλιξη της Συμμαχίας από την ίδρυσή της το 1949, οι μεταβολές στο στρατηγικό της δόγμα, τα όργανα λήψης αποφάσεων και οι σχέσεις συνεργασίας που έχει αναπτύξει.

Στο 3^ο Κεφάλαιο παρουσιάζεται ο τρόπος διαχείρισης μιας κρίσης από το NATO, καθώς και οι σημαντικότεροι μηχανισμοί και εργαλεία που έχει στη διάθεσή του σε αυτή του την προσπάθεια.

Στο 4^ο Κεφάλαιο αναλύεται η μελέτη περίπτωσης (case study) της παρούσας ΜΔΕ, η οποία αφορά στην επέμβαση του NATO στη Λιβύη. Παρουσιάζεται ο τρόπος δράσης της Συμμαχίας, καθώς και οι πρωτοβουλίες τις οποίες ανέλαβε.

Στο 5^ο Κεφάλαιο επιχειρείται μια πρώτη αποτίμηση της διαχείρισης της κρίσης στη Λιβύη από το NATO. Γίνεται παράθεση πολλών διαφορετικών προσεγγίσεων, όπως αυτές αντλήθηκαν από τη διεθνή βιβλιογραφία, χωρίς κριτική διάθεση, προκειμένου ο αναγνώστης να διαμορφώσει τη δική του άποψη επί του θέματος.

Τέλος στο 6^ο και τελευταίο Κεφάλαιο παρατίθενται τα προσωπικά συμπεράσματα-διαπιστώσεις από τη μελέτη του συνόλου των διαθέσιμων στοιχείων.

Κεφάλαιο 1.

Καταστροφές και κρίσεις. Έννοιες και εργαλεία διαχείρισης

1.1. Βασικές έννοιες – Όροι και ορισμοί

Προτού ξεκινήσει η περαιτέρω ανάπτυξη του θέματος, κρίνεται σκόπιμη η παράθεση και αποσαφήνιση κάποιων βασικών εννοιών της διαχείρισης καταστροφών και κρίσεων, προκειμένου ο αναγνώστης να αποκτήσει μια αντίληψη του τόσο σύγχρονου και ταχέως μεταβαλλόμενου αυτού πεδίου και να είναι σε θέση να κατανοήσει καλύτερα την ανάλυση που ακολουθεί.

Καταστροφή

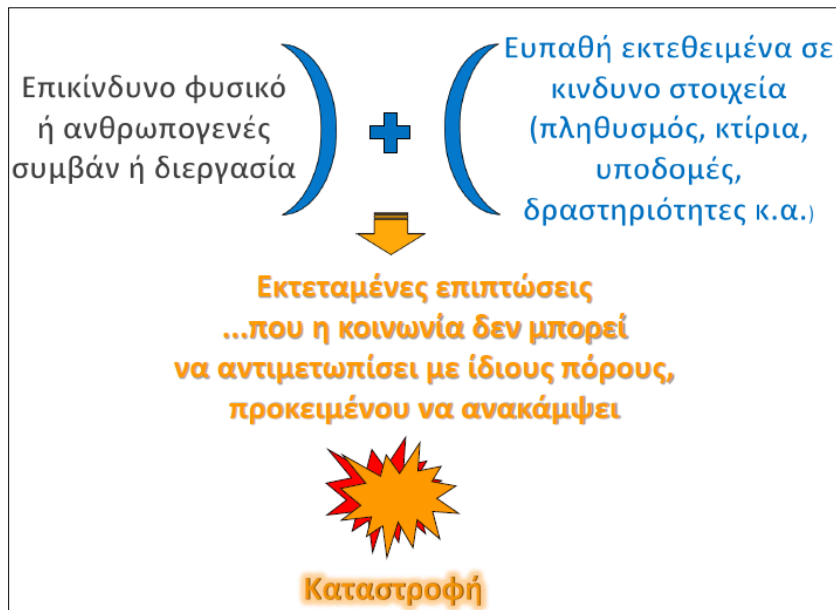
Η ερμηνεία της λέξης «Καταστροφή» μπορεί να φαντάζει αρχικά ως μια εύκολη υπόθεση, στην πραγματικότητα όμως δεν είναι και αυτό οφείλεται στο ότι πρόκειται για έναν όρο, ο οποίος χρησιμοποιείται από μια πληθώρα επιστημονικών κλάδων και φορέων δράσης. Συνεπώς, αναλόγως του επιδιωκόμενου σκοπού, αλλά και του αντίστοιχου ακροατηρίου, ποικίλουν και οι ερμηνείες του εν λόγω όρου. Ενδεικτικά μπορούν να αναφερθούν οι ορισμοί που δίνονται σε δύο από τα πιο γνωστά ερμηνευτικά λεξικά της αγγλικής γλώσσας:

- Ξαφνικό ατύχημα ή φυσική εκτροπή που προκαλεί μεγάλες ζημιές και απώλειες ζωής (Oxford, 2020).
- Γεγονός που επιφέρει μεγάλες βλάβες, απώλειες ή θανάτους ή/και μεγάλη δυσπραγία (Cambridge, 2020).

Σύμφωνα με κοινωνιολογικές προσεγγίσεις οι οποίες φαίνεται να εστιάζουν στην αδυναμία (τρωτότητα) των κοινωνιών: *«καταστροφή είναι μια κατάσταση κρίσης που προκαλεί εκτεταμένες απώλειες, οι οποίες υπερβαίνουν κατά πολύ την ικανότητα της πληγείσας κοινότητας να ανακάμψει»* (Quarantelli, 1985).

Ο ορισμός ο οποίος τυγχάνει ευρείας αποδοχής και συμπεριλαμβάνει στοιχεία από όλα τα ανωτέρω, είναι αυτός που διατυπώθηκε από τη Διεθνή Στρατηγική για τη μείωση των καταστροφών των Ηνωμένων Εθνών (United Nations International Strategy for Disaster Reduction – UNISDR), σύμφωνα με τον οποίο η καταστροφή ορίζεται ως: *«μια σοβαρή διακοπή της λειτουργίας μιας κοινωνίας, η οποία συνδέεται με εκτεταμένες ανθρώπινες, υλικές, οικονομικές ή περιβαλλοντικές απώλειες και επιπτώσεις και η οποία υπερβαίνει την ικανότητα της πληγείσας κοινότητας να ανταπεξέλθει με ίδιους πόρους και ίδιες δυνατότητες»* (UNISDR, 2009). Ο ορισμός αυτός υιοθετείται και από την ελεύθερη διαδικτυακή εγκυκλοπαίδεια Wikipedia.

Η καταστροφή **δεν** θα πρέπει να συγχέεται με το γεγονός ή το συμβάν (π.χ. φυσικό φαινόμενο) που την προκαλεί. Για παράδειγμα η εκδήλωση ενός σεισμού (φυσικό φαινόμενο) σε μια μη κατοικημένη περιοχή, είναι πολύ πιθανό να μην οδηγήσει σε καταστροφή. Επομένως, η καταστροφή είναι συνάρτηση πολλών «μεταβλητών», όπως το φυσικό περιβάλλον, τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της πληττόμενης περιοχής, η ικανότητα αντίδρασης και γρήγορης ανάκαμψης (ανθεκτικότητα – προσαρμοστικότητα) κλπ. (**Εικόνα 1.1**).

Εικόνα 1.1 Βασικοί παράγοντες πρόκλησης μιας καταστροφής (Πηγή: ΕΕΤΑΑ, 2011)

Κρίση

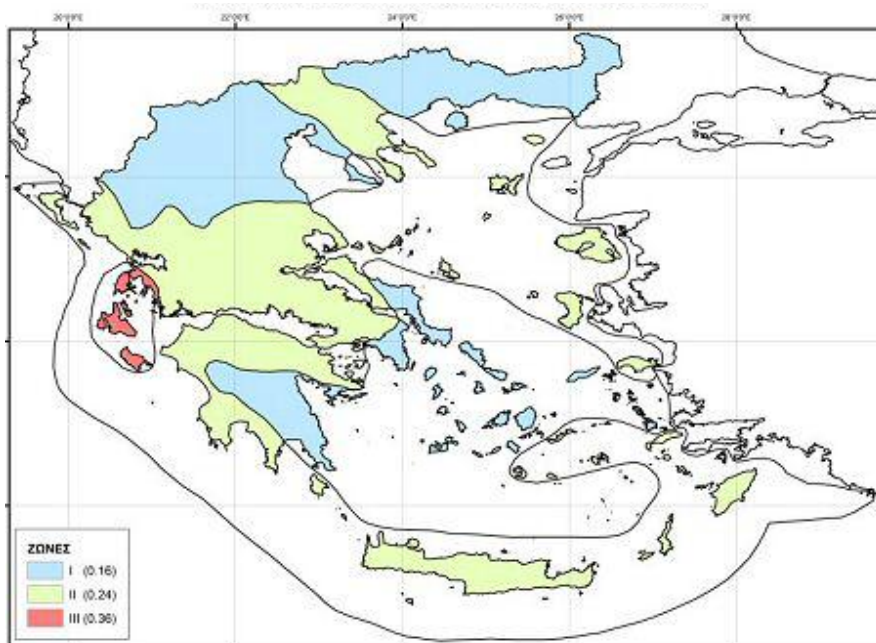
Η «Κρίση» είναι ένας άλλος όρος ο οποίος πολύ συχνά συγχέεται με την καταστροφή. Στην πραγματικότητα, οι δύο όροι είναι πολύ στενά συνδεδεμένοι μεταξύ τους, χωρίς εντούτοις να θεωρούνται ταυτόσημες. Σύμφωνα με τον (Boin, 2005), η καταστροφή μπορεί να θεωρηθεί ως μια κρίση με αρνητική κατάληξη, χωρίς όμως απαραίτητα να ισχύει και το αντίστροφο, καθότι δεν οδηγούν όλες οι κρίσεις σε καταστροφή. Σε κάθε περίπτωση, η κρίση προσομοιάζει με μια σοβαρή απειλή σε δομικά στοιχεία μιας κοινωνίας (ασφάλεια, υγεία, τάξη, ευημερία κ.α.) υπό συνθήκες χρονικής πίεσης και αβεβαιότητας για την τελική έκβαση. Ως εκ τούτου, τα τρία βασικά συστατικά τα οποία συνθέτουν μια κρίση είναι τα ακόλουθα:

- Απειλή.
- Χρονική πίεση (Χαρακτήρας επείγοντος).
- Αβεβαιότητα.

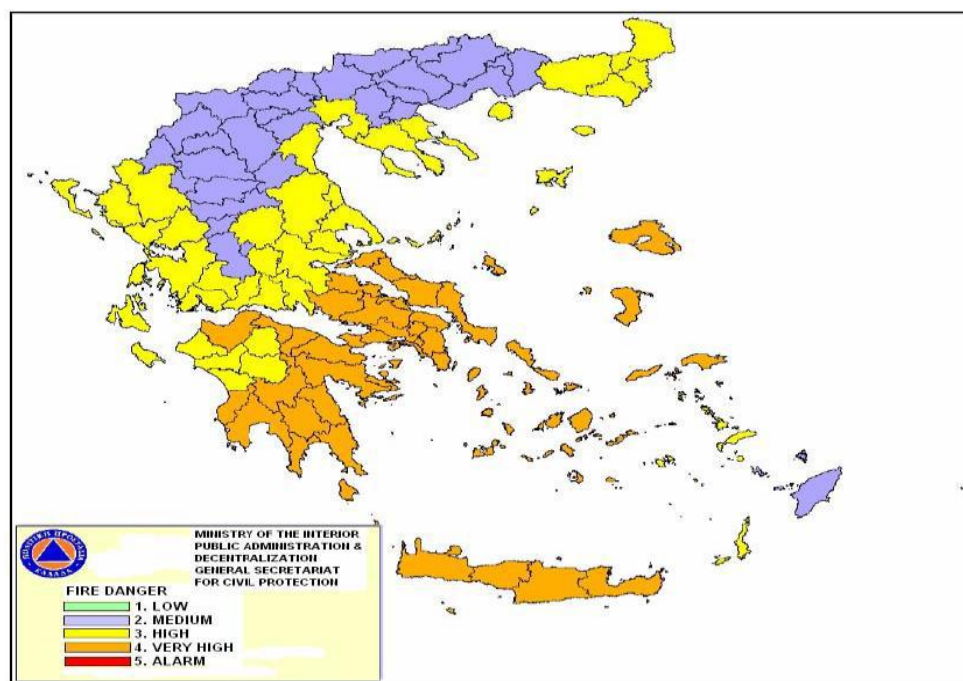
Επικινδυνότητα (Hazard)

Όπως για την καταστροφή, έτσι και για την «Επικινδυνότητα» (κατ' άλλες πηγές «Κίνδυνος»), συναντάται μια πληθώρα ορισμών στη διεθνή βιβλιογραφία αναλόγως του εκάστοτε επιστημονικού πεδίου. Υιοθετώντας τον ορισμό της UNISDR, μπορούμε να ορίσουμε ως επικινδυνότητα: «ένα δυνητικά καταστροφικό γεγονός, φαινόμενο ή ανθρώπινη δραστηριότητα που μπορεί να προκαλέσει απώλειες ζωής ή τραυματισμούς, ζημιές σε περιουσίες, κοινωνικές και οικονομικές διαταραχές ή περιβαλλοντική υποβάθμιση» (UNISDR, 2004). Οι διάφορες επικινδυνότητες μπορεί να έχουν ποικίλες πηγές προέλευσης, είτε φυσικές, είτε ανθρωπογενείς και ενδέχεται να εκδηλωθούν μεμονωμένα ή και συνδυαστικά (βλ. Παράρτημα Α). Ως κυριότερα χαρακτηριστικά των επικινδυνότητων θα μπορούσαν να αναφερθούν το μέγεθος (ένταση), η θέση (χωρική κατανομή), η συχνότητα εμφάνισης (χρονική κατανομή) και η ταχύτητα εκδήλωσης (Bimal Kanti, 2011).

Η διαδικασία της αναγνώρισης και της μελέτης μιας επικινδυνότητας με στόχο τον καθορισμό της προέλευσης και των χαρακτηριστικών της, ονομάζεται *Ανάλυση Επικινδυνότητας (Hazard Analysis)*. Επιπρόσθετα, η *Εκτίμηση Επικινδυνότητας (Hazard Assessment)* έχει ως στόχο την αναγνώριση της πιθανότητας εκδήλωσης ενός φαινομένου/γεγονότος σε μια συγκεκριμένη χρονική περίοδο στο μέλλον, την έντασή του, καθώς και την περιοχή που αυτό επηρεάζει. Χαρακτηριστικά παραδείγματα εκτίμησης επικινδυνότητας στη χώρα μας αποτελούν ο Χάρτης Ζωνών Σεισμικής Επικινδυνότητας (**Εικόνα 1.2**), ο οποίος αποτελεί μέρος του Αντισεισμικού Κανονισμού (ΑΚ) , όπως επίσης και ο ημερήσιος Χάρτης Πρόβλεψης Κινδύνου Πυρκαγιάς που εκδίδεται από τη Γενική Γραμματεία Πολιτικής Προστασίας (ΓΓΠΠ) για την αντιμετώπιση των δασικών πυρκαγιών και την επίτευξη της αναγκαίας ετοιμότητας (**Εικόνα 1.3**).

Εικόνα 1.2 Νέος Χάρτης Ζωνών Σεισμικής Επικινδυνότητας (Πηγή: ΟΑΣΠ , 2003)

Εικόνα 1.3 Χάρτης Πρόβλεψης Κινδύνου Πυρκαγιάς της 23/8/07 (Πηγή: ΓΓΠΠ)

Τρωτότητα (Vulnerability)

Η «Τρωτότητα» σύμφωνα με την UNISDR, ορίζεται ως «τα χαρακτηριστικά και οι συνθήκες μιας κοινότητας, ενός συστήματος ή ενός πόρου που καθίστανται ευάλωτα στις καταστρεπτικές επιδράσεις μιας επικινδυνότητας». Ενδιαφέρον παρουσιάζει και ο ορισμός της Αμερικανικής Αρχής Διαχείρισης Εκτάκτων Αναγκών (Federal Emergency Management Agency – FEMA), σύμφωνα με τον οποίο «Τρωτότητα είναι ο βαθμός προδιάθεσης ανθρώπων, περιουσιών, του περιβάλλοντος και της κοινωνικής και οικονομικής δραστηριότητας – δηλαδή όλων των στοιχείων – σε κίνδυνο για τραυματισμούς, βλάβες, απορρύθμιση και απώλειες» (FEMA, 1983).

Από τους ανωτέρω ορισμούς γίνεται αντιληπτό ότι η τρωτότητα αποτελεί το πλέον δυσδιάκριτο συστατικό των καταστροφών και του κύκλου διαχείρισής τους, καθότι θα πρέπει κάθε φορά να προσδιορίζονται οι διάφορες πτυχές της τρωτότητας που οφείλονται στην επίδραση φυσικών, οικονομικών, κοινωνικών και περιβαλλοντικών παραγόντων. Η εκτίμηση της τρωτότητας συνεισφέρει στο κομμάτι του προσδιορισμού των ευάλωτων κοινωνικών ομάδων, καθώς και των πιθανών μέτρων που πρέπει να ληφθούν για την ανακούφισή τους.

Ευπάθεια (Susceptibility) – Ικανότητα (Capacity) – Έκθεση (Exposure)

Η τρωτότητα βρίσκεται σε άμεση συσχέτιση τόσο με την «Ευπάθεια», δηλαδή το σύνολο των λειτουργικών παραγόντων που επιτρέπουν (ευνοούν) την εξέλιξη μιας επικινδυνότητας σε καταστροφή, όσο και με την «Ικανότητα», η οποία αντιστοιχεί στους τρόπους αξιοποίησης πόρων και διαθεσιμότητων για την αντιμετώπιση των δυσμενών επιπτώσεων μιας καταστροφής. Τέλος, η έννοια

της «Έκθεσης» έχει να κάνει με τη συνολική αξία των στοιχείων που βρίσκονται σε κίνδυνο και εκφράζεται μέσω του συνολικού αριθμού των ανθρώπων και την αξία των περιουσιών που ενδέχεται να επηρεαστούν από επικινδυνότητες. Η έκθεση είναι συνάρτηση της γεωγραφικής θέσης των στοιχείων (UNDP, 2004).

Προσαρμοστικότητα (Resilience)

Ο όρος της «Προσαρμοστικότητας» όπως εύκολα αντιλαμβάνεται κανείς, έχει να κάνει σε γενικές γραμμές με το πόσο εύκολα κάποιος (άνθρωπος, σύστημα κλπ) ξεπερνά ένα «σοκ», μια απρόβλεπτη συνθήκη που διαταράσσει τις ισορροπίες του. Η UNISDR ορίζει την προσαρμοστικότητα ως *«την ικανότητα ενός συστήματος ή μιας κοινωνίας να ανθίσταται ή να αλλάζει, με σκοπό να αποκτήσει ένα αποδεκτό επίπεδο δομής και λειτουργίας»*. Η έννοια της προσαρμοστικότητας έχει αποκτήσει ιδιαίτερη βαρύτητα τα τελευταία χρόνια, με το πέρασμα από τη «Διαχείριση της καταστροφής» στη Διακυβέρνηση του κινδύνου καταστροφής», κάτι το οποίο θα αναλυθεί στη συνέχεια.

Διακινδύνευση (Risk)

Ως «Διακινδύνευση», ορίζεται η πιθανότητα επιζήμιων συνεπειών ή οι αναμενόμενες απώλειες (θάνατοι, τραυματισμοί, περιουσίες, συνέπειες σε συνθήκες διαβίωσης και οικονομική δραστηριότητα, περιβαλλοντικές επιπτώσεις) που προκύπτουν από την αλληλεπίδραση ανάμεσα στους φυσικούς και ανθρωπογενείς κινδύνους στις εκάστοτε συνθήκες τρωτότητας (**Εικόνα 1.4**). Η βασική μαθηματική έκφραση της διακινδύνευσης, ως συνάρτηση της τρωτότητας και της επικινδυνότητας έχει την ακόλουθη μορφή:

$$\text{Διακινδύνευση} = \text{Επικινδυνότητα} \times \text{Τρωτότητα}$$

ή

$$\text{Risk} = \text{Hazard} \times \text{Vulnerability} \quad (\text{R} = \text{H} \times \text{V})$$

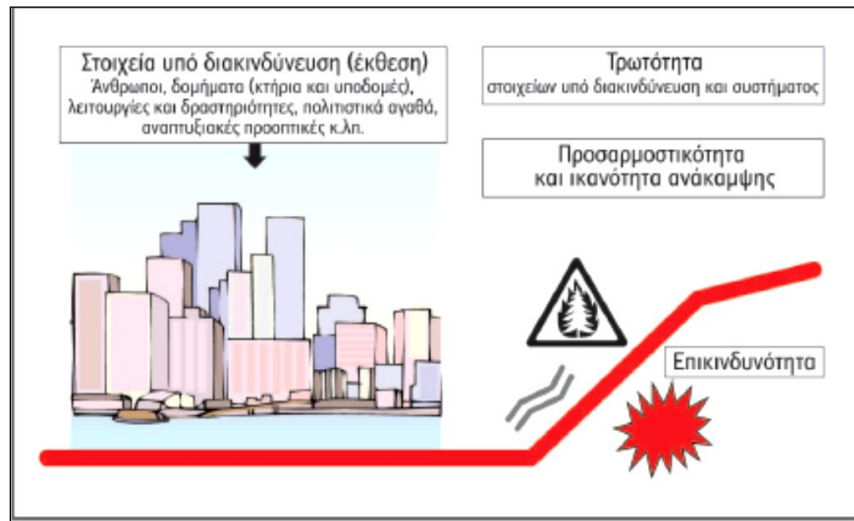
Εάν θελήσουμε να εισάγουμε τις έννοιες της έκθεσης και της ικανότητας, η εν λόγω εξίσωση θα μετασχηματιστεί ως εξής:

$$\text{Διακινδύνευση} = \text{Επικινδυνότητα} \times \text{Έκθεση} \times \text{Τρωτότητα} / \text{Ικανότητα}$$

ή

$$\text{Risk} = \text{Hazard} \times \text{Exposure} \times \text{Vulnerability} / \text{Capacity} \quad (\text{R} = \text{H} \times \text{E} \times \text{V/C})$$

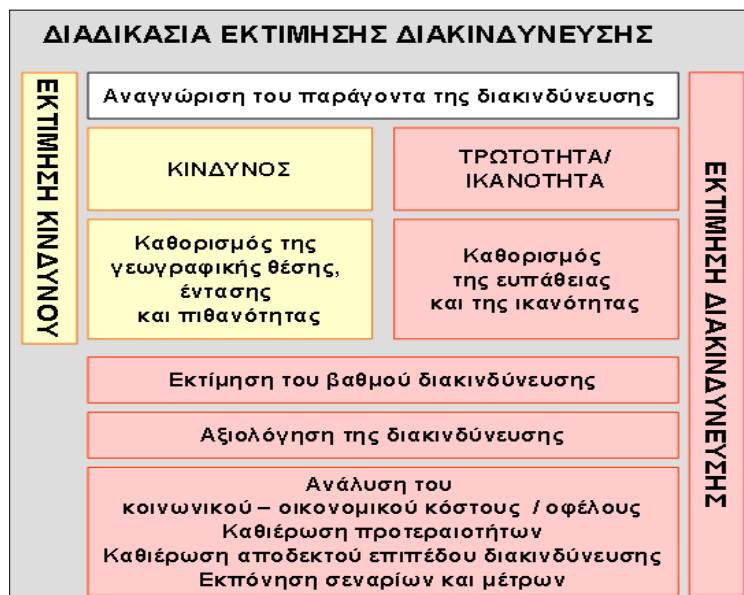

Εικόνα 1.4 Διακινδύνευση και βασικές συνιστώσες (Πηγή: ΕΕΤΑΑ, 2011)

Εκτίμηση Διακινδύνευσης (Risk Assessment)

Ο εν λόγω όρος αναφέρεται στη μεθοδολογία η οποία ακολουθείται με στόχο τον προσδιορισμό του μεγέθους διακινδύνευσης, μέσω της αναγνώρισης και ανάλυσης των πιθανών κινδύνων (επικινδυνοτήτων) και λαμβάνοντας υπ' όψιν και τις πιθανές συνθήκες τρωτότητας (κοινωνικές, οικονομικές, περιβαλλοντικές κ.α.). Η διαδικασία αυτή είναι ιδιαίτερα σημαντική στο πλαίσιο λήψης μέτρων πρόληψης και μετριασμού των επιπτώσεων μιας καταστροφής(

Εικόνα 1.5).

Εικόνα 1.5 Διαδικασία Εκτίμησης Διακινδύνευσης (Πηγή: Λέκκας & Ανδρεαδάκης, 2015)

1.2. Ταξινόμηση των καταστροφών

1.2.1. Εισαγωγή

Τους προηγούμενους αιώνες, η έννοια της καταστροφής αναφερόταν σε κάποια ακραία εκδήλωση ενός φυσικού φαινομένου ή φυσικής διεργασίας με σοβαρές επιπτώσεις για τον άνθρωπο ή/και την κοινωνία (**Φυσικές Καταστροφές**). Καθώς όμως τις τελευταίες δεκαετίες άρχισαν να αναπτύσσονται διαδικασίες καταγραφής των γεγονότων καταστροφών, έγινε κατανοητό ότι υφίστανται και άλλοι τύποι καταστροφών οι οποίοι αποτελούν απότοκο της ανθρώπινης δραστηριότητας (**Ανθρωπογενείς Καταστροφές**). Οι τελευταίες μπορεί να είναι αποτέλεσμα είτε της ραγδαίας τεχνολογικής ανάπτυξης και των κινδύνων που αυτή συνεπάγεται, είτε ακόμα και επιθετικών ενεργειών (πόλεμος, τρομοκρατία κλπ.), με απώτερο στόχο την προσπάθεια για επικράτηση στο διεθνές περιβάλλον.

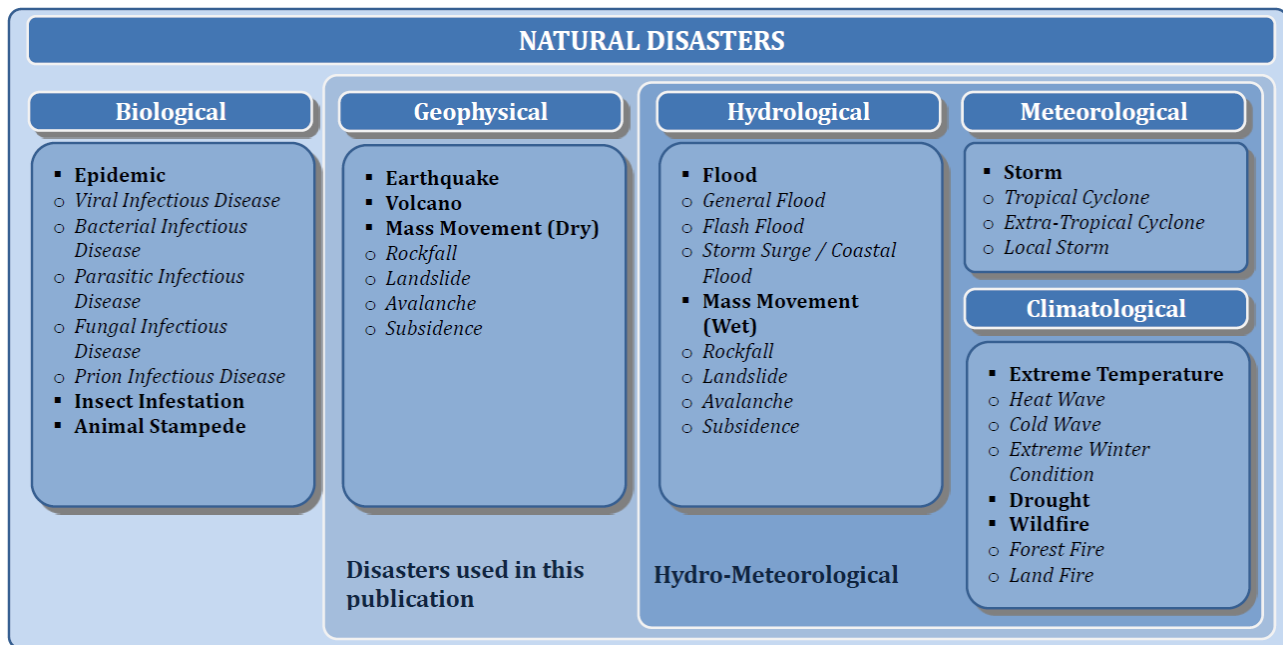
Στο πλαίσιο της διεθνούς προσπάθειας για την επιτυχημένη διαχείριση των καταστροφών, διάφορα ερευνητικά κέντρα και διεθνείς οργανισμοί ανέπτυξαν βάσεις καταγραφής και παρακολούθησης, γεγονός που έχει συνεισφέρει τα μέγιστα σε αυτή τη διαδικασία. Φυσικά, η φύση και οι επιδιώξεις του κάθε φορέα είναι αυτοί που καθορίζουν σε μεγάλο βαθμό και τον τρόπο ταξινόμησης που ακολουθείται.

1.2.2. Φυσικές Καταστροφές

Όπως έχει ήδη αναφερθεί, ο εν λόγω όρος αναφέρεται σε σοβαρά, μεγάλης κλίμακας δυσμενή γεγονότα, τα οποία είναι απόρροια της εκδήλωσης φυσικών φαινομένων. Ο ανθρώπινος παράγοντας βέβαια, θα μπορούσε να έχει καθοριστική συμβολή στη δημιουργία ή ακόμα και στην επιδείνωση των επιπτώσεων μιας καταστροφής, εντούτοις το ζήτημα αυτό εκφεύγει των στόχων της παρούσας Διπλωματικής Εργασίας.

Δύο από τις ταξινομήσεις των φυσικών καταστροφών, οι οποίες μπορούν να θεωρηθούν σε μεγάλο βαθμό αξιόπιστες και αρκετά ξεκάθαρες ως προς τη λογική που της διέπει, είναι η ταξινόμηση που ακολουθεί το Κέντρο Έρευνας για την Επιδημιολογία των Καταστροφών (Centre for Research on the Epidemiology of Disasters – CRED), καθώς και η ταξινόμηση της Ολοκληρωμένης Έρευνας επί του Κινδύνου Καταστροφής (Integrated Research on Disaster Risk – IRDR), η οποία είναι προϊόν της συνεργασίας της UNISDR με το Διεθνές Συμβούλιο για την Επιστήμη (International Council for Science). (Λέκκας & Ανδρεαδάκης, 2015α).

Ενδεικτικά και για λόγους εξοικείωσης και καλύτερης παρακολούθησης της σύντομης περιγραφής που ακολουθεί, παρατίθεται ο τρόπος ταξινόμησης των φυσικών καταστροφών σύμφωνα με το CRED, το οποίο υποστηρίζει τη Βάση Δεδομένων EM-DAT. Εκεί μπορεί να διακρίνει κάποιος τον αρχικό διαχωρισμό των φυσικών καταστροφών σε πέντε (5) ομάδες, με μερικές εξ αυτών να συγχωνεύονται σε μεγαλύτερες (**Εικόνα 1.6**).

Εικόνα 1.6 Ταξινόμηση Φυσικών Καταστροφών από το CRED (Πηγή: CRED)

Βιολογικές Καταστροφές

Οι βιολογικές καταστροφές αποτελούν διεργασίες ως αποτέλεσμα βιολογικών παραγόντων (ιοί, βακτήρια, τοξίνες κ.α.), οι οποίοι μπορούν να αποτελέσουν απειλή για την ανθρώπινη ζωή, τις κοινωνίες και το περιβάλλον. Οι σημαντικότερες από αυτές είναι οι **επιδημίες**, οι **ασθένειες καλλιεργειών και ζώων** και οι **επιδρομές εντόμων (ή τρωκτικών)**.

Επιδημία είναι η έξαρση μιας ασθένειας σε μια συγκεκριμένη περιοχή και για συγκεκριμένο χρονικό διάστημα. Εάν μια επιδημία αποκτήσει πολύ μεγάλη γεωγραφική εξάπλωση επιπέδου ηπείρου, ημισφαιρίου ή παγκόσμια, τότε χαρακτηρίζεται ως **Πανδημία**, με χαρακτηριστικότερο όσο και επίκαιρο παράδειγμα, το δράμα που βιώνει η ανθρωπότητα τον τελευταίο χρόνο λόγω της πανδημίας του Covid-19, με εκατομμύρια κρούσματα και εκατοντάδες χιλιάδες νεκρούς παγκοσμίως.

Οι ασθένειες των καλλιεργειών δεν μεταδίδονται στον άνθρωπο, εντούτοις προκαλούν άλλου είδους συνέπειες (κοινωνικές, οικονομικές κλπ.), λόγω της εκτεταμένης ή ολικής απώλειας της σοδειάς. Αντιστοίχως, οι ασθένειες των ζώων μπορούν να πλήξουν είτε άγρια, είτε εξημερωμένα από τον άνθρωπο ζώα και να μεταδοθούν από τα μεν στα δε, με σοβαρές επιπτώσεις τόσο για τη δημόσια υγεία, όσο και για τη ζωική παραγωγή και το περιβάλλον (Λέκκας & Ανδρεαδάκης, 2016).

Τέλος, κάποια είδη εντόμων όπως οι ακρίδες ή τρωκτικών (ποντίκια, κουνέλια), μπορούν να αναπαραχθούν ταχύτατα, προκαλώντας καταστροφές σε καλλιέργειες, όντας πολλές φορές φορείς μολυσματικών ασθενειών.

Γεωφυσικές (Γεωδυναμικές) Καταστροφές

Γεωφυσικές καταστροφές είναι αυτές οι οποίες ως γενεσιουργό αίτιο έχουν γεωλογικά φαινόμενα, όπως οι **σεισμοί**, οι **ηφαιστειακές εκρήξεις** και οι **μετακινήσεις γαιών** (π.χ. κατολισθήσεις, καταπτώσεις).

Οι σεισμοί είναι το αποτέλεσμα της απότομης κίνησης ενός τμήματος του φλοιού της γης με ταυτόχρονη έκλυση ενέργειας. Η σεισμική δραστηριότητα είναι εντοπισμένη στις περιοχές μεταξύ των ορίων των λιθοσφαιρικών πλακών, οι οποίες μπορούν να συγκλίνουν, να αποκλίνουν ή να ολισθαίνουν πλευρικά. Οι σεισμοί αναλόγως του μεγέθους τους και της πληττόμενης περιοχής, μπορούν να προκαλέσουν πολύ σοβαρές επιπτώσεις όπως :

- Απώλειες ανθρώπινων ζώων και περιουσιών.
- Καταρρεύσεις κτηρίων.
- Καταστροφή υποδομών και υπηρεσιών.
- Κατολισθήσεις ή τσουνάμι.

Ηφαιστεια είναι τα σημεία πάνω στην επιφάνεια της Γης, όπου διάπυρο ρευστό υλικό από το εσωτερικό της βρίσκει διέξοδο και βγαίνει στην επιφάνεια (Λέκκας & Ανδρεαδάκης, 2015β). Σε γενικές γραμμές ο αντίκτυπος των ηφαιστειακών εκρήξεων έχει τοπικό χαρακτήρα, εντούτοις υπάρχουν καταγεγραμμένες και περιπτώσεις εκρήξεων (υπερ-ηφαιστεια), με μεσοπρόθεσμες ή και μακροπρόθεσμες επιπτώσεις στο παγκόσμιο κλίμα (π.χ. έκρηξη ηφαιστείου Tambora – Ινδονησία 1815). Ως κίνδυνοι από την ηφαιστειακή δραστηριότητα μπορούν να αναφερθούν οι **ροές λάβας**, η **τέφρα**, η **πυροκλαστική δραστηριότητα**, οι **λασποροές** και σε ορισμένες περιπτώσεις **σεισμοί** και **τσουνάμι**.

Οι κατολισθήσεις είναι ξαφνικές μετατοπίσεις μαζών εδάφους και πετρωμάτων, κατόπιν διατάραξης της ισορροπίας τους, είτε με φυσικό τρόπο (φυσικές διεργασίες), είτε με εξωτερική παρέμβαση (ανθρώπινη συμβολή). Αποτελούν τοπικά φαινόμενα, των οποίων οι επιπτώσεις δεν εκτείνονται εκτός της πληγείσας περιοχής (Λέκκας & Ανδρεαδάκης, 2016).

Υδρο-μετεωρολογικές Καταστροφές

Ο όρος «Υδρο-μετεωρολογικές καταστροφές» είναι το αποτέλεσμα της **συγχώνευσης** τριών (3) μικρότερων κατηγοριών φυσικών καταστροφών (υδρολογικές, μετεωρολογικές, κλιματολογικές) και ο λόγος ομαδοποίησής τους, έγκειται στο ότι αφορούν σε γεγονότα τα οποία είναι αποτέλεσμα ατμοσφαιρικών διαδικασιών. Κυριότερα εξ' αυτών είναι οι **πλημμύρες**, οι **καταιγίδες**, οι **ακραίες θερμοκρασίες**, η **ξηρασία** και οι **δασικές πυρκαγιές**.

Σύμφωνα με την Ευρωπαϊκή Οδηγία (EU Directive) 2007/60: «Πλημμύρα είναι η προσωρινή κάλυψη από νερό, εδάφους το οποίο υπό φυσιολογικές συνθήκες δεν καλύπτεται από νερό. Αυτό

περιλαμβάνει πλημμύρες από ποτάμια, ορεινούς χείμαρρους, εφήμερα ρέματα της Μεσογείου και πλημμύρες από τη θάλασσα σε παράκτιες περιοχές». Την 20-ετία 1994-2013, οι πλημμύρες αποτέλεσαν την πρώτη σε ποσοστό εμφάνισης φυσική καταστροφή παγκοσμίως, με ποσοστό 43%, ενώ από τις πλημμύρες επηρεάστηκε ο μεγαλύτερος αριθμός ανθρώπων (2.4 δισεκατομμύρια – 55%). Η έκθεση της ανθρώπινης ζωής και περιουσίας σε κίνδυνο, η καταστροφή έργων υποδομής, χώρων κατοικίας, βιομηχανικής και γεωργικής δραστηριότητας, η μόλυνση του υδροφόρου ορίζοντα και γενικώς η διατάραξη της ομαλής κοινωνικής ζωής, είναι μερικές από τις κυριότερες επιπτώσεις τους (Διακάκης, 2012).

Οι καταιγίδες είναι από τα πιο βίαια ατμοσφαιρικά φαινόμενα και συνοδεύονται από ραγδαίες βροχές (ή χαλάζι), ισχυρούς ανέμους μεταβλητής έντασης και διεύθυνσης και από ισχυρές ηλεκτρικές εκκενώσεις (κεραυνούς). Σε μερικές περιπτώσεις και λόγω της έντασης των ανέμων, είναι δυνατόν να δημιουργηθούν και ανεμοστρόβιλοι, οι οποίοι δεν είναι τίποτα άλλο παρά βίαια περιστρεφόμενες στήλες αέρα, οι οποίες προέρχονται από ένα καταιγιδοφόρο νέφος (Cumulonimbus) και ταξιδεύουν με μεγάλη ταχύτητα.

Όταν μιλάμε για ακραίες θερμοκρασίες, συνήθως αναφερόμαστε στους **καύσωνες**, μια παρατεταμένη δηλαδή περίοδο ασυνήθιστα υψηλών θερμοκρασιών, η οποία συνοδεύεται από συνθήκες έντονης υγρασίας. Οι κίνδυνοι που ελλοχεύουν για την υγεία του ανθρώπου και που σχετίζονται με τον καύσωνα είναι η θερμοπληξία, η ηλίαση και η εξάντληση.

Η ξηρασία οφείλεται σε σταδιακή και μακροχρόνια αλλαγή του κλίματος προς ξηρές συνθήκες με λίγη ή καθόλου υγρασία, με αποτέλεσμα τη μείωση των θρεπτικών συστατικών του εδάφους και τη συνεπακόλουθη μείωση των αποθεμάτων νερού και βλάστησης. Οι επιπτώσεις της ξηρασίας ιδιαίτερα στις υποανάπτυκτες και τις αναπτυσσόμενες περιοχές μπορεί να είναι τεράστιες. Όταν η οικολογική υποβάθμιση του εδάφους καταστεί φαινόμενο μη αναστρέψιμο, μιλάμε για **ερημοποίηση** (Λέκκας & Ανδρεαδάκης, 2015α).

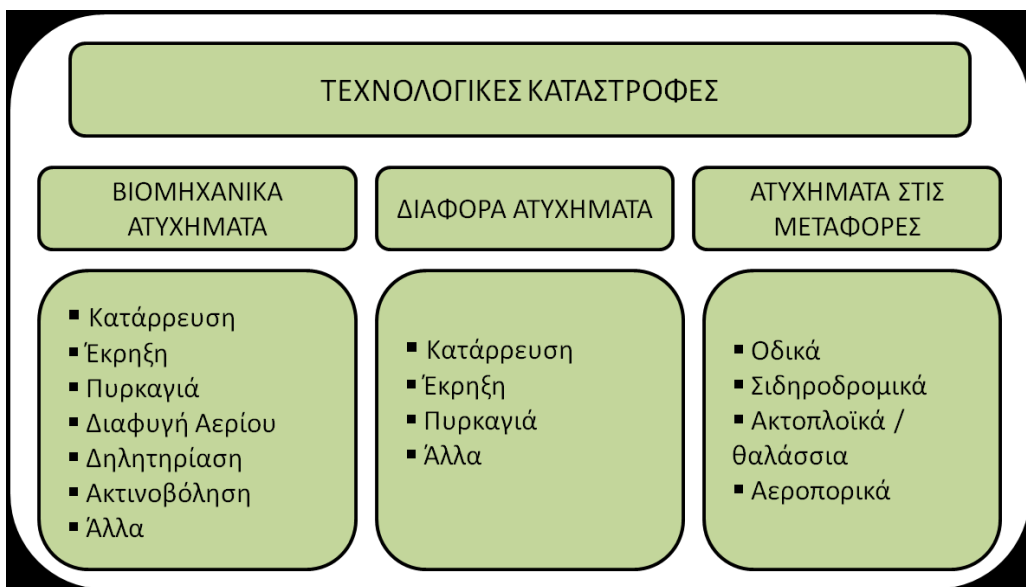
Οι πυρκαγιές θεωρείται ότι αποτελούν μέρος μιας φυσικής διεργασίας (Κύκλος Ζωής) των μεσογειακών οικοσυστημάτων, υπό τη βασική προϋπόθεση ότι μετά την πυρκαγιά δεν θα εμποδιστεί η φυσική αναγέννηση του δάσους (Ξανθόπουλος, 2009). Αυτό που διαφοροποιείται, είναι η συχνότητα και η έντασή τους. Οι δασικές πυρκαγιές, ανάλογα με τον τύπο της καιγόμενης ύλης, διακρίνονται σε πυρκαγιές **εδάφους** (υπόγειες), **επιφανειακές** και πυρκαγιές **κόμης** (κορυφών). Οι μεγάλες δασικές πυρκαγιές, πέραν των προφανών οικολογικών συνεπειών (καταστροφή δασών, πανίδας κλπ.), μπορεί να έχουν και άλλες επιπτώσεις όπως απώλεια ανθρώπινων ζώων, καταστροφή κατοικιών και υποδομών, απώλεια δασικών προϊόντων και καλλιεργειών, κοινωνικές επιπτώσεις κ.α. (Κυρκόπουλος, 2020).

1.2.3. Ανθρωπογενείς Καταστροφές

Παρά το γεγονός ότι οι φυσικές καταστροφές θεωρούνται υπεύθυνες για τον μεγαλύτερο «όγκο» απωλειών (τόσο σε ανθρώπινες ζωές όσο και οικονομικές), εντούτοις οι καταστροφές που οφείλονται εξολοκλήρου στον ανθρώπινο παράγοντα τείνουν να γίνουν όλο και πιο σημαντικές.

Οι ανθρωπογενείς καταστροφές διακρίνονται στις **τεχνολογικές καταστροφές** και στις **επιθετικές ενέργειες – ένοπλες συρράξεις**.

Οι τεχνολογικές καταστροφές είναι το αποτέλεσμα τεχνολογικών επικινδυνοτήτων (απειλών), στις οποίες συμπεριλαμβάνονται πυρκαγιές, ατυχήματα στις μεταφορές, βιομηχανικά ατυχήματα, διαρροές πετρελαίου και πυρηνικές εκρήξεις / ακτινοβολία (Wikipedia, 2020). Στην εικόνα που ακολουθεί (**Εικόνα 1.7**), φαίνεται η ταξινόμηση των τεχνολογικών καταστροφών κατά CRED.

Εικόνα 1.7 Ταξινόμηση Τεχνολογικών Καταστροφών κατά CRED (Πηγή: CRED, 2008)

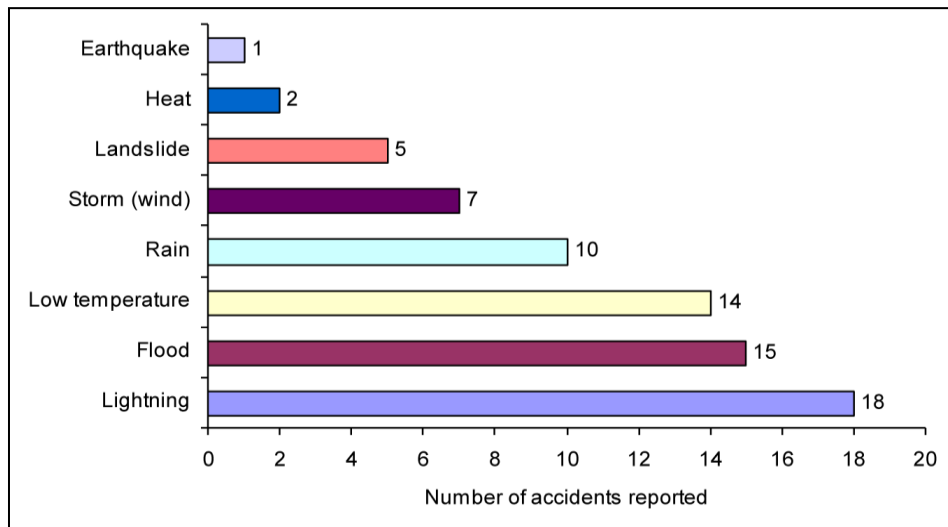
Οι ένοπλες συρράξεις (πόλεμοι) και οι επιθετικές ενέργειες (τρομοκρατία, όπλα μαζικής καταστροφής), είναι αποτέλεσμα της επιθετικής συμπεριφοράς ανθρώπων ή / και κρατών, η οποία δρα κυρίως ως μέσο επίτευξης πολιτικών, θρησκευτικών ή ιδεολογικών στόχων.

1.2.4. Na – Tech Καταστροφές

Τα τελευταία χρόνια και λόγω της ραγδαίας ανάπτυξης της τεχνολογίας και της πλήρους εκβιομηχάνισης, έχει ανακύψει ένα ζήτημα, το οποίο προκαλεί μεγάλο προβληματισμό στην ανθρωπότητα και δεν είναι άλλο, από την πρόκληση μεγάλων τεχνολογικών ατυχημάτων (τεχνολογικές καταστροφές), λόγω της επίδρασης των επιπτώσεων μιας φυσικής καταστροφής. Σε πολλές περιπτώσεις η εκδήλωση των φυσικών φαινομένων είναι βίαιη και συμβαίνει απρόοπτα. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα να μην είναι δυνατή η πρόβλεψη της πλήρους έκτασης των επιπτώσεων των φυσικών καταστροφών, προκειμένου εν συνεχεία να καταστεί εφικτή η αποτελεσματική διαχείρισή τους.

Οι τεχνολογικές καταστροφές που προκαλούνται εξαιτίας της εκδήλωσης φυσικών φαινομένων (ή / και καταστροφών), καλούνται **Φυσικο – Τεχνολογικές Καταστροφές** ή απλούστερα **Na-Tech καταστροφές** (Natural disaster triggering Technological disaster). Στην **Εικόνα 1.8** παρουσιάζονται

υπό μορφή διαγράμματος (ιστόγραμμα), τα τεχνολογικά ατυχήματα που συνέβησαν σε 5 ευρωπαϊκές χώρες στο χρονικό διάστημα 1990 – 2006, ως συνέπεια φυσικών καταστροφών (Μουζάκης, 2018). Διαπιστώνεται ότι τα πιο συχνά φυσικά φαινόμενα τα οποία μπορούν να προκαλέσουν μια τεχνολογική καταστροφή, είναι οι αστραπές και οι πλημμύρες, ενώ τα σπανιότερα οι σεισμοί.

Εικόνα 1.8 Τεχνολογικά ατυχήματα ως συνέπεια φυσικών καταστροφών (Πηγή: Μουζάκης, 2018)

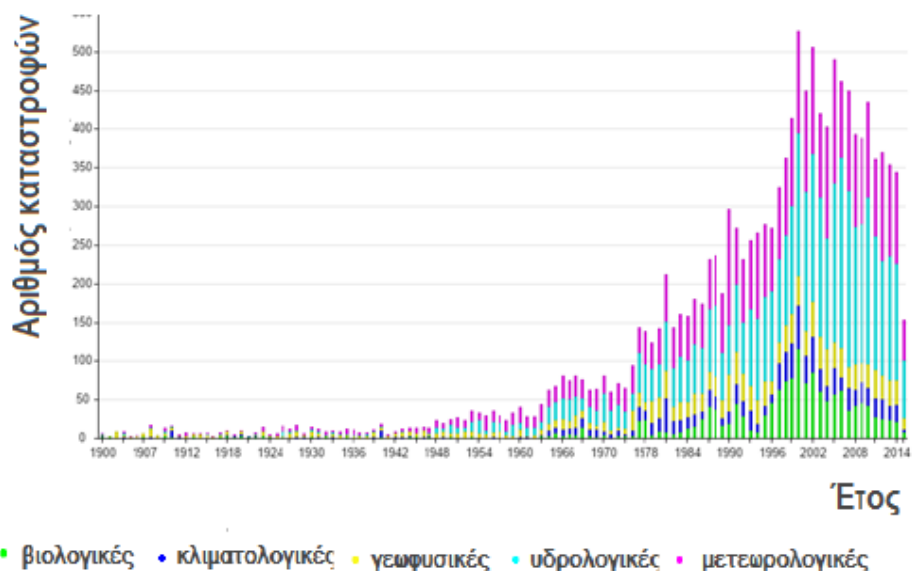
1.3. Επιπτώσεις των Καταστροφών

Για να είμαστε σε θέση να μιλήσουμε για τις επιπτώσεις των καταστροφών, θα πρέπει καταρχάς να ορίσουμε με έναν πρακτικό τρόπο τι θεωρείται ως καταστροφή και κατ' επέκταση να υφίστανται δεδομένα καταγραφής στη διάρκεια του χρόνου, τα οποία με τη σειρά τους θα οδηγούν σε ανάλογα συμπεράσματα.

Σύμφωνα με την υποστηριζόμενη από το CRED βάση δεδομένων EM-DAT, για να καταχωρηθεί ένα συμβάν ως καταστροφή, θα πρέπει να ισχύει τουλάχιστον ένα από τα εξής:

- 10 ή περισσότεροι θάνατοι.
- 100 ή περισσότερα θύματα (πληγέντες).
- Κήρυξη κατάστασης έκτακτης ανάγκης.
- Κλήση για διεθνή βοήθεια.

Με βάση λοιπόν τα στοιχεία που διατηρεί η EM-DAT, διαπιστώνεται μια έντονα αυξητική τάση του αριθμού των καταστροφών τις τελευταίες δεκαετίες (**Εικόνα 1.9**).

Εικόνα 1.9 Αριθμός φυσικών καταστροφών 1900-2014 ανά τύπο (Πηγή: EM-DAT)

Εκτός από την αύξηση στον αριθμό των καταστροφικών γεγονότων, ένα άλλο στοιχείο που παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον και συνδέεται με το κομμάτι των επιπτώσεων, είναι αυτό της εξέλιξης του αριθμού των καταστροφών συναρτήσει του επιπέδου ανάπτυξης μιας χώρας ή περιοχής. Εκεί διαπιστώνουμε ότι στις λιγότερο ανεπτυγμένες χώρες οι καταστροφές αυξάνονται με πολύ γοργότερους ρυθμούς.

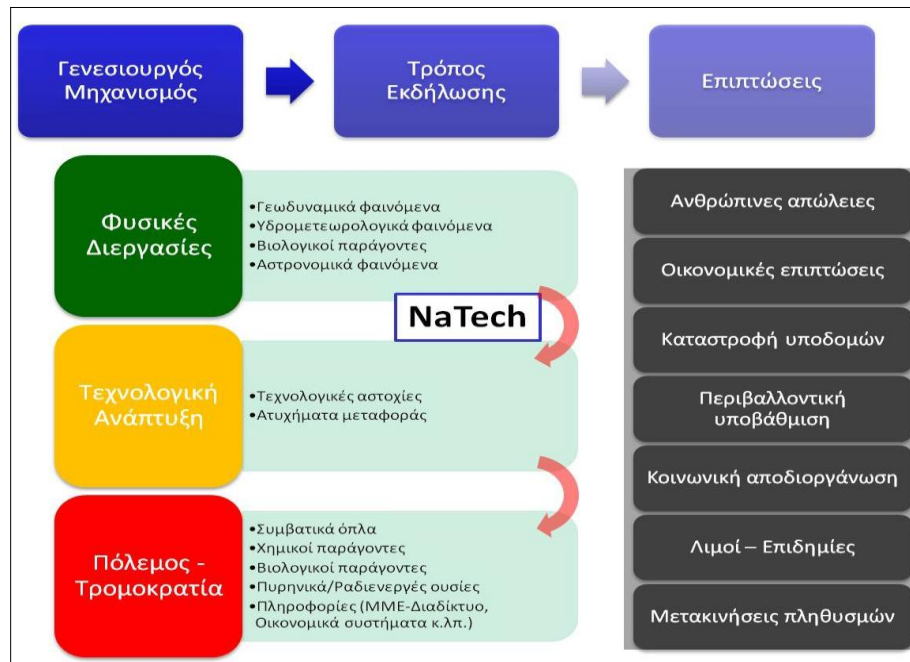
Από την επεξεργασία των δεδομένων αναφορικά με τις καταγεγραμμένες καταστροφές, αντιλαμβανόμαστε ότι η συντριπτική πλειοψηφία των διεθνών βάσεων δεδομένων ακολουθούν τον διαχωρισμό των επιπτώσεων σε τρεις μεγάλες κατηγορίες: τις **ανθρωπιστικές επιπτώσεις**, τις **οικονομικές επιπτώσεις** και τις **περιβαλλοντικές επιπτώσεις** (Λέκκας & Ανδρεαδάκης, 2015α).

Οι ανθρωπιστικές επιπτώσεις περιλαμβάνουν τις ανθρώπινες απώλειες (θανάτους), τους τραυματισμούς, τις εκτοπίσεις πληθυσμών, τις ελλείψεις σε βασικά αγαθά (τροφή, νερό κλπ.), καθώς και τις ψυχολογικές επιπτώσεις.

Οι οικονομικές επιπτώσεις θα μπορούσαν να διαχωριστούν στις **άμεσες** (επιπτώσεις σε κτήρια, υποδομές, εφόδια, εξοπλισμό κ.α.), στις **έμμεσες**, οι οποίες εμφανίζονται ως απόρροια των άμεσων και σχετίζονται με τις απώλειες λόγω της διακοπής των εργασιών και της παραγωγής και στις **μακροοικονομικές**, οι οποίες αντανάκλουν τις επιπτώσεις στους οικονομικούς δείκτες (Ακαθάριστο Εθνικό Προϊόν – ΑΕΠ, πληθωρισμό κλπ.).

Μία ολοκληρωμένη σύνοψη όσων έχουν αναφερθεί στις παραγράφους που προηγήθηκαν με βάση το τρίπτυχο: Γενεσιουργά αίτια καταστροφών – Τρόποι Εκδήλωσης – Επιπτώσεις, παρουσιάζεται στο ακόλουθο διάγραμμα (**Εικόνα 1.10**).

Εικόνα 1.10 Ταξινόμηση Καταστροφών με βάση το τρίπτυχο Γενεσιουργό Αίτιο – Τρόπος Εκδήλωσης – Επιπτώσεις (Πηγή: Λέκκας & Ανδρεαδάκης, 2016)

Σε συνέχεια όσων έχουν ειπωθεί, η συχνότητα των καταστροφικών γεγονότων διαφέρει τόσο αναφορικά με τον τύπο του φαινομένου, όσο και αναφορικά με την πληττόμενη περιοχή. Ομοίως και οι επιπτώσεις της εκάστοτε καταστροφής δεν είναι ίδιες σε όλες τις γεωγραφικές περιοχές, ακόμα και σε παρόμοια μορφή και έντασης φαινόμενα. Αυτό συμβαίνει γιατί το μέγεθος της καταστροφής είναι συνάρτηση μιας πληθώρας παραγόντων που παρεμβάλλονται μετά την εκδήλωση του φαινομένου και οι οποίοι συνθέτουν την τρωτότητα μιας περιοχής απέναντι σε μια επικινδυνότητα (φυσική, τεχνολογική κλπ).

1.4. Διαχείριση των Καταστροφών

Η αντίληψη και η διαπίστωση ότι οι καταστροφές δεν είναι αναπότρεπτες, οδήγησε τις κοινωνίες στην λήψη μέτρων και την υιοθέτηση πολιτικών για τη διαχείρισή τους. Η προσέγγιση του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών (ΟΗΕ) για την έννοια της **διαχείρισης καταστροφών**, είναι ότι πρόκειται για την «οργάνωση, το σχεδιασμό και την εφαρμογή μέτρων για την προετοιμασία, την απόκριση και την άμεση αποκατάσταση της καταστροφής». Με άλλα λόγια, η διαχείριση καταστροφών αντιμετωπίζεται ως μια κυκλική διεργασία με διακριτές μεν, αλλά διασυνδεδεμένες μεταξύ τους φάσεις, σε καθεμιά από τις οποίες λαμβάνονται συγκεκριμένες δράσεις (Σαπουντζάκη & Δανδουλάκη, 2015).

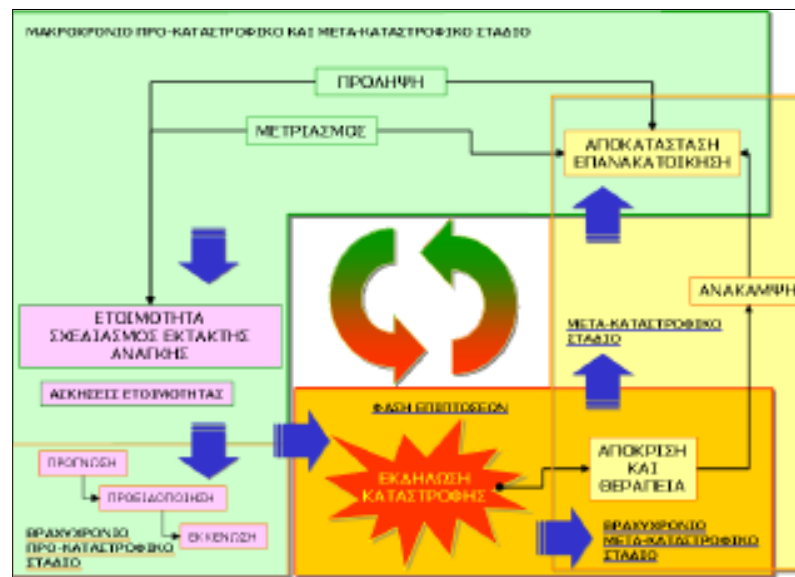
Ο **κύκλος της διαχείρισης καταστροφών** (ή καταστάσεων έκτακτης ανάγκης ή κρίσεων), δεν είναι τίποτα άλλο παρά μια σχηματική αναπαράσταση του συνόλου των μέτρων που απαιτείται να λάβει μια κοινωνία, για να αυξήσει την ανθεκτικότητά της απέναντι σ' αυτές. Σύμφωνα με τις περισσότερες προσεγγίσεις, διακρίνεται σε τρεις διαφορετικές χρονικές φάσεις (ανάπτυξης,

εκδήλωσης καταστροφής και ανθρωπιστικής δράσης) και μια βασική της απεικόνιση είναι αυτή που φαίνεται στην **Εικόνα 1.11**.

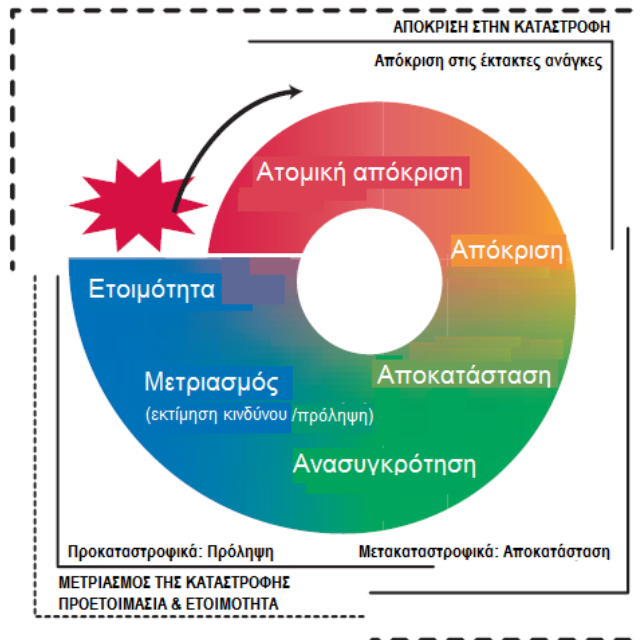
Εικόνα 1.11 Ο Κύκλος της Διαχείρισης Καταστροφών (Πηγή: Λέκκας & Ανδρεαδάκης, 2015α)

Στην **Εικόνα 1.12** παρατίθεται το ίδιο σχεδιάγραμμα με τη διαφοροποίηση της ανάλυσης της ανωτέρω διεργασίας σε περαιτέρω φάσεις και στάδια, για λόγους καλύτερης κατανόησης. Σε κάθε περίπτωση, αυτό που θα πρέπει να τονιστεί είναι ότι το κοινό σημείο όλων των βιβλιογραφικών προσεγγίσεων, έγκειται στο ότι το τέλος της κάθε φάσης αλληλοκαλύπτεται και αλληλοσυμπληρώνεται με την αρχή της επόμενης, με τελικό στόχο όλων την επαναφορά του συστήματος στην προηγούμενη ή ει δυνατόν σε ακόμη καλύτερη κατάσταση.

Εικόνα 1.12 Φάσεις και Στάδια του Κύκλου Διαχείρισης Καταστροφών (αναλυτικά) (Πηγή: Λέκκας & Ανδρεαδάκης, 2015α)

Τα τελευταία χρόνια ο κύκλος της καταστροφής έχει εξελιχθεί προκειμένου να εκφράσει τις νεότερες αντιλήψεις περί διαχείρισης καταστροφών και κινδύνων. Έτσι λοιπόν υπεισέρχονται έννοιες όπως η «ατομική απόκριση» κατά την άμεση μετακαταστροφική φάση, ενώ το ενδιαφέρον επικεντρώνεται σταδιακά από την καταστροφή στον κίνδυνο καταστροφής (**Εικόνα 1.13**).

Εικόνα 1.13 Ο Κύκλος της Διαχείρισης Καταστροφών κατά GAR 2015 (Πηγή: GAR, 2015)

1.5. Διεθνές Πλαίσιο Διαχείρισης Έκτακτης Κατάστασης

1.5.1. Διεθνείς Διαστάσεις των Καταστροφών

Όπως ειπώθηκε και εισαγωγικά, οι καταστροφές συνέβαιναν πάντα, ωστόσο σπάνια εξέφευγαν του τοπικού ή έστω περιφερειακού τους χαρακτήρα. Στην εποχή μας όμως παρατηρείται μια τάση διεθνοποίησης του ζητήματος διαχείρισης των καταστροφών και οι βασικοί λόγοι για τους οποίους συμβαίνει αυτό αναλύονται στη συνέχεια.

Πρώτα απ' όλα είναι γεγονός ότι με την πάροδο των ετών έχει αυξηθεί τόσο ο αριθμός όσο και η σφοδρότητα των επικίνδυνων φυσικών φαινομένων. Για παράδειγμα, η κλιματική αλλαγή έχει επιπτώσεις σε μεγάλες γεωγραφικές περιοχές που ξεπερνούν τα όρια ενός κράτους. Δεν είναι όμως αυτός ο αποκλειστικός λόγος.

Η ραγδαία αστικοποίηση της τελευταίας πενήνταετίας (50-ετίας), έχει οδηγήσει σε μια υπερσυγκέντρωση του πληθυσμού σε επικίνδυνες περιοχές, γεγονός που συνεπάγεται αύξηση της έκθεσης άρα και πιθανών απωλειών σε περίπτωση καταστροφής. Επιπρόσθετα, έχουν αυξηθεί οι (κάθε τύπου) παγκόσμιες ροές πληθυσμού (ηθελημένα ή μη μετανάστευση, τουρισμός,

επαγγελματικές μετακινήσεις κ.α.) καθώς και εμπορευμάτων, με άμεσο επακόλουθο τη «διεθνοποίηση» της έκθεσης σε επικινδυνότητες. Παράλληλα, η τάση των διεθνών επιχειρηματικών κολοσσών να δραστηριοποιούνται σε περιοχές με αυξημένη επικινδυνότητα (π.χ. ΝΑ Ασία), ενισχύει τη σημασία της μείωσης του κινδύνου καταστροφής για τον ιδιωτικό τομέα, ανεβάζοντας το ζήτημα αυτό στην «ατζέντα» των διεθνών πολιτικών. Τέλος, η μείωση των καταστροφών και ειδικότερα η προσαρμογή στην κλιματική αλλαγή αποτελεί ένα ταχέως αναπτυσσόμενο οικονομικό πεδίο (ανάπτυξη προϊόντων και υπηρεσιών), το οποίο δημιουργεί νέες ομάδες συμφερόντων που επιδιώκουν την ενίσχυση του εν λόγω ζητήματος (Γκουντρομίχου & Δανδουλάκη, 2017).

1.5.2. Η Εξέλιξη των Διεθνών Στρατηγικών για τη Μείωση των Καταστροφών

Η ανάδειξη του πεδίου των καταστροφών σε «παγκόσμιο ζήτημα», ενεργοποίησε ένα ευρύ φάσμα από δρώντες, όπως Διεθνείς και Εθνικούς οργανισμούς, Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις (ΜΚΟ), καθώς και ανθρωπιστικές οργανώσεις (π.χ. Ερυθρά Ημισέληνος), στο κομμάτι της διαχείρισης των καταστροφών και της παροχής βοήθειας προς τους πληγέντες. Ηγετικό ρόλο σε αυτόν το τομέα κατέχει ο **Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών (ΟΗΕ)**, με πρωτοβουλία του οποίου (ψήφισμα 44/236 του 1989), ανακηρύχθηκε η δεκαετία του '90, ως **«Διεθνής Δεκαετία για τη Μείωση των Φυσικών Καταστροφών»**, με σκοπό τη μείωση των πάσης φύσεως απωλειών και των συνεπειών από καταστροφές, με έμφαση στις αναπτυσσόμενες χώρες. Το γεγονός αυτό αποτέλεσε το πρώτο μεγάλο βήμα στην εξέλιξη των διεθνών πολιτικών, ενώ τα πρώτα συμπεράσματα καθώς και οι θέσεις της διεθνούς κοινότητας αποτυπώθηκαν κατά τη διάρκεια της πρώτης **Παγκόσμιας Συνδιάσκεψης για τη Μείωση των Φυσικών Καταστροφών (Γιοκοχάμα 23-27 Μαΐου 1994)**, στο πλαίσιο της οποίας εκπονήθηκε η *«Στρατηγική και το Σχέδιο Δράσης της Γιοκοχάμα για έναν Ασφαλέστερο Κόσμο»* (IDNDR, 1994).

Η Διεθνής Στρατηγική για τη Μείωση των Καταστροφών (UNISDR)

Μετά την ολοκλήρωση της Διεθνούς Δεκαετίας για τη Μείωση των Καταστροφών (1999) και αξιολογώντας τα μέχρι τότε διδάγματα των διαφόρων δράσεων και πολιτικών, ο ΟΗΕ προχωρά ένα βήμα παραπάνω θεσπίζοντας τη **Διεθνή Στρατηγική των ΗΕ για τη Μείωση των Καταστροφών (UN International Strategy for Disaster Reduction – UNISDR)**. Στόχοι της Διεθνούς Στρατηγικής, η οποία αποτελεί μια κοινή προσπάθεια μιας πληθώρας δρώντων (Οργανισμοί, κυβερνήσεις, ΜΚΟ, ακαδημαϊκοί φορείς, επιστήμονες, ιδιωτικός τομέας κ.α.) για τη μείωση των κινδύνων καταστροφής είναι:

- Η αύξηση της ενημερότητας και της ευαισθητοποίησης των πολιτών παγκοσμίως στο θεματικό αυτό πεδίο.
- Η λήψη μέτρων από τα κράτη με στόχο τη μείωση των καταστροφών.
- Η ενθάρρυνση για τη δημιουργία διατομεακών συνεργασιών.
- Η βελτίωση της επιστημονικής γνώσης αναφορικά με το πεδίο των καταστροφών.

Το Πλαίσιο Δράσης του Hyogo (2005 – 2015)

Το **Πλαίσιο Δράσης του Hyogo (Hyogo Framework for Action – HFA)**, ήταν το αποτέλεσμα των συζητήσεων και των «ζυμώσεων» της 2^{ης} Παγκόσμιας Συνδιάσκεψης για τη μείωση των φυσικών καταστροφών (2005 – Kobe, Japan). Το υπ' όψιν 10-ετές Πλαίσιο υιοθετήθηκε από 168 κράτη και ήταν αυτό που εισήγαγε την έννοια της **προσαρμοστικότητας (resilience)** των κρατών και των κοινωνιών στους διάφορους κινδύνους. Αποτέλεσε ίσως το μεγαλύτερο και ουσιαστικότερο βήμα μετάβασης στην πραγματικότητα όπως τη βιώνουμε σήμερα, δεσμεύοντας τα κράτη να κατοχυρώσουν θεσμικά την υλοποίηση πλήθους πολιτικών και δράσεων στην κατεύθυνση μείωσης του κινδύνου καταστροφής. Παράλληλα, διευρύνεται η έννοια του όρου «καταστροφή» για να συμπεριλάβει και άλλες περιπτώσεις όπως οι **ανθρωπιστικές κρίσεις**, οι **σύνθετες κρίσεις** και καταστροφές και η **περιβαλλοντική υποβάθμιση** και ενισχύεται η ετοιμότητα των κοινωνιών σε όλα τα επίπεδα. (UNISDR, 2005).

Στις καινοτομίες του HFA μπορούν να καταγραφούν η διασύνδεση των στρατηγικών μείωσης του κινδύνου καταστροφής με την κλιματική αλλαγή, αλλά και η δημιουργία νέων κρατικών δομών και θεσμών («**Πλατφόρμες**»), για την παρακολούθηση της προόδου υλοποίησης των αποφάσεων του Πλαισίου.

Η Ελλάδα συμμετέχει σε αυτό το δίκτυο μέσω της **Ελληνικής Εθνικής Πλατφόρμας** για τη **Μείωση του Κινδύνου Καταστροφής**, με φορέα συντονισμού τη Γενική Γραμματεία Πολιτικής Προστασίας (ΓΓΠΠ) και τη συμμετοχή πλήθους φορέων και δρώντων, όπως Υπουργεία (Εξωτερικών, Υποδομών - Μεταφορών & Δικτύων, Παιδείας, Περιβάλλοντος & Ενέργειας, Υγείας) αλλά και φορείς όπως η Εθνική Μετεωρολογική Υπηρεσία (EMY), τα Σώματα Ασφαλείας (Πυροσβεστική, Λιμενικό, Αστυνομία), το Εθνικό Αστεροσκοπείο, ο Οργανισμός Αντισεισμικού Σχεδιασμού & Προστασίας (ΟΑΣΠ) κ.α. (Γκουντρομίχου & Δανδουλάκη, 2017)

Το Πλαίσιο για τη Μείωση του Κινδύνου Καταστροφής του Sendai (2015 – 2030)

Το τελευταίο και σημαντικότερο βήμα των διεθνών πολιτικών έγινε τον Μάρτιο του 2015 στην πόλη Sendai της Ιαπωνίας, όπου πραγματοποιήθηκε η **Παγκόσμια Συνδιάσκεψη για τη Μείωση του Κινδύνου Καταστροφής**, αποκύημα της οποίας ήταν το **Πλαίσιο του Sendai για τη Μείωση του Κινδύνου Καταστροφής (Sendai Framework for Disaster Risk Reduction – SFDRR)**.

Το SFDRR «πατά» πάνω στις βάσεις που τέθηκαν με το Πλαίσιο Δράσης του Hyogo και προχωρά ένα βήμα παραπάνω, επιδιώκοντας μια ολοκληρωμένη προσέγγιση στο κομμάτι της διαχείρισης του κινδύνου καταστροφής σε όλους τους τομείς, προκειμένου να επιτυγχάνεται **μείωση** της έκθεσης και της τρωτότητας και **αύξηση** της ετοιμότητας για απόκριση και αποκατάσταση, με τελικό στόχο την **ενίσχυση της προσαρμοστικότητας** των κοινωνιών (UNISDR, 2015). Επιπρόσθετα, κατανέμει ισορροπημένα το βάρος των απαιτούμενων δράσεων μεταξύ των διαφόρων επιπέδων (τοπικό, εθνικό, περιφερειακό, διεθνές) και θεωρεί ιδιαίτερα κομβικές τις παρεμβάσεις σε τομείς όπως η **κατανόηση και η εκτίμηση του κινδύνου** καταστροφής και η **«Καλύτερη Ανοικοδόμηση» (Build Back Better)**.

Το Πλαίσιο του Sendai έθεσε και νέες προκλήσεις στο πεδίο της μείωσης του κινδύνου καταστροφής, όπως ο διαμοιρασμός της ευθύνης τόσο μεταξύ των κρατών ή/και μέσω των διεθνών συνεργασιών, όσο και μεταξύ των κοινωνικών εταίρων (Δημόσιος – Ιδιωτικός τομέας, Κοινωνία Πολιτών). Επίσης αναγνωρίστηκε η άμεση διασύνδεση του πεδίου των Καταστροφών με το πεδίο της **Κλιματικής Αλλαγής**, καθώς και με αυτό της **Βιώσιμης (Αειφόρου) Ανάπτυξης (Εικόνα 1.14)**. Η σχέση όπως και η αλληλεπίδραση των τριών αυτών μεγάλων θεματικών πεδίων σε επίπεδο δράσεων, αναδεικνύεται και από την πραγματοποίηση την ίδια χρονιά (2015) και των τριών μεγάλων Διασκέψεων (**Μείωσης Κινδύνου Καταστροφής, Sendai – Βιώσιμης Ανάπτυξης, New York – Κλίματος, Paris**) και των στόχων που αυτές έθεσαν. Εκεί διαπιστώνεται η σαφής σύγκλιση μεταξύ τους, τόσο σε επίπεδο αποφάσεων, πολλές από τις οποίες είναι κοινές ή αλληλένδετες, όσο και σε επίπεδο επιστημονικών και επαγγελματικών ειδικοτήτων και θεωρητικών εργαλείων (Γκουντρομίχου & Δανδουλάκη, 2017).

Εικόνα 1.14 Διασύνδεση των τριών μεγάλων διεθνών πεδίων πολιτικής
(Πηγή: Σαπουντζάκη & Δανδουλάκη, 2015)

Κεφάλαιο 2.

NATO. Δομή – Ιστορική Εξέλιξη – Όργανα Λήψης Απόφασης

2.1. Τι είναι το NATO;

Ο **Οργανισμός Βορειοατλαντικού Συμφώνου (North Atlantic Treaty Organization – NATO)** αποτελεί έναν από τους σημαντικότερους διεθνούς εμβέλειας φορείς παγκοσμίως. Είναι μια **Πολιτική (Political)** και **Στρατιωτική (Military)** Συμμαχία χωρών από την Ευρώπη και τη Βόρεια Αμερική. Μετά και την ένταξη της Βόρειας Μακεδονίας (έως τώρα γνωστή ως Πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας – FYROM), αριθμεί τριάντα (30) Κράτη – Μέλη (Κ – Μ) τα οποία συνεργάζονται στους τομείς της **Ασφάλειας (Security)** και της **Άμυνας (Defence)** (NATO, What is NATO?, 2020). Ως κυρίαρχος και διαχρονικός στόχος του NATO, ορίζεται η διασφάλιση της **Ελευθερίας (Freedom)** και της **Ασφάλειας (Security)** των μελών του με πολιτικά και στρατιωτικά μέσα. Η έννοια της **Συλλογικής Άμυνας (Collective Defence)**, βρίσκεται στην «καρδιά» της Συμμαχίας και καλλιεργεί ένα αίσθημα αλληλεγγύης και συνεκτικότητας μεταξύ των μελών του (NATO, What is NATO?, 2020a).

Εικόνα 2.1 Λογότυπο του NATO (NATO's logo) (Πηγή: Wikipedia)

Η βασική δομή του NATO, αποτελείται από τρία κύρια τμήματα. Το **Πολιτικό κομμάτι (Civilian)**, το **Στρατιωτικό κομμάτι (Military)** και ένα τρίτο κομμάτι που συμπεριλαμβάνει τους διάφορους **Οργανισμούς (Organisations)** και **Υπηρεσίες (Agencies)**.

2.2. Ιστορική Αναδρομή

Η εχθρότητα η οποία είχε χαρακτηρίσει τις σχέσεις μεταξύ της Πρώην Σοβιετικής Ένωσης και της Δύσης από το 1917, σταδιακά άρχισε να επανεμφανίζεται μετά το τέλος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, το τέλος του οποίου είχε βρει την Ευρώπη ισοπεδωμένη με εκατομμύρια νεκρούς και αστέγους και με ανύπαρκτες υποδομές.

Όσο η Σοβιετική επιρροή απλωνόταν μεταξύ των χωρών της Ανατολικής Ευρώπης, τα κράτη της Δυτικής Ευρώπης αποδυναμωμένα και αυτά, διατύπωναν ανησυχίες για εγκαθίδρυση της Σοβιετικής κυριαρχίας στην Ευρώπη. Μια σειρά πρωτοβουλιών από μια μερίδα κρατών της Δυτικής Ευρώπης με επικεφαλής το Ηνωμένο Βασίλειο και τη Γαλλία (**Δυτική Ένωση – Western Union**), καθώς και η απόφαση των Ηνωμένων Πολιτειών Αμερικής (ΗΠΑ) να εγκαταλείψουν τον διπλωματικό απομονωτισμό τους, προετοίμασαν το έδαφος για τη δημιουργία μιας συνθήκης συνεργασίας.

Τελικώς, στις **4 Απριλίου 1949** στην **Ουάσιγκτον**, υπογράφηκε η **Βορειοατλαντική Συνθήκη (North Atlantic Treaty)** ή **Συνθήκη της Ουάσιγκτον** όπως είναι ευρύτερα γνωστή. Η συνθήκη υπογράφηκε από 12 κράτη (ΗΠΑ, Καναδάς και 10 κράτη της Δ. Ευρώπης) και αποτελούνταν από μόλις 14 άρθρα (βλ. Παράρτημα Β). Σημαντικότερο εξ αυτών το άρθρο 5 το οποίο κατοχύρωνε την έννοια της Συλλογικής Άμυνας, την υποστήριξη δηλαδή οποιουδήποτε κράτους της συμμαχίας δεχόταν ένοπλη επίθεση από κάποιον εκτός συμμαχίας, ενώ παράλληλα στα άρθρα 2 και 3 δινόταν το στίγμα για ενίσχυση της πολιτικής και στρατιωτικής συνεργασίας.

Στα πρώτα στάδια ίδρυσής του το NATO δεν είχε καταφέρει να εγκαθιδρύσει μια αξιόπιστη και αποτελεσματική στρατιωτική δομή. Κάποια ιστορικά γεγονότα όμως όπως η δοκιμή ατομικής βόμβας από τη Σοβιετική Ένωση (1949) και ο πόλεμος της Κορέας (1950), επιτάχυναν τις εξελίξεις. Σύντομα, ιδρύθηκε στο Παρίσι το **Ανώτατο Αρχηγείο Συμμαχικών Δυνάμεων Ευρώπης (Supreme Headquarters Allied Powers Europe - SHAPE)**, με πρώτο **Ανώτατο Συμμαχικό Διοικητή Ευρώπης (Supreme Allied Commander Europe – SACEUR)**, τον αμερικανό Στρατηγό Dwight Eisenhower. Στο Παρίσι εγκαθιδρύθηκε και η πολιτική γραμματεία του NATO, με πρώτο Γενικό Γραμματέα τον Βρετανό Λόρδο Ismay (NATO, 2020b).

Τα επόμενα χρόνια κύλησαν με σχετική σταθερότητα και με ενσωμάτωση νέων μελών (Ελλάδα & Τουρκία το 1952, Δ. Γερμανία το 1955), ενώ ταυτόχρονα η Σοβιετική Ένωση δημιουργούσε το αντίπαλο δέος του NATO, το **Σύμφωνο της Βαρσοβίας**. Ακολούθησε πάλι μια περίοδος κλιμακούμενης έντασης (Σουέζ 1956, Ουγγαρία 1956, πυραυλική κρίση Κούβας 1962, Πράγα 1968, Αφγανιστάν 1979), ενώ και εντός της συμμαχίας υπήρχαν τριγμοί (αποχώρηση Γαλλίας από το στρατιωτικό σκέλος του NATO το 1966).

Ημερομηνία σταθμό για την εξελικτική πορεία του NATO, αποτέλεσε η **9^η Νοεμβρίου 1989** (πτώση του Τείχους του Βερολίνου), διότι κατά τις εκτιμήσεις μεγάλης μερίδας ερευνητών και διεθνών αναλυτών, το NATO, μετά και την κατάρρευση των κομμουνιστικών καθεστώτων στην Ευρώπη, στερούνταν λόγου ύπαρξης. Εντούτοις, η Συμμαχία όχι μόνο δεν αποδυναμώθηκε, αλλά διατηρήθηκε, επεκτάθηκε και διεύρυνε εντυπωσιακά τον επιχειρησιακό της ρόλο στο διεθνές περιβάλλον (Barany, 2003).

Η επέμβαση στην **πρώην Γιουγκοσλαβία**, αρχικά χαρακτηρίστηκε από μια διστακτικότητα εκ μέρους των συμμάχων, λόγω του ότι κρίθηκε πως επρόκειτο για μια εμφύλια διαμάχη. Εν συνεχεία και αφού έγιναν αντιληπτά φαινόμενα «εθνοκάθαρσης», το NATO υποστήριξε απόλυτα τις προσπάθειες του ΟΗΕ με την άμεση ανάληψη στρατιωτικής δράσης, ενέργειες οι οποίες οδήγησαν στον τερματισμό της σύγκρουσης στα τέλη του 1995. Αργότερα το 2004, το NATO αποσύρθηκε παραδίδοντας το ρόλο διατήρησης της ειρήνης στην ΕΕ.

Το 1999, εκδηλώθηκε η κρίση στο **Κοσσυφοπέδιο** (Κοσovo), όπου μετά την αποτυχία των διεθνών προσπαθειών, η συμμαχία προχώρησε σε στρατιωτική επέμβαση (χερσαία και αεροπορική), προκειμένου να διαφυλάξει τη διατήρηση της ειρήνης στην περιοχή. Η επιχείρηση έληξε στις 4 Ιουνίου 1999 και την ακολούθησε η ανάπτυξη της **Νατοϊκής Δύναμης του Κοσσυφοπεδίου (KFOR)**, η οποία παραμένει μέχρι και σήμερα στην περιοχή για να διατηρήσει ένα ασφαλές περιβάλλον για όλους ανεξαρτήτως καταγωγής (NATO, 2020b).

Οι δύο τελευταίες περιπτώσεις ανέδειξαν τον μετασχηματισμό στο ρόλο του NATO, καθώς ανταποκρίθηκε άμεσα και αποφασιστικά σε αυτό που τα γεγονότα επέβαλλαν. Ας μην ξεχνάμε ότι κατά τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου, η απλή ύπαρξη του NATO ήταν από μόνη της αρκετή να αντισταθμίσει τη Σοβιετική απειλή.

Η τρομοκρατική επίθεση της 11^{ης} Σεπτεμβρίου 2001 στις ΗΠΑ, εισήγαγε για πρώτη φορά την έννοια της «**ασύμμετρης απειλής**», αναγκάζοντας το NATO να επικαλεστεί για πρώτη φορά στην ιστορία του τη ρήτρα Συλλογικής Άμυνας (άρθρο 5) για την προστασία και υποστήριξη ενός κράτους – μέλους που δέχεται ένοπλη επίθεση. Το φθινόπωρο του 2001 κιάλας, πραγματοποιήθηκε η επιχείρηση «**Enduring Freedom**» στο Αφγανιστάν και η ανάπτυξη της **Διεθνούς Δύναμης Βοήθειας για την Ασφάλεια (International Security Assistance Force – ISAF)**, με στόχο τη σταθεροποίηση της χώρας και τη δημιουργία συνθηκών αυτοδιάθεσης και διατήρησης της ειρήνης.

Στο μεταξύ, το NATO συνέχισε να δέχεται στους κόλπους του νέα μέλη (7 νέα μέλη το 2004 και 2 το 2009), ενώ ανέλαβε σημαντικές πρωτοβουλίες στο πλαίσιο ανάπτυξης σχέσεων και συνεργασίας στον τομέα της ασφάλειας με τη Ρωσία (**Συμβούλιο NATO – Ρωσίας το 2002**) και με χώρες της ευρύτερης περιοχής της Μέσης Ανατολής (**Πρωτοβουλία Κωνσταντινούπολης το 2004**)(Βλάχος, 2018).

Στις επιχειρήσεις της πρώην Γιουγκοσλαβίας, του Κοσσυφοπεδίου και του Αφγανιστάν, διαπιστώθηκε ότι η στρατιωτική δύναμη δεν επαρκεί από μόνη της για να διασφαλίσει την ειρήνη και τη σταθερότητα. Ο ορισμός της «ασφάλειας» έχει διευρυνθεί κατά πολύ για να συμπεριλάβει την ατομική ελευθερία, η οποία απειλείται από τον βίαιο εξτρεμισμό που προκαλείται από την αστάθεια και τελικώς την κατάρρευση των κρατών-εθνών. Τρανταχτό παράδειγμα αποτελεί η περίπτωση της επέμβασης του NATO στη Λιβύη το 2011, για την προστασία απλών πολιτών από τις επιθέσεις της ίδιας τους της κυβέρνησης. Το επίπεδο βίας ήταν τέτοιο που προκάλεσε τη διεθνή απαίτηση για επέμβαση. Η διαχείριση κρίσεων από το NATO τον 21^ο αιώνα απαιτεί την ανάληψη ολοκληρωμένων δράσεων, μια «**ολοκληρωμένη προσέγγιση**» η οποία βρίσκεται στο επίκεντρο του νέου «Στρατηγικού Δόγματος» που συμφωνήθηκε από τα κράτη – μέλη του NATO το 2010. Το ζήτημα αυτό όμως αποτελεί αντικείμενο της επόμενης παραγράφου.

2.3. Η Εξέλιξη του Στρατηγικού Δόγματος του NATO

Όπως είναι φυσικό, σε κάθε σύμπραξη στην οποία συμμετέχει κάποιος αριθμός φορέων ή κρατών, τα συμφέροντα και οι επιδιώξεις των συμμετεχόντων σπάνια ταυτίζονται στο απόλυτο. Ως εκ τούτου οι στρατηγικές κάθε συμμαχίας, με τις οποίες προστατεύονται τα συμφέροντά τους αποτελούν προϊόν συμβιβασμού και διαπραγματεύσεων, διαδικασία στην

οποία τα μέλη δίνουν ιδιαίτερη βαρύτητα. Αναφορικά με το NATO, τα **Στρατηγικά Δόγματα ή Αντιλήψεις (Strategic Concepts)**, αποτελούν επίσημα έγγραφα τα οποία ορίζουν το πλαίσιο μέσα στο οποίο λειτουργεί η Συμμαχία, ενώ καθορίζουν τους διαρκείς σκοπούς και επισημαίνουν τα βασικά χαρακτηριστικά του εκάστοτε περιβάλλοντος ασφάλειας. Αυτός είναι και ο λόγος για τον οποίο απαιτείται η περιοδική αναθεώρηση κάποιων πτυχών τους, προκειμένου να καταστεί εφικτός ο επαναπροσδιορισμός του ρόλου και των επιδιώξεων της Συμμαχίας (Μανιώτη, 2018).

Εάν θα θέλαμε να κατηγοριοποιήσουμε την εξέλιξη του Στρατηγικού Δόγματος του NATO από τη δημιουργία του (1949), αυτή χωρίζεται σε **τρεις (3)** μεγάλες διακριτές περιόδους:

- Την περίοδο του Ψυχρού Πολέμου.
- Την περίοδο αμέσως μετά τη λήξη του Ψυχρού Πολέμου.
- Την περίοδο μετά την επίθεση της 11^{ης} Σεπτεμβρίου 2001.

Ψυχροπολεμική Περίοδος

Την περίοδο από το 1949 έως και το 1991, κυριαρχούσε ο διπολισμός Ανατολής – Δύσης και η έμφαση δινόταν κυρίως σε αμοιβαίες εντάσεις παρά σε διάλογο και διαπραγματεύσεις, κάτι που οδήγησε σε επικίνδυνες καταστάσεις και μια διαρκή κούρσα εξοπλισμών. Κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου εκδόθηκαν **4 Στρατηγικά Δόγματα** καθώς και **2 Αναφορές** (Αναφορά των '3' – 1956, Αναφορά Harmel – 1967), οι οποίες έθεσαν τα δόγματα σε ευρύτερο πλαίσιο, θίγοντας θέματα με αντίκτυπο στον τρόπο με τον οποίο αυτά ερμηνεύονταν (NATO, 2019).

Το **1^ο Στρατηγικό Δόγμα** (1950) είχε τίτλο: «Στρατηγική Αντίληψη για την Άμυνα της Βορειοατλαντικής Περιοχής» και έθετε ως κύριο στόχο την αποτροπή της επίθεσης εναντίον κάποιου εκ των κρατών – μελών του. Αναφερόταν στην εκδήλωση επιχειρήσεων ευρείας κλίμακας, με τη χρήση κάθε τύπου όπλου χωρίς καμία εξαίρεση (NATO, NATO Strategic Concepts, 2020).

Το «σπάσιμο» του μονοπωλίου της ατομικής βόμβας από τους Σοβιετικούς το 1949 και ο πόλεμος της Κορέας (1950), αποτέλεσε σημείο καμπής για το NATO επιταχύνοντας τις διαδικασίες οργάνωσης της «στρατιωτικής μηχανής του», υπό τον φόβο της κλιμάκωσης της έντασης και πέρα από τα όρια της εν λόγω περιοχής (Βαληνάκης & Μπότσιου, 2000). Αυτές οι αλλαγές στη στρατιωτική δομή σε συνδυασμό με την είσοδο νέων μελών στη Συμμαχία το 1952 (Ελλάδα, Τουρκία), έπρεπε να αποτυπωθούν σε ένα νέο **Στρατηγικό Δόγμα (2^ο)**. Θεμελιώδης στόχος του νέου αυτού δόγματος ήταν να διασφαλίσει την άμυνα της περιοχής ευθύνης του και ταυτόχρονα να διαλύσει οποιαδήποτε προσπάθεια της Σοβιετικής Ένωσης να κηρύξει αυτή πόλεμο στη Συμμαχία.

Το **3^ο Στρατηγικό Δόγμα** (1957) είχε τίτλο: «Συνολική Στρατηγική Αντίληψη για την Άμυνα της Περιοχής του NATO» και ήταν το πρώτο στο οποίο γίνεται αναφορά της έννοιας των μαζικών αντιποίνων (massive retaliation), ως μέσο αντιμετώπισης της σοβιετικής επιθετικότητας (NATO, NATO Strategic Concepts, 2020).

Το **4^ο Στρατηγικό Δόγμα** υιοθετήθηκε το 1967, αμέσως μετά την αποχώρηση της Γαλλίας από το στρατιωτικό σκέλος του NATO (1966) και είχε τίτλο: «Συνολική Στρατηγική Αντίληψη για την Άμυνα της Συνθήκης του Βόρειου Ατλαντικού Χώρου». Κύρια χαρακτηριστικά της νέας Στρατηγικής ήταν η **ευελιξία (flexibility)** και η **κλιμακωτή αντίδραση (escalation)**. Η Συμμαχία θα έπρεπε να επιδείξει ευελιξία, ενώ μια πιθανή σύγκρουση θα περιελάμβανε στάδια κλιμάκωσης, με τη χρήση πυρηνικών όπλων να αποτελεί την έσχατη επιλογή. Με αυτόν τον τρόπο το NATO είχε ως στόχο την απάντηση σε κάθε πεδίο και κάθε επίπεδο έντασης, καλλιεργώντας παράλληλα στο αντίπαλο στρατόπεδο ένα αίσθημα αβεβαιότητας επί του μεγέθους ανταπόδοσης από το NATO σε περίπτωση επίθεσης (NATO, 2019).

Μεταψυχροπολεμική Περίοδος

Το τέλος του Ψυχρού Πολέμου και η διάλυση του Συμφώνου της Βαρσοβίας και των κομμουνιστικών καθεστώτων, έφερε αντιμέτωπο το NATO με το μεγαλύτερο υπαρξιακό πρόβλημα της ιστορίας του. Αναζητώντας μια νέα ταυτότητα, το NATO όχι μόνο δεν κατέρρευσε, αλλά μεταλλάχθηκε και προσαρμόστηκε στα νέα δεδομένα. Το **νέο Στρατηγικό του Δόγμα του 1991 (5^ο κατά σειρά)** με τίτλο: «Η Νέα Στρατηγική Αντίληψη της Συμμαχίας», διέυρνε την ερμηνεία της ασφάλειας πέρα από τη στρατιωτικά όρια, προωθούσε τη συνεργασία και τη συνεννόηση, ενώ μείωνε τη χρήση των πυρηνικών σε ένα ελάχιστο επίπεδο (NATO, NATO Strategic Concepts, 2020).

Με τη συμπλήρωση 50 χρόνων από τη ίδρυση του NATO (1999), οι ηγέτες της Συμμαχίας υιοθέτησαν ένα **νέο Στρατηγικό Δόγμα του NATO (6^ο)**, σύμφωνα με το οποίο τα μέλη του δήλωναν τη βούλησή τους για κοινή άμυνα και διατήρηση της ειρήνης και της σταθερότητας της ευρύτερης Ευρωατλαντικής περιοχής. Βασιζόταν σε μια ευρύτερη θεώρηση της έννοιας της ασφάλειας, η οποία πέραν της στρατιωτικής διάστασης αναγνώριζε τη σημασία και άλλων παραγόντων όπως οικονομικοί, κοινωνικοί, πολιτικοί και περιβαλλοντικοί. Τέλος γίνεται αναφορά στην έννοια της «Διαχείρισης Κρίσεων» λόγω της αναγνώρισης νέων μορφών επικινδυνότητας όπως η τρομοκρατία, ο εθνικισμός, η πολιτική και οικονομική αστάθεια και η διάδοση Χημικών, Βιολογικών, Ραδιολογικών και Πυρηνικών (ΧΒΡΠ) όπλων.

Περίοδος μετά την 11^η Σεπτεμβρίου 2001

Οι τρομοκρατικές επιθέσεις της 11^{ης} Σεπτεμβρίου 2001 στις ΗΠΑ, αποτέλεσαν αφορμή ραγδαίων αλλαγών στη στρατηγική αντίληψη της Συμμαχίας, προβάλλοντας την ανάγκη προστασίας των πληθυσμών των χωρών του NATO τόσο εντός, όσο και εκτός των ορίων της Συμμαχίας. Αυτό έπρεπε να αποτυπωθεί και στα Στρατηγικά Έγγραφα της Συμμαχίας και αυτό συνέβη τον Νοέμβριο του 2010 στη Λισαβόνα, όπου εκδόθηκε το **7^ο κατά σειρά** Στρατηγικό Δόγμα του NATO με τίτλο: «Ενεργή Εμπλοκή και Σύγχρονη Άμυνα». Εδώ το NATO αναθεωρεί τις βασικές του αρχές και υιοθετεί μια **ολιστική** προσέγγιση διαχείρισης των κρίσεων, η οποία δύναται να περιλαμβάνει και τη συνεργασία με άλλους θεσμούς με τελικό στόχο την οικοδόμηση επικοινωνίας και εμπιστοσύνης μεταξύ των κρατών (Τσινισιζέλης & Υφαντής, 2002).

2.4. Τα Όργανα Λήψης Απόφασης του NATO

Το Βορειοατλαντικό Συμβούλιο

Το **Βορειοατλαντικό Συμβούλιο (North Atlantic Council – NAC)**, είναι το **κύριο πολιτικό** όργανο λήψης απόφασης του NATO και αποτελεί την απόλυτη αρχή στην κεφαλή ενός δικτύου από επιτροπές. Ασκεί επίβλεψη σε κάθε πολιτική και στρατιωτική διεργασία αναφορικά με τα ζητήματα ασφάλειας, τα οποία επηρεάζουν τη Συμμαχία. Συγκεντρώνει εκπροσώπους από κάθε κ-μ, προκειμένου να συζητήσουν επί θεμάτων πολιτικής ή και επί επιχειρησιακών ζητημάτων που απαιτούν συλλογικές αποφάσεις, αποτελώντας με αυτόν τον τρόπο ένα φόρουμ ευρείας έκτασης συμβουλευτικής μεταξύ των μελών, επί όλων των θεμάτων που αφορούν την ειρήνη και την ασφάλειά τους (NATO, NATO North Atlantic Council, 2017). Οι πολιτικές που αποφασίζονται από το NAC, είναι η έκφραση της **συλλογικής βούλησης** όλων των κ-μ της Συμμαχίας, καθώς όλες οι αποφάσεις λαμβάνονται στη βάση της **ομοφωνίας** και της αποδοχής – συγκατάθεσης. Το NAC είναι το μόνο όργανο – φορέας που ιδρύθηκε με τη Βορειοατλαντική Συνθήκη το 1949 (άρθρο 9) και το μόνο που έχει τη δικαιοδοσία να ορίζει άλλα επικουρικά όργανα (Μανιώτη, 2018).

Εικόνα 2.2 - Συνεδρίαση του Βορειοατλαντικού Συμβουλίου (Πηγή: NATO, 2019)

Η Ομάδα Πυρηνικού Σχεδιασμού

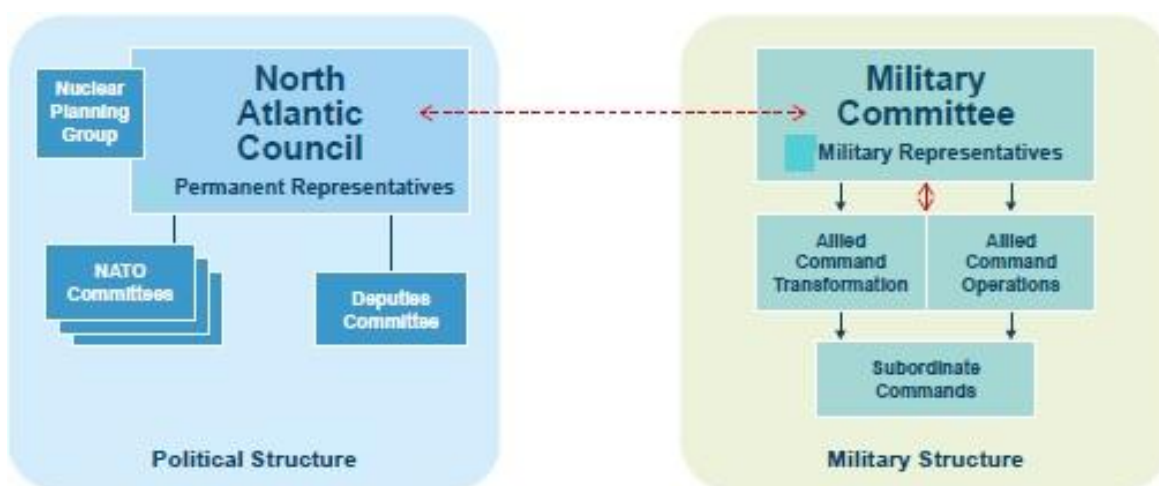
Η **Ομάδα Πυρηνικού Σχεδιασμού (Nuclear Planning Group – NPG)** διαθέτει παρόμοια εξουσιοδότηση με το NAC, αλλά μόνο σε θέματα που άπτονται της δικής του φύσης και αρμοδιότητας δηλαδή τα θέματα πολιτικής που σχετίζονται με την πυρηνική ενέργεια. Στο NPG συμμετέχουν όλα τα κ-μ (πλην της Γαλλίας που αποφάσισε να μη συμμετέχει), ανεξάρτητα από το αν διαθέτουν ή όχι πυρηνικά όπλα. Στο NPG συζητούνται συγκεκριμένα θέματα πολιτικής σχετιζόμενα με την πυρηνική ενέργεια, καθώς και άλλα ευρύτερα ζητήματα όπως ο έλεγχος των πυρηνικών οπλοστασίων και η ευρεία διάδοση των πυρηνικών. Το NPG αναθεωρεί την πυρηνική πολιτική της Συμμαχίας υπό το φως του διαρκώς μεταβαλλόμενου περιβάλλοντος ασφάλειας (NATO, NATO Nuclear Planning Group, 2020).

Η Στρατιωτική Επιτροπή

Η **Στρατιωτική Επιτροπή (Military Committee – MC)** είναι η ανώτερη στρατιωτική αρχή του NATO και το παλαιότερο μόνιμο όργανο της Συμμαχίας μετά το Βορειοατλαντικό Συμβούλιο, καθώς και τα δύο ιδρύθηκαν λίγους μόνο μήνες αφότου ο εν λόγω Οργανισμός πήρε σάρκα και οστά. Αποτελεί την πρωταρχική πηγή παροχής συμβουλευτικής επί στρατιωτικών θεμάτων τόσο για το NAC, όσο και για το NPG, πάντα βασιζόμενο στην αρχή της ομοφωνίας. Η MC καλείται να «μεταφράσει» την πολιτική βούληση σε στρατιωτική κατεύθυνση και καθοδήγηση και να προτείνει τα απαιτούμενα μέτρα για την αμυντική θωράκιση της περιοχής ευθύνης του NATO και την εφαρμογή των αποφάσεων που αφορούν στις στρατιωτικές επιχειρήσεις. Η Επιτροπή συνέρχεται συχνά σε επίπεδο μόνιμων αντιπροσώπων και τρεις φορές τον χρόνο σε επίπεδο Αρχηγών Άμυνας (Chiefs of Defence) (NATO, NATO Military Committee, 2019).

Εικόνα 2.3 - Συνεδρίαση της Στρατιωτικής Επιτροπής (Πηγή: NATO, 2019)

Εικόνα 2.4 - Αλληλεπίδραση NAC – MC (Πηγή: NATO SG's Annual Report, 2019)

Ο Γενικός Γραμματέας (ΓΓ) του NATO

Ο **Γενικός Γραμματέας (ΓΓ) του NATO (NATO's Secretary General)**, αποτελεί τον **ανώτερο** πολιτικό υπάλληλο της Συμμαχίας και η αποστολή του συνοψίζεται στους ακόλουθους τρεις βασικούς άξονες:

- Προϊσταται όλων των μειζόνων επιτροπών και είναι υπεύθυνος για τη διεξαγωγή συζητήσεων, διευκολύνοντας τη διαδικασία λήψης αποφάσεων και διασφαλίζοντας την εφαρμογή τους.
- Αποτελεί τον **κύριο** εκπρόσωπο του Οργανισμού.
- Ηγείται του **Διεθνούς Επιτελείου (International Staff - IS)**, ενός ιδιαίτερα κομβικού οργάνου για τη Συμμαχία καθώς αποτελεί ένα διοικητικό (διαχειριστικό) και συμβουλευτικό σώμα, το οποίο υποστηρίζει το έργο του Βορειοατλαντικού Συμβουλίου (NAC), του κορυφαίου πολιτικού φορέα λήψης αποφάσεων στο NATO.

Ο ΓΓ διορίζεται από τις κυβερνήσεις των κ-μ για θητεία τεσσάρων ετών, η οποία μπορεί να παραταθεί κατόπιν αμοιβαίας συναίνεσης. Η θέση του ΓΓ καλύπτεται παραδοσιακά από κάποια Ευρωπαϊκή πολιτική προσωπικότητα (NATO, 2019).

2.5. Συνεργασία με τους Εταίρους σε Ευρώπη και Ευρασία

Το NATO, στο πλαίσιο της καλλιέργειας της ασφάλειας, της σταθερότητας και του δημοκρατικού μετασχηματισμού στην Ευρωατλαντική περιοχή, επιδίωξε μέσω του διαλόγου και της συνεργασίας, να αναπτύξει εταιρικές σχέσεις με χώρες μη μέλη του NATO τόσο από την Ευρώπη, όσο και από την Ασία. Ο «συνεταιρισμός» αυτός (**Euro-Atlantic Partnership**), θεμελιώνεται από δύο μηχανισμούς: το **Ευρω-Ατλαντικό Συμβούλιο Συνεργασίας (Euro-Atlantic Partnership Council – EAPC)** και το **Πρόγραμμα Σύμπραξης για την Ειρήνη (Partnership for Peace – PfP)**. Το Στρατηγικό Δόγμα του NATO (2010) αναγνωρίζει τους δύο αυτούς θεσμούς ως κεντρικούς στο όραμα της Συμμαχίας για μια Ευρώπη ολόκληρη, ελεύθερη και ειρηνική (NATO, 2019).

Το **Ευρω-Ατλαντικό Συμβούλιο Συνεργασίας (EAPC)**, το οποίο αποτελείται από 50 χώρες (29 κ-μ του NATO και 21 χώρες εταίρους), είναι ένα πολυδιάστατο φόρουμ διαλόγου και διαβούλευσης και παρέχει ένα ολοκληρωμένο πολιτικό πλαίσιο συνεργασίας μεταξύ των μελών του. Ιδρυθέν το 1997, το EAPC διαδέχθηκε το Βορειοατλαντικό Συμβούλιο Συνεργασίας (North Atlantic Cooperation Council – NACC), το οποίο είχε ιδρυθεί το 1991 ακριβώς μετά το τέλος του Ψυχρού Πολέμου, για τη θεσμοθέτηση σχέσεων με χώρες του πρώην Ανατολικού μπλοκ και του Συμφώνου της Βαρσοβίας. Με την απόφασή του αυτή το NATO καθιστούσε σαφές ότι επιθυμούσε να οικοδομήσει ένα φόρουμ ασφάλειας, το οποίο θα ανταποκρινόταν καλύτερα στις απαιτήσεις τις οποίες επέβαλλε η αυξανόμενη πολυπλοκότητα των σχέσεων με τις χώρες εταίρους (NATO, NATO Euro-Atlantic Partnership Council, 2020).

Το **Πρόγραμμα Σύμπραξη για την Ειρήνη (PfP)**, το οποίο ξεκίνησε το 1994, αποτελεί ίσως τον πιο σημαντικό μηχανισμό για την ισχυροποίηση των σχέσεων ασφάλειας και πρακτικής συνεργασίας μεταξύ του NATO και των εταίρων του, προσαρμοσμένος στις ειδικές

φιλοδοξίες, ανάγκες και ικανότητες του εκάστοτε εταίρου. Οι τομείς και οι δραστηριότητες του προγράμματος PfP θίγουν κατ' ουσίαν κάθε πεδίο της Νατοϊκής δραστηριότητας, ενώ ο εταίρος είναι αυτός που επιλέγει το επίπεδο συνεργασίας καθώς και το ρυθμό προόδου αυτής. Αυτή τη στιγμή το εν λόγω πρόγραμμα αριθμεί 21 χώρες μέλη. (Θεοδωρόπουλος και συν., 1999).

Επιπρόσθετα, ένα σημαντικό κομμάτι και ενδεικτικό της προσαρμογής του NATO στο νέο περιβάλλον ασφάλειας, αποτέλεσε η στενή διασύνδεση της ασφάλειας της Ευρώπης με την ασφάλεια και τη σταθερότητα στη Μεσόγειο. Στο πλαίσιο αυτό μπορούν να αναφερθούν πρωτοβουλίες και διαδικασίες όπως ο **Μεσογειακός Διάλογος (Mediterranean Dialogue)** και η **Πρωτοβουλία Συνεργασίας της Κωνσταντινούπολης (Istanbul Cooperation Initiative – ICI)** (Μανιάτης, 2010). Ο Μεσογειακός Διάλογος ιδρύθηκε το 1994 και στοχεύει να προωθήσει την ασφάλεια, τη σταθερότητα και την αμοιβαία κατανόηση μεταξύ 7 Μεσογειακών κρατών και του NATO. Αντίστοιχα, η Πρωτοβουλία Συνεργασίας της Κωνσταντινούπολης ιδρύθηκε το 2004 και στόχος της είναι να συνεισφέρει στη μακροπρόθεσμη διατήρηση της περιφερειακής και παγκόσμιας ασφάλειας, προσφέροντας στις χώρες της ευρύτερης περιοχής της Μέσης Ανατολής, διμερή πρακτική συνεργασία με το NATO σε θέματα ασφάλειας. Μέχρι στιγμής στην υπ' όψιν πρωτοβουλία συμμετέχουν 4 χώρες του Συμβουλίου Συνεργασίας του Κόλπου (Gulf Cooperation Council), από τις 6 που είχαν αρχικά προσκληθεί από το NATO. Τέλος, στο πλαίσιο της οικοδόμησης συνεργασίας, κοινών αποφάσεων και κοινής δράσης γενικότερα, το 2002 στη Ρώμη, ιδρύθηκε το **Συμβούλιο NATO – Ρωσίας (NATO – Russia Council)**, το οποίο διαδραματίζει έναν σημαντικό ρόλο, ως φόρουμ διαλόγου και ανταλλαγής πληροφοριών με στόχο τη μείωση των απρόβλεπτων καταστάσεων και των περιπτώσεων παρανοήσεων (NATO, NATO- Russia Council, 2020).

Κεφάλαιο 3.

Διαχείριση Κρίσεων από το NATO

3.1. Γενικά

Το κομμάτι της **Διαχείρισης Κρίσεων (Crises Management)** αποτελεί ένα από τα κύρια και πιο ουσιώδη καθήκοντα ασφαλείας του NATO, το οποίο δύναται να περιλαμβάνει ένα κατάλληλο «μείγμα» πολιτικών ή/και στρατιωτικών μέσων, μέσα σε ένα όλο και πιο περίπλοκο περιβάλλον ασφάλειας (NATO, 2010). Οι ευρείες δυνατότητες του NATO στον τομέα της διαχείρισης κρίσεων, καθιστούν εφικτή την εμπλοκή του σε μια πληθώρα περιπτώσεων και καταστάσεων οι οποίες μπορεί να θέσουν σε κίνδυνο την ασφάλεια εδαφών ή πληθυσμών της Συμμαχίας. Τέτοιου τύπου κρίσεις μπορεί να είναι πολιτικές, στρατιωτικές ή ακόμα και ανθρωπιστικές και να οφείλονται σε φυσικές ή τεχνολογικές καταστροφές.

Ο τρόπος προσέγγισης και αντιμετώπισης μιας κρίσης, εξαρτάται από τη φύση, την κλίμακα και τη σοβαρότητά της. Σε ορισμένες περιπτώσεις οι κρίσεις είναι δυνατό να προληφθούν διαμέσου της διπλωματικής οδού ή και άλλων μέτρων, ενώ σε άλλες περιπτώσεις μπορεί να απαιτείται η λήψη πιο δραστικών μέτρων, συμπεριλαμβανομένης της χρήσης στρατιωτικής δύναμης. Υπό αυτό το πρίσμα, μπορούμε να θεωρήσουμε ότι το NATO ακολουθεί μια **ολιστική προσέγγιση** στο κομμάτι της διαχείρισης κρίσεων, οραματιζόμενο μια εμπλοκή σε όλα τα στάδια μιας κρίσης και εξετάζοντας μια πληθώρα μέσων και εργαλείων, προκειμένου να καταστεί αποτελεσματικό σε όλο το φάσμα της διαχείρισης κρίσεων. Προκειμένου να εξασφαλιστεί η αποτελεσματικότητα και η προσαρμοστικότητά τους, τα μέσα και τα εργαλεία αυτά, όπως είναι φυσικό, αναθεωρούνται σε τακτική βάση ούτως ώστε να εναρμονιστούν με το διαρκώς εξελισσόμενο περιεχόμενο ασφαλείας (NATO, 2019).

Από την ίδρυσή του το 1949, το NATO είχε ως κύρια αποστολή και ευθύνη την προστασία και άμυνα των εδαφών και πληθυσμών της Συμμαχίας έναντι οποιασδήποτε επίθεσης (Άρθρο 5). Κατά τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου, το NATO δεν πραγματοποίησε καμία επιχείρηση (είτε Άρθρου 5, είτε άλλη). Κατά την περίοδο αυτή, βασικό μέλημα της Συμμαχίας ήταν η διασφάλιση της αποτελεσματικής υπεράσπισης της επικράτειας του NATO μέσω της ετοιμότητας, του σχεδιασμού, της προετοιμασίας και διεξαγωγής ασκήσεων έναντι ενδεχόμενων καταστάσεων που εμπίπτουν στο Άρθρο 5.

Η πρώτη πρόβλεψη για τη λήψη μέτρων διαχείρισης κρίσεων αποτυπώθηκε επίσημα το 1991, μέσω του (τότε) Στρατηγικού Δόγματος της Συμμαχίας (5^ο κατά σειρά) περί «*διαχείρισης κρίσεων που επηρεάζουν την ασφάλεια των μελών της*» και επαναδιατυπώθηκε το στο Στρατηγικό Δόγμα του 1999 (6^ο) το οποίο διακήρυττε την ετοιμότητα του NATO να συμβάλλει στην αποτελεσματική πρόληψη των συγκρούσεων και να συμμετάσχει ενεργά στη διαχείριση κρίσεων. Επιπρόσθετα αναφέρεται ότι αυτού του τύπου οι επιχειρήσεις, συμπεριλαμβάνουν και

επιχειρήσεις εκτός του Άρθρου 5, δηλαδή και εκτός επικράτειας της Συμμαχίας (NATO, NATO Crises Management, 2020).

Η συμμετοχή του NATO σε επιχειρήσεις ανακούφισης από καταστροφές (disaster relief operations) έχει μακρά ιστορία και εκτείνεται πέρα από τις στρατιωτικές επιχειρήσεις. Το NATO, ήδη από τη δεκαετία του 1950, ξεκίνησε να αναπτύσσει μέτρα πολιτικής προστασίας, υπό τον φόβο μιας πυρηνικής επίθεσης. Σύντομα, τα κ-μ του NATO, συνειδητοποίησαν ότι αυτές οι δυνατότητες θα μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν αποτελεσματικά για την αντιμετώπιση των συνεπειών από φυσικές καταστροφές (πλημμύρες, σεισμούς κ.α.) ή τεχνολογικά ατυχήματα ή ακόμα και έναντι ανθρωπιστικών καταστροφών και κρίσεων (Ivanov, 2011).

3.2. NATO και Αντιμετώπιση Φυσικών Καταστροφών και κρίσεων

Το πρώτο σχέδιο παροχής αρωγής μετά από καταστροφή, υλοποιήθηκε το 1953, μετά τις καταστροφικές πλημμύρες στο Βόρειο τμήμα της Ευρώπης, ενώ το 1958, το NATO θέσπισε επίσημα αναλυτικές διαδικασίες συνεργασίας και συντονισμού μεταξύ των κ-μ σε περιπτώσεις φυσικών καταστροφών. Οι διαδικασίες αυτές διατηρήθηκαν για πολλά χρόνια και παρείχαν τη βάση για την επίλυση προβλημάτων αυτής της φύσεως, έως και το 1995 όπου και αναθεωρήθηκαν εκτενώς και απέκτησαν ισχύ τόσο για τα κ-μ του NATO, όσο και για τις χώρες εταίρους της Συμμαχίας.

Την περίοδο του Ψυχρού Πολέμου υπήρξαν περιπτώσεις κατά τις οποίες το NATO κινητοποιήθηκε για την παροχή βοήθειας μετά από την εκδήλωση φυσικών καταστροφών. Τις δεκαετίες του 1950 και του 1960 δεν υπήρξε κάποια αξιοσημείωτη περίπτωση εμπλοκής του NATO για την ανακούφιση από φυσικές καταστροφές με εξαίρεση τις πλημμύρες της Βόρειας Ιταλίας το 1966 (Πίζα, Φλωρεντία), όπου αρκετές χώρες του NATO ανταποκρίθηκαν συνεισφέροντας, σε διμερή όμως βάση και όχι στα πλαίσια της Συμμαχίας (Κυρκόπουλος, 2020). Κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 1970, υπήρξε αναθεώρηση των νατοϊκών διαδικασιών που αφορούσαν την σύμπραξη βοήθειας μετά από καταστροφές, κάτι το οποίο βρήκε εφαρμογή το 1975 μετά τον σεισμό της ΝΑ Τουρκίας. Εκεί έγινε χρήση των δομών και διαδικασιών του NATO, με στόχο τον προσδιορισμό του τύπου της απαιτούμενης βοήθειας. Η πιο ενεργή συμμετοχή του NATO τη δεκαετία αυτή σημειώθηκε μετά το σεισμό της Ιταλίας το 1976, όπου το NATO συντόνισε την ανθρωπιστική βοήθεια που παρείχαν χώρες όπως οι ΗΠΑ, ο Καναδάς, η Γαλλία και η Ολλανδία. Τη δεκαετία του 1980, υπήρξαν περιπτώσεις στις οποίες η Συμμαχία θα μπορούσε να συνεισφέρει στο κομμάτι της υποστήριξης και της ανακούφισης των πληγέντων (πυρηνικό ατύχημα Τσερνόμπιλ '86, σεισμός Αρμενίας '88), όμως οι περιορισμοί που επέβαλε η γεωγραφική θέση των γεγονότων, κατέστησε το NATO ιδιαίτερα διστακτικό, καθώς ο Ψυχρός Πόλεμος δεν είχε ακόμα τελειώσει.

Το 1992 και μετά τον μεγάλο σεισμό της Κιργιζίας, Ο ΟΗΕ ζήτησε τη συνδρομή του NATO στις προσπάθειες αρωγής των πληγέντων, χωρίς αρχικά αυτό να καταστεί δυνατό καθώς το αίτημα για βοήθεια είχε υποβληθεί από χώρα η οποία δεν ήταν κ-μ του. Τελικά, κατόπιν διαμεσολάβησης της Τουρκίας για λογαριασμό της Δημοκρατίας της Κιργιζίας, χρησιμοποιήθηκαν οι δομές και οι διαδικασίες του NATO, μέσω αυτής, των ΗΠΑ και του Ηνωμένου Βασιλείου.

Ευρω-Ατλαντικό Συντονιστικό Κέντρο Αντιμετώπισης Καταστροφών

Το **Ευρω-Ατλαντικό Συντονιστικό Κέντρο Αντιμετώπισης Καταστροφών (Euro-Atlantic Disaster Response & Coordination Centre – EADRCC)**, ιδρύθηκε από το NATO το 1998, κατόπιν πρότασης της Ρωσικής Ομοσπονδίας στο πλαίσιο ενίσχυσης της πρακτικής συνεργασίας των δύο εταίρων στο πεδίο της διεθνούς αρωγής σε περιπτώσεις φυσικών καταστροφών. Αποτελεί τον **βασικό πολιτικό μηχανισμό απόκρισης** σε καταστάσεις έκτακτης ανάγκης στην Ευρω-Ατλαντική περιοχή. Διευθύνεται από τον Διευθυντή Πολιτικού Σχεδιασμού και Έκτακτης Ανάγκης και στελεχώνεται από προσωπικό των κ-μ του NATO, όπως επίσης και από προσωπικό των χωρών που συμμετέχουν στο πρόγραμμα «Σύμπραξη για την Ειρήνη (PfP)» (Κυρκόπουλος, 2020).

Οι αρμοδιότητες του EADRCC συνοψίζονται ως εξής:

- Τελεί σε στενή συνεργασία με το **Γραφείο Συντονισμού Ανθρωπιστικών Υποθέσεων του ΟΗΕ (UN Office for the Coordination of Human Affairs – UN OCHA)**, προκειμένου να συντονίζει τις απαντήσεις των χωρών του Ευρω-Ατλαντικού Συμβουλίου Συνεργασίας (EAPC) στις αντίστοιχες αιτήσεις παροχής βοήθειας λόγω καταστροφών στις εν λόγω χώρες.
- Ενεργεί ως κεντρικό σημείο ανταλλαγής πληροφοριών μεταξύ των χωρών του EAPC κατόπιν σχετικού αιτήματος.
- Διατηρεί στενούς δεσμούς με τους άλλους διεθνείς φορείς που δραστηριοποιούνται στον τομέα της αρωγής σε περιπτώσεις καταστροφών (ΟΗΕ, Ευρωπαϊκή Ένωση, Διεθνής Ερυθρός Σταυρός, Ερυθρά Ημισέληνος κ.α.).

Σε κάθε περίπτωση πάντως ακολουθούνται οι βασικές αρχές της πολιτικής του EAPC σύμφωνα με τις οποίες: η πληγείσα χώρα παραμένει υπεύθυνη για τη διαχείριση της καταστροφής και ο ρόλος του EADRCC είναι ρόλος συντονισμού και όχι κατεύθυνσης. Επιπρόσθετα, ο ΟΗΕ διατηρεί τον ηγετικό του ρόλο στο συντονισμό των διεθνών δράσεων ανακούφισης και ο ρόλος του EADRCC είναι να παράσχει πρόσθετη υποστήριξη (NATO, 2001).

Εικόνα 3.1 - Το λογότυπο του EADRCC (EADRCC's logo) (Πηγή: www.nato.int)

Το NATO, εκτός του EADRCC, έχει επίσης ιδρύσει την **Ευρω-Ατλαντική Μονάδα Απόκρισης σε Καταστροφές (Euro-Atlantic Disaster Response Unit – EADRU)**, η οποία

αποτελεί έναν συνδυασμό των εθνικών στοιχείων (πολιτικών και στρατιωτικών), που εθελοντικά διαθέτουν οι χώρες μέλη του EAPC και μπορεί να αναπτυχθεί όταν αυτό απαιτηθεί σε περίπτωση σοβαρής κατάστασης έκτακτης ανάγκης.

Το EADRCC από πολύ νωρίς ενεπλάκη σε σημαντικές επιχειρήσεις παροχής αρωγής μετά από καταστροφές, συντονίζοντας την παρεχόμενη βοήθεια των χωρών του EAPC. Ανέλαβε τον συντονισμό της αρωγής βοήθειας σε περιοχές χωρών ιστοπεδωμένες από πλημμύρες όπως στην Ουκρανία (1998), στη Ρουμανία και στην Ουγγαρία (2000), στις ΗΠΑ μετά τον τυφώνα Κατρίνα (2005), στη Βοσνία (2014) και στην Αλβανία (2015). Υποστήριξε το έργο της Ύπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ για τους πρόσφυγες (UN High Commissioner for the Refugees – UNHCR) στο Κόσσοβο (1998-99) και συντόνισε την παρεχόμενη βοήθεια σε περιοχές που είχαν πληγεί από σεισμικά γεγονότα (Τουρκία 1999, Πακιστάν 2005, Αλβανία 2019). Ενίσχυσε τις προσπάθειες κατάσβεσης μεγάλων δασικών πυρκαγιών στη Βόρεια Μακεδονία (2000), Πορτογαλία (2003) και Σουηδία (2018).

Τέλος, το EADRCC διεξάγει σε ετήσια βάση διαφόρων τύπων ασκήσεις πεδίου, με στόχο τη συνεργασία και τον συντονισμό των ομάδων πρώτης απόκρισης (πολιτικές και στρατιωτικές), στο πλαίσιο προώθησης και ενίσχυσης της διαλειτουργικότητας (interoperability).

3.3. Μηχανισμοί – Εργαλεία Διαχείρισης Κρίσεων του NATO

Όταν εμφανιστεί μία κρίση, καμία απόφαση ή σχεδιασμός (πόσω δε μάλλον για στρατιωτική εμπλοκή), δεν λαμβάνεται χωρίς πολιτική εξουσιοδότηση. Οι αποφάσεις λαμβάνονται από τις κυβερνήσεις των κ-μ **συλλογικά** και δύνανται να περιλαμβάνουν πολιτικά ή/και στρατιωτικά μέτρα έκτακτης ανάγκης, αναλόγως με τη φύση και τις προεκτάσεις της κάθε κρίσης. Το Άρθρο 4 της Συνθήκης της Ουάσιγκτον κατέχει σημαίνουσα θέση στη διαδικασία διαχείρισης κρίσεων του NATO, καθώς δίνει το δικαίωμα σε κάθε κ-μ της Συμμαχίας να φέρει θέματα προς διαβούλευση στο «τραπέζι» των συνομιλιών με τα άλλα κ-μ, όταν θεωρεί ότι απειλούνται θεμελιώδη στοιχεία όπως η εδαφική του ακεραιότητα και η πολιτική του ανεξαρτησία και ασφάλεια. Το γεγονός αυτό έχει ιδιαίτερη σημασία, καθότι η διαβούλευση αποτελεί τη βάση της συλλογικής δράσης.

Τύποι Επιχειρήσεων

Αναλόγως της φύσης μιας κρίσης, μπορεί να απαιτούνται **διαφορετικοί** τύποι επιχειρήσεων και διαδικασιών διαχείρισης κρίσεων. Αναφορικά με τις επιχειρήσεις οι οποίες αναφέρονται ως **«Επιχειρήσεις του Άρθρου 5 (Article 5 Operations)»**, ο όρος «Συλλογική Άμυνα» υποδηλώνει ότι η απόφαση να θεωρηθεί μια εχθρική ενέργεια (ή επίθεση) εναντίον ενός μέλους της Συμμαχίας, ως εχθρική ενέργεια εναντίον όλων, έχει παρθεί συλλογικά από το σύνολο των κ-μ του NATO. Η Συμμαχία, επικαλέστηκε για πρώτη φορά από την ίδρυση της (1949) το Άρθρο 5, μετά την τρομοκρατική επίθεση εναντίον των ΗΠΑ τον Σεπτέμβριο 2001.

Οι επιχειρήσεις απόκρισης μετά από κρίση, καλύπτουν όλες τις στρατιωτικές επιχειρήσεις που διεξάγει το NATO σε μια περίπτωση **εκτός Άρθρου 5 (non-Article 5 situation)**. Οι όροι «Απόκριση σε κρίση (Crises response)» ή «Επιχείρηση υποστήριξης της Ειρήνης (Peace support operation)» αποτελούν όρους γενικής χρήσης (generic) και μπορεί να

περιλαμβάνουν “αποτροπή σύγκρουσης”, “διατήρηση ειρήνης”, “σύναψη ειρήνης”, “οικοδόμηση ειρήνης”, “επιβολή ειρήνης” και επιχειρήσεις ανθρωπιστικής φύσεως. Πρόκειται για πολύ-λειτουργικές επιχειρήσεις οι οποίες διεξάγονται στο πλαίσιο υποστήριξης μιας απαίτησης από τον ΟΗΕ, ή κατόπιν πρόσκλησης από κάποιο κυρίαρχο κράτος και περιλαμβάνει στρατιωτικές δυνάμεις και υπηρεσίες διπλωματικής και ανθρωπιστικής φύσεως. Οι επιχειρήσεις αυτές είναι σχεδιασμένες να επιτυγχάνουν μακροπρόθεσμη πολιτική εξομάλυνση, ή και άλλες συνθήκες όπως αυτές καθορίζονται από την εκάστοτε απαίτηση.

Τέλος, οι επιχειρήσεις που διεξάγονται για την παροχή βοήθειας προς ένα κ-μ ή μια χώρα εταίρο που έχει πληγεί από καταστροφή (φυσική, τεχνολογική, ανθρωπογενή κλπ.), εμπίπτουν και αυτές στο πεδίο της διαχείρισης κρίσεων. Ενδεικτικό παράδειγμα αποτελεί η παροχή ανθρωπιστικής βοήθειας προς το Πακιστάν το 2005, μετά τον καταστροφικό σεισμό ο οποίος κόστισε τη ζωή σε πάνω από 80.000 ανθρώπους. Παράλληλα, το NATO ανταποκρίνεται αρκετά συχνά σε αιτήματα παροχής βοήθειας μετά από την εκδήλωση γεγονότων όπως τυφώνες, έντονες πλημμύρες και δασικές πυρκαγιές.

3.3.1. Μηχανισμοί Διαχείρισης Κρίσεων στο NATO

Το NATO έχει ποικίλους **μηχανισμούς** για να διαχειρίζεται τις κρίσεις. Όπως έχει ήδη αναφερθεί και στο Κεφάλαιο 2 της παρούσας εργασίας (§ 2.4), το **κύριο** όργανο λήψης αποφάσεων του NATO είναι το **Βορειοατλαντικό Συμβούλιο (NAC)**, το οποίο ανταλλάσσει πληροφορίες και δεδομένα, συγκρίνει διαφορετικές αντιλήψεις και προσεγγίσεις, εναρμονίζει τις διάφορες απόψεις και λαμβάνει αποφάσεις πάντα με ομοφωνία, όπως και όλες οι άλλες επιτροπές της Συμμαχίας. Είναι και αυτό που αποφασίζει το αν θα εμπλακεί το NATO σε μια επιχείρηση απόκρισης μετά από κρίση, εξετάζοντας την κάθε περίπτωση ξεχωριστά (NATO, 2019). Στο πεδίο λοιπόν της διαχείρισης κρίσεων το Βορειοατλαντικό Συμβούλιο υποστηρίζεται από διάφορα όργανα-δομές του NATO, κυρίτερα/ες εκ των οποίων είναι η **Επιτροπή Πολιτικής των Επιχειρήσεων (Operations Policy Committee – OPC)**, η **Πολιτική Επιτροπή (Political Committee – PC)**, η **Στρατιωτική Επιτροπή (Military Committee – MC)** και η **Πολιτική Επιτροπή Σχεδιασμού Έκτακτης Ανάγκης (Civil Emergency Planning Committee – CEPC)**. Επιπρόσθετα, τα συστήματα επικοινωνιών του NATO, στα οποία συμπεριλαμβάνεται και ένα **Κέντρο (Επικρατούσας) Κατάστασης (Situation Centre – SITCEN)**, λαμβάνουν, ανταλλάσσουν και διανέμουν πολιτικές, οικονομικές και στρατιωτικές πληροφορίες σε 24ωρη βάση όλο τον χρόνο (NATO, 2019).

Επιτροπή Πολιτικής των Επιχειρήσεων (Operations Policy Committee – OPC)

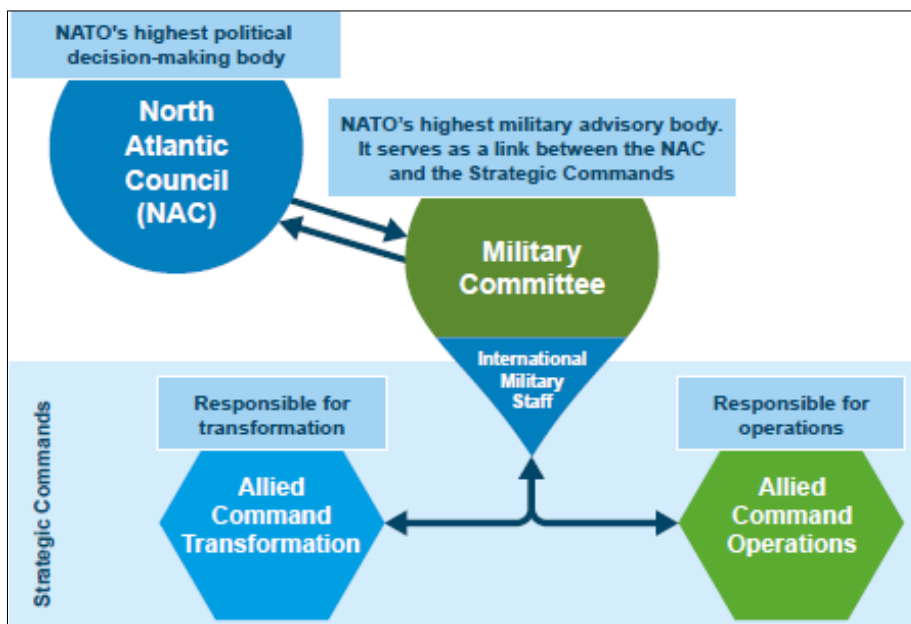
Η OPC διαδραματίζει ηγετικό ρόλο στην ανάπτυξη και εφαρμογή της πολιτικής που σχετίζεται με τις επιχειρήσεις. Στόχο έχει να παρέχει έγκαιρη και συνεκτική συμβουλευτική στο Βορειοατλαντικό Συμβούλιο, στο οποίο αναφέρεται απευθείας. Όλα τα κ-μ εκπροσωπούνται σε αυτή την επιτροπή (NATO, NATO Operations Policy Committee, 2019). Η OPC υποστηρίζεται από τη Διεύθυνση Επιχειρήσεων του Διεθνούς Επιτελείου (International Staff's Operation Division).

Πολιτική Επιτροπή (Political Committee – PC)

Η PC συζητά και ανταλλάσσει πληροφορίες και αξιολογήσεις αναφορικά με τις πολιτικές και περιφερειακές εξελίξεις ενδιαφέροντος της Συμμαχίας. Παρέχει υποστήριξη στο Βορειοατλαντικό Συμβούλιο και τον ΓΓ του NATO κατά την εκτέλεση των καθηκόντων τους για πολιτικές διαβουλεύσεις, αναλαμβάνοντας όλες τις απαραίτητες προπαρασκευαστικές εργασίες, ούτως ώστε αυτοί να είναι σε θέση να εκπληρώσουν αυτά τα καθήκοντα. Η PC βρίσκεται κάτω από την εξουσία του Συμβουλίου και αποτελείται από εκπροσώπους κάθε αντιπροσωπείας, συνεπικουρούμενους από «ειδικούς(specialists)», όταν αυτό απαιτηθεί. Η επιτροπή συνέρχεται υπό την προεδρία του βοηθού ΓΓ Πολιτικών Υποθέσεων και Πολιτικής Ασφάλειας και υποστηρίζεται από τη Διεύθυνση Πολιτικών Υποθέσεων και Πολιτικής Ασφάλειας (NATO, NATO Political Committee, 2014).

Στρατιωτική Επιτροπή (Military Committee – MC)

Η Στρατιωτική Επιτροπή (MC) βλ. Κεφάλαιο 2 (§2.4), αποτελεί την κύρια πηγή παροχής συμβουλευτικής προς το Βορειοατλαντικό Συμβούλιο και την Ομάδα Πυρηνικού Σχεδιασμού επί θεμάτων στρατηγικής και στρατιωτικής πολιτικής, ενώ ταυτόχρονα παρέχει κατεύθυνση και καθοδήγηση στους δύο Ανώτατους Στρατηγικούς Διοικητές, τον **Ανώτατο Συμμαχικό Διοικητή Ευρώπης (Supreme Allied Commander Europe – SACEUR)** και τον **Ανώτατο Συμμαχικό Διοικητή Μετασχηματισμού (Supreme Allied Commander Transformation – SACT)**. Ως εκ τούτου, η εν λόγω επιτροπή αποτελεί έναν θεμελιώδη σύνδεσμο μεταξύ του πολιτικού μηχανισμού λήψης απόφασης και της στρατιωτικής δομής του NATO (**Εικόνα 3.2**).

Εικόνα 3.2 - Δομή της MC και αλληλεπίδραση με NAC (Πηγή: NATO SG's Annual Report, 2019)

Το εκτελεστικό όργανο της MC είναι το **Διεθνές Στρατιωτικό Επιτελείο (International Military Staff – IMS)**, στο οποίο απασχολούνται περί τα 500 άτομα (στρατιωτικό και πολιτικό προσωπικό), από τα κ-μ του NATO καθώς και από τις χώρες εταίρους. Όπως φαίνεται και από την Εικόνα 3.2, αποτελεί τον συνδετικό κρίκο μεταξύ της MC και των δύο (2) Στρατηγικών

Διοικήσεων του NATO, της **Συμμαχικής Διοίκησης Επιχειρήσεων (Allied Command Operations – ACO)** και της **Συμμαχικής Διοίκησης Μετασχηματισμού (Allied Command Transformation – ACT)** (NATO, NATO International Military Staff, 2020).

Η Συμμαχική Διοίκηση Επιχειρήσεων (ACO), είναι υπεύθυνη για τον σχεδιασμό και την εκτέλεση των επιχειρήσεων και αποστολών της Συμμαχίας. Το **κύριο** Αρχηγείο της είναι το **Supreme Headquarters Allied Powers Europe – SHAPE** με έδρα την πόλη Μονς του Βελγίου (Mons, Belgium), ενώ υπάρχουν και κάποια δευτερεύοντα περιφερειακά αρχηγεία σε άλλες χώρες του NATO (βλ. Παράρτημα Γ). Διοίκηση στο SHAPE ασκεί ο SACEUR, ο οποίος είναι υπεύθυνος για την προετοιμασία και τη διεξαγωγή των στρατιωτικών επιχειρήσεων της Συμμαχίας, αναλαμβάνει τη γενική διοίκηση των επιχειρήσεων σε στρατηγικό επίπεδο και θέτει την στρατηγική κατεύθυνση στα δευτερεύοντα αρχηγεία (NATO, The SG's Annual Report, 2019).

Η Συμμαχική Διοίκηση Μετασχηματισμού (ACT), ηγείται του μετασχηματισμού της στρατιωτικής δομής, των στρατιωτικών δυνάμεων και δυνατοτήτων, καθώς και του στρατιωτικού δόγματος του NATO. Ειδικότερα, το Βορειοατλαντικό Συμβούλιο, έχει αναθέσει στο ACT τρεις (3) κύριες αποστολές: **να παρέχει υποστήριξη στις επιχειρήσεις, να ηγείται του στρατιωτικού μετασχηματισμού του NATO και να αλληλεπιδρά και να συνεργάζεται με τους εταίρους και τους λοιπούς οργανισμούς** (NATO, 2015). Το **κύριο** Αρχηγείο της είναι το **Supreme Allied Command Transformation Headquarters – SACTH** με έδρα την πόλη Νόρφολκ στη Βιρτζίνια των ΗΠΑ (Norfolk, Virginia- USA), με δευτερεύοντα αρχηγεία σε άλλα κ-μ του NATO (βλ. Παράρτημα Γ). Επικεφαλής της ACT και υπεύθυνος για την άσκηση διοίκησης είναι ο SACT.

Η **Δομή Δυνάμεων του NATO (NATO Force Structure)**, εμπεριέχει εθνικές και πολυεθνικές δυνάμεις, καθώς και τα αντίστοιχα επιχειρησιακά αρχηγεία. Αυτά ανήκουν μεν στους συμμάχους, αλλά μπορούν, υπό προϋποθέσεις, να τεθούν στη διάθεση της Συμμαχίας, σε μόνιμη ή προσωρινή βάση. Οι δυνάμεις αυτές αποτελούν μια δεξαμενή από την οποία το NATO μπορεί να αντλήσει, για να φέρει εις πέρας τυχόν απαιτήσεις διεξαγωγής ή/και διατήρησης επιχειρήσεων.

Εικόνα 3.3 - Τα λογότυπα των ACO & ACT του NATO (ACO & ACT logos) (Πηγή: Wikipedia)

Πολιτική Επιτροπή Σχεδιασμού Έκτακτης Ανάγκης (Civil Emergency Planning Committee – CEPC)

Η CEPC είναι το **κορυφαίο** συμβουλευτικό όργανο του NATO, αναφορικά με την προστασία των πολιτών και τη χρήση πολιτικών μέσων και πόρων για την υποστήριξη των αντικειμενικών στόχων της Συμμαχίας (NATO, NATO CEPC, 2011). Η πολιτική σχεδίαση έκτακτης ανάγκης παρέχει στο NATO την απαραίτητη πολιτική εξειδικευμένη γνώση και δυνατότητες στα πεδία της προετοιμασίας έναντι της τρομοκρατίας και της διαχείρισής της, της απόκρισης μετά από ανθρωπιστικές ή άλλες καταστροφές και κρίσεις και της προστασίας των κρίσιμων υποδομών. Η CEPC συντονίζει τον σχεδιασμό σε πολλές περιοχές για να διασφαλίσει πολιτική υποστήριξη για τις στρατιωτικές επιχειρήσεις της Συμμαχίας, καθώς και τη στήριξη και ενίσχυση των εθνικών αρχών σε πολιτικές καταστάσεις έκτακτης ανάγκης. Αναφέρει απευθείας στο Βορειοατλαντικό Συμβούλιο και παρέχει καθοδήγηση σε τέσσερις (4) εξειδικευμένες ομάδες. Στόχος είναι μέσω της συνεργασίας όλων των φορέων, να αναπτυχθούν διαδικασίες για εφαρμογή σε περιπτώσεις κρίσεων.

Τέλος, η CEPC είναι αυτή που επιβλέπει τις διαδικασίες και το έργο του Ευρω-Ατλαντικού Συντονιστικού Κέντρου Αντιμετώπισης Καταστροφών (Euro-Atlantic Disaster Response & Coordination Centre – EADRCC), το οποίο ενεργεί ως το σημείο αναφοράς (επίκεντρο) συντονισμού των προσπάθειών ανακούφισης από καταστροφές μεταξύ του NATO και των χωρών εταίρων, καθώς και των χωρών όπου το NATO έχει εμπλακεί σε στρατιωτικές επιχειρήσεις (NATO, NATO EADRCC, 2020).

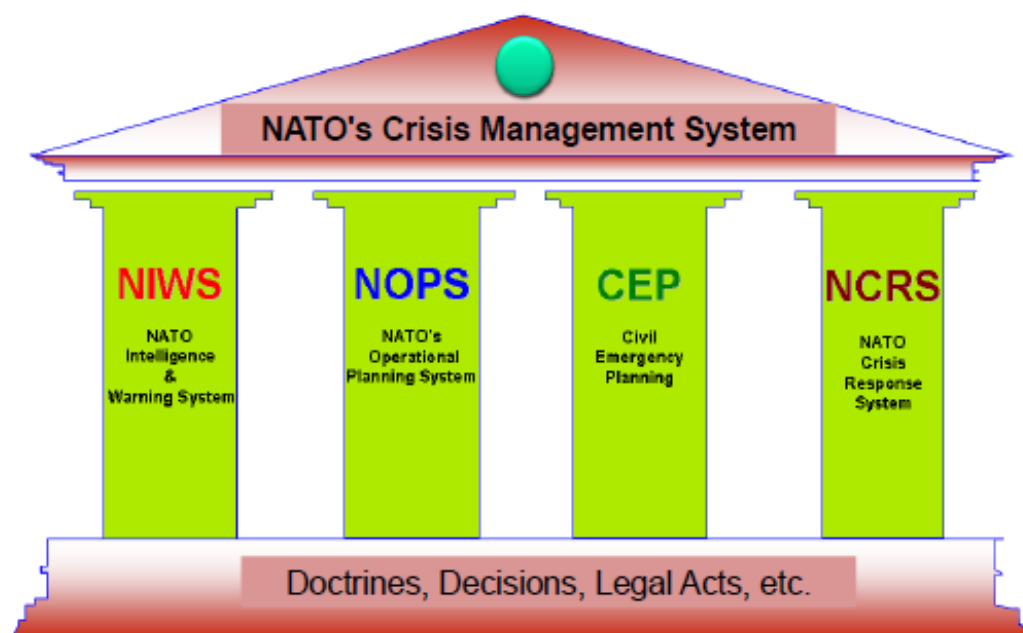
Κέντρο (Επικρατούσας) Κατάστασης (Situation Centre – SITCEN)

Το SITCEN του NATO είναι σχεδιασμένο να παρέχει ακριβή και ολοκληρωμένη γνώση σχετικά με την επικρατούσα κατάσταση στο Βορειοατλαντικό Συμβούλιο και τη Στρατιωτική Επιτροπή, προκειμένου να τις βοηθήσει να εκπληρώσουν την αποστολή και τη λειτουργία τους σε καιρό ειρήνης, έντασης και κρίσεων, καθώς και κατά τη διάρκεια διεξαγωγής ασκήσεων υψηλού επιπέδου. Αυτό το επιτυγχάνει μέσω της λήψης, ανταλλαγής και διανομής πληροφοριών από όλες τις πιθανές διαθέσιμες πηγές (εσωτερικές & εξωτερικές). Είναι τοποθετημένο μεταξύ του Διεθνούς Πολιτικού Επιτελείου (IS) και του Διεθνούς Στρατιωτικού Επιτελείου (IMS) στο Αρχηγείο του NATO στις Βρυξέλλες και απαρτίζεται τόσο από πολιτικό, όσο και από στρατιωτικό προσωπικό. Υπεύθυνος για την οργάνωση, τη γενική πολιτική του και την εύρυθμη λειτουργία του SITCEN είναι (εκ μέρους του NAC) ο ΓΓ του NATO (NATO, NATO SITCEN, 2015).

3.3.2. Εργαλεία Διαχείρισης Κρίσεων στο NATO

Το NATO, παρά το ότι ήταν ο τελευταίος φορέας που ανέπτυξε δράση στον τομέα της διατήρησης της διεθνούς ειρήνης και ασφάλειας και της πραγματοποίησης ανθρωπιστικών επιχειρήσεων, εντούτοις έχει καταφέρει αξιοσημείωτες επιτυχίες στο πεδίο αυτό. Πλέον, αποτελεί έναν από τους ελάχιστους διεθνείς οργανισμούς οι οποίοι διαθέτουν την εμπειρία, καθώς επίσης και τα εργαλεία να διεξάγουν επιχειρήσεις διαχείρισης κρίσεων. Η οικοδόμηση ενός ευέλικτου συστήματος διαχείρισης κρίσεων, το οποίο δίνει τη δυνατότητα στο NATO να αντιδρά σε έκτακτες καταστάσεις, θα πρέπει να αναγνωριστεί ως μια από τις θεμελιώδεις επιτυχίες του.

Το σύστημα διαχείρισης κρίσεων του NATO, θα μπορούσαμε να πούμε ότι εδράζεται σε τέσσερις (4) πυλώνες οι οποίοι αλληλεπιδρούν και αλληλοσυμπληρώνονται (**Εικόνα 3.4**). Με τον τρόπο αυτό διασφαλίζεται η αποτελεσματική αντίδραση της Συμμαχίας σε κάθε είδους απειλή, είτε αυτή έχει προβλεφθεί από το Άρθρο 5 της Συνθήκης της Ουάσιγκτον, είτε όχι. (Marszałek, 2013).

Εικόνα 3.4 - Το Σύστημα Διαχείρισης Κρίσεων του NATO [Πηγή: (Marszałek, 2013)]

Το Σύστημα Πληροφοριών & Προειδοποιήσεων του NATO (NATO Intelligence & Warning System – NIWS)

Το NATO, στην προσπάθειά του να εκπληρώσει τον στόχο της έγκαιρης προειδοποίησης, αναλαμβάνει αρκετές πρωτοβουλίες και δράσεις οι οποίες αλληλοσυμπληρώνονται μεταξύ τους. Μεταξύ αυτών, σημαίνουσα θέση κατέχουν οι συνεδριάσεις του Βορειοατλαντικού Συμβουλίου, καθώς και των άλλων βασικών επιτροπών του NATO (Πολιτική Επιτροπή, Στρατιωτική Επιτροπή κ.α.), όπου οι Σύμμαχοι μοιράζονται στοιχεία και πληροφορίες για αναδυόμενες κρίσεις ή για κρίσεις που είναι πιθανόν να προκύψουν στο άμεσο μέλλον. Επιπρόσθετα, οι συναντήσεις του EAPC αποτελούν ένα πολύ σημαντικό 'φόρουμ' ανταλλαγής πληροφοριών αυτής της φύσεως, καθώς και διενέργειας διαβούλευσης σχετικές με αναδυόμενες κρίσεις, συμπεριλαμβανομένων των στρατιωτικών συγκρούσεων. Αξίζει να αναφερθούν και οι περιφερειακές "ομάδες εργασίας (working groups)" και οι συνεδριάσεις υπό την αιγίδα της Πολιτικής Επιτροπής, οι οποίες συγκεντρώνουν εθνικούς εμπειρογνώμονες μία ή δύο φορές το χρόνο, με συμμετοχή αντιπροσώπων και από τις χώρες εταίρους, με σκοπό την αξιολόγηση της εξέλιξης διαφόρων καταστάσεων σε πολλά μέρη του κόσμου (Marszałek, 2013).

Στο σημείο αυτό είναι σημαντικό να κατανοηθεί η έννοια της προειδοποίησης (warning), η οποία δεν αποτελεί έκφραση ενός απλού γεγονότος ή μιας δραστηριότητας. Σε αυτήν την διεργασία, αφού προκύψει η αξιολόγηση (εκτίμηση) μιας κρίσης, αναλύεται το πρόβλημα και δημιουργείται μια λίστα με κρίσιμους παράγοντες (critical factors). Το NIWS όχι μόνο εξετάζει ή

κρίνει μια απειλή με βάση τη σοβαρότητά της, αλλά ταυτόχρονα αναγνωρίζει προβληματικές καταστάσεις για τη Συμμαχία. Έχοντας κατασκευαστεί από τους εμπειρογνώμονες, η ανωτέρω λίστα κρίσιμων παραγόντων καθιστά εφικτή την παρακολούθηση της εξέλιξης μιας κρίσης και εκεί όπου προκύπτει αναγκαιότητα εκπληρώνει την λειτουργία της προειδοποίησης. Στη συνεχή παρακολούθηση της κατάστασης, σπουδαία είναι η συμβολή του SITCEN, το οποίο παρακολουθεί σε 24ωρη βάση και 360°, παρέχοντας ζωτικές πληροφορίες και έγκαιρη προειδοποίηση για πιθανές αναπτυσσόμενες κρίσεις (Βλάχος, 2018).

Η Διαδικασία Επιχειρησιακού Σχεδιασμού του NATO (NATO Operational Planning Process – OPP)

Η εν λόγω διαδικασία έχει μεγάλη σημασία στο πεδίο της διαχείρισης καταστροφών εντός του Οργανισμού. Κατά τη διαδικασία σχεδιασμού των επιχειρήσεων αντιμετώπισης κρίσεων (**Crises Response Operations – CRO**), εμπλέκονται αρκετά από τα κύρια όργανα του NATO όπως π.χ. το NAC, η MC, το SHAPE κ.α.. Ο ρόλος καθενός εξ αυτών είναι διαφορετικός, αναλόγως και των αρμοδιοτήτων που του έχουν μεταβιβασθεί. Για το λόγο αυτό υφίσταται σαφής διαχωρισμός των αρμοδιοτήτων εκκίνησης, ανάπτυξης, αποδοχής, εκτέλεσης και τερματισμού ενός επιχειρησιακού σχεδίου.

Υφίστανται δύο γενικές κατηγορίες επιχειρησιακών σχεδίων, οι οποίες έχουν εφαρμογή σε κάθε πιθανή περίπτωση. Στην 1^η κατηγορία ανήκουν τα σχέδια που εκπονούνται για την προετοιμασία της Συμμαχίας έναντι κινδύνων που απειλούν την ασφάλειά της όπως το **Βασικό Σχέδιο Άμυνας (Standing Defence Plan – SDP)**, το **Ενδεχόμενο Σχέδιο (Contingency Plan – CONPLAN ή COP)** και το **Γενικό Σχέδιο (GCONPLAN ή GCOP)**, ενώ στη 2^η κατηγορία ανήκουν τα σχέδια επιχειρήσεων για την αντιμετώπιση μιας υφιστάμενης ή εξελισσόμενης κρίσης (**Operation Plans – OPLANS**). Για κάθε επιχείρηση συντάσσεται ένα **στρατηγικό OPLAN** (με έγκριση NAC) και ένα **επιχειρησιακό OPLAN** (με έγκριση SACEUR) (Βλάχος, 2018).

Η Διαδικασία Πολιτικής Σχεδίασης Έκτακτης Ανάγκης του NATO (NATO Civil Emergency Planning Process – CEPP)

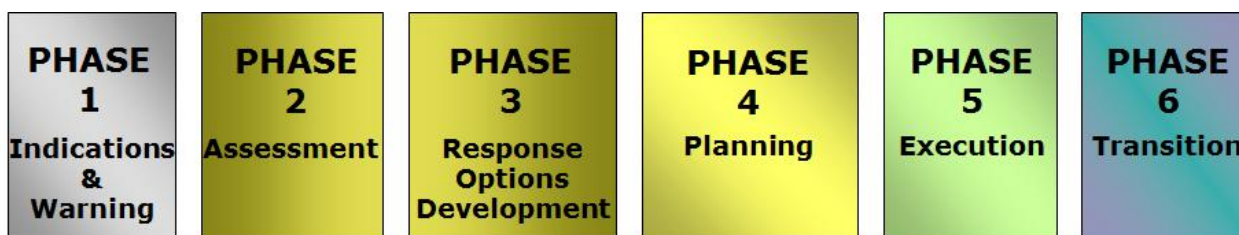
Όπως έχει ήδη αναφερθεί νωρίτερα στο εν λόγω κεφάλαιο (§3.3.1), η Πολιτική Επιτροπή Σχεδιασμού Έκτακτης Ανάγκης (CEPC), είναι εκείνο το όργανο του NATO που είναι επιφορτισμένο με το έργο της ανάπτυξης σχεδίων για την αποτελεσματική χρήση πόρων πολιτικής φύσεως (πολιτικά αεροδρόμια, λιμάνια, σιδηροδρομικό δίκτυο κ.α.), στο πλαίσιο επίτευξης των στόχων της Συμμαχίας και της προστασίας των πολιτών της.

Ο πολιτικός σχεδιασμός περιλαμβάνει το σύνολο των διαφόρων τομέων ενδιαφέροντος και για το λόγο αυτό απαιτείται πολύ καλός συντονισμός και στενή συνεργασία με τις άλλες επιτροπές του NATO και φυσικά με τους λοιπούς διεθνείς οργανισμούς και ειδικά με τον ΟΗΕ. Το σημαντικότερο επιχειρησιακό εργαλείο της Συμμαχίας, το οποίο επιτελεί ακριβώς αυτόν τον ρόλο είναι το EADRCC, το οποίο έχει παρουσιαστεί αναλυτικά στην §3.2. Η σημασία του EADRCC αναδεικνύεται και από τη χωροταξική του τοποθέτηση, δίπλα από το Αρχηγείο του NATO. Από το 2001 και μετά διαδραματίζει και έναν ακόμα ιδιαίτερα σημαντικό ρόλο συντονίζοντας τις εθνικές ενέργειες αναφορικά με την απόκριση σε τρομοκρατικές επιθέσεις με ΧΒΡΠ όπλα (Marszałek, 2013).

Το Σύστημα Αντιμετώπισης Κρίσεων του NATO (NATO Crises Response System – NCRS)

Η απόκριση του NATO σε κρίσεις μπορεί να περιλαμβάνει διαφόρων τύπων επιλογές όπως: λήψη προληπτικών μέτρων, λήψη μέτρων απόκρισης, λήψη μέτρων αποτροπής του αιφνιδιασμού, δράσεις αντεπίθεσης και επίπεδα συναγερμού ασφαλείας. Το NCRS είναι ένας **οδηγός**, ο οποίος βοηθά αποτελεσματικά στη **λήψη απόφασης** εντός του πεδίου της διαχείρισης κρίσεων. Ο ρόλος του είναι συντονιστικός ανάμεσα στους εθνικούς αντιπροσώπους στο Αρχηγείο του NATO, στις πρωτεύουσες και στις Στρατηγικές Διοικήσεις. Αυτό το επιτυγχάνει παρέχοντας στη Συμμαχία ένα ολοκληρωμένο “πακέτο” επιλογών και μέτρων για την προετοιμασία, διαχείριση και απόκριση σε κρίσεις. Δρα συμπληρωματικά με άλλες διεργασίες όπως αυτές που περιγράφηκαν ανωτέρω (OPP, CEPP κ.α.) εντός του οργανισμού για την αντιμετώπιση κρίσεων. Εγκρίθηκε για πρώτη φορά το 2005 και από τότε αναθεωρείται κάθε χρόνο.

Πυρήνας του NCRS είναι η **NCMP**. Η NCMP ή αλλιώς **Διαδικασία Διαχείρισης Κρίσεων** του NATO (**NATO’s Crises Management Process**), αναλύει την κρίση σε έξι (6) φάσεις-στάδια, παρέχοντας τη βασική δομή πάνω στην οποία θα πρέπει να εδράζονται όλες οι διαδικασίες σχεδιασμού απόκρισης σε κρίση (στρατιωτικές και μη). Είναι ευέλικτη και μπορεί να προσαρμοστεί σε οποιαδήποτε κατάσταση κρίσης (NATO, NATO Crises Management, 2020).

Εικόνα 3.5 - Οι φάσεις της Διαδικασίας Διαχείρισης Κρίσεων του NATO (NCMP) (Πηγή: (SHAPE, 2013)

Η NCMP δίνει τη δυνατότητα στις επιτροπές και στο διεθνές προσωπικό του NATO να συντονίζουν το έργο τους και να υποβάλλουν έγκαιρα ολοκληρωμένες συμβουλές προς το NAC, διευκολύνοντας έτσι τη στρατηγική λήψη πολιτικών αποφάσεων σε όλα τα στάδια ανάπτυξης μιας κρίσης. Επιπρόσθετα, παρέχει στον SACEUR μια δομή διαδικασιών, για την ανάληψη ορισμένων προκαταρκτικών ενεργειών υπό το φως μιας αναπτυσσόμενης κρίσης σε λογικά χρονικά πλαίσια και συνακόλουθα να παρέχει στρατηγικές εκτιμήσεις και συμβουλές. Η απόφαση μετακίνησης μεταξύ των φάσεων της NCMP αποτελεί αρμοδιότητα του NAC, διατηρώντας έτσι τον πολιτικό έλεγχο της διαδικασίας του στρατιωτικού σχεδιασμού (SHAPE, 2013). Ακολουθώντας τη διαδοχική ροή των φάσεων διαχείρισης κρίσεων που απεικονίζονται στην **Εικόνα 3.5** και βασιζόμενοι στο ολοκληρωμένο εγχειρίδιο-οδηγό σχεδιασμού επιχειρήσεων της ACO (ACO COPD), μπορούν εν συντομία να δοθούν κάποιες λεπτομέρειες για καθεμιά εξ αυτών (SHAPE, 2013):

- **Φάση 1^η – Αρχική αναγνώριση της κατάστασης:** Η φάση αυτή σηματοδοτεί την έναρξη της διαδικασίας της NCMP και πυροδοτείται όταν υφίστανται ενδείξεις πιθανής αναδυόμενης κρίσης-απειλής των συμφερόντων της Συμμαχίας. Πιθανές πηγές των πληροφοριών μπορεί να είναι το NIWS, το SHAPE, τα ίδια τα κ-μ ή τις χώρες εταίρους ή και από άλλες πηγές. Τα δεδομένα

αυτά αναλύονται και δίδεται η αντίστοιχη εισήγηση στο NAC για ενεργοποίηση της 2^{ης} φάσης ή όχι.

- **Φάση 2^η – Στρατηγική αξιολόγηση της κατάστασης:** Στη φάση αυτή πραγματοποιείται μια βαθύτερη στρατηγική εκτίμηση (**Strategic Assessment – SA**) και αξιολόγηση της κατάστασης, καθώς και των πιθανών άμεσων και μελλοντικών συνεπειών της αναδυόμενης αυτής απειλής. Μιλάμε για μια **Πολιτικό-Στρατιωτική Εκτίμηση (Political-Military Estimation – PME)** προς το NAC, στην οποία συνεισφέρουν πολύ σημαντικά όργανα του NATO, όπως ο SACEUR (μέσω της MC), η OPC και η CEPC και η οποία συμπεριλαμβάνει την παρούσα και την επόμενη φάση.
- **Φάση 3^η – Ανάπτυξη τρόπων αντίδρασης:** Στο σημείο αυτό οριστικοποιείται η **επιθυμητή έκβαση** της κατάστασης από το NATO (**NATO End state**) και ακολούθως η ανάπτυξη της αντίδρασης της Συμμαχίας σε πολιτικό, διπλωματικό και στρατιωτικό επίπεδο με στόχο την αντιμετώπιση της κρίσης. Ο SACEUR εισηγείται (μέσω της MC) στο NAC πιθανά σενάρια άσκησης της στρατιωτικής επιρροής [**Επιλογές Στρατιωτικής Αντίδρασης (Military Response Options – MRO)**], γεγονός με το οποίο ολοκληρώνεται η 3^η φάση της NCMP.
- **Φάση 4^η – Σχεδιασμός των επιλογών απόκρισης στην κρίση:** Η φάση αυτή χωρίζεται σε **4α** [Ανάπτυξη του Concept της Επιχείρησης – (**Concept Of Operations – CONOPS**)] και **4β** [Ανάπτυξη του Σχεδίου Επιχειρήσεων – (**Operation Plan Development – OPLAN**)]. Στόχος της φάσης 4α είναι η ανάπτυξη του CONOPS για τη διεξαγωγή στρατιωτικής επιχείρησης, σε συνδυασμό με άλλες νατοϊκές και μη προσπάθειες και ξεκινά κατόπιν σχετικής οδηγίας από το NAC (**NAC Initiative Directive – NID**). Ακολουθεί η φάση 4β, η οποία ξεκινά με την έγκριση της CONOPS από το NAC. Στόχος της είναι στο υποβληθέν OPLAN να υπάρχει **συμφωνία** μεταξύ στρατιωτικών και μη στρατιωτικών ενεργειών για την επίτευξη του επιθυμητού σκοπού και ολοκληρώνεται με την έγκριση του OPLAN από το NAC.
- **Φάση 5^η – Διεξαγωγή των επιχειρήσεων:** Όπως γίνεται αντιληπτό από τον τίτλο της φάσης αυτής, στο στάδιο αυτό διεξάγονται οι επιχειρήσεις για την επίτευξη των επιθυμητών στόχων της Συμμαχίας, σύμφωνα με τις επιταγές του NAC. Η έναρξη της εν λόγω φάσης πραγματοποιείται κατόπιν έκδοσης Οδηγίας Ενεργοποίησης Δυνάμεων από το NAC (**NAC Execution Directive – NED**). Τη Διοίκηση και τον Έλεγχο (Command & Control) των επιχειρήσεων ασκεί ο SACEUR, ο οποίος μετά την επίτευξη των στόχων της επιχείρησης, εισηγείται στο NAC τη μετάβαση στην 6^η και τελευταία φάση της διαχείρισης κρίσεων.
- **Φάση 6^η – Μετάβαση:** Στη φάση αυτή και κατόπιν λήψης σχετικής οδηγίας από το NAC, πραγματοποιείται ο **τερματισμός** της συμμετοχής του NATO στη διαχείριση της κρίσης και η μεταβίβαση της ευθύνης χειρισμού της κατάστασης σε άλλους φορείς (ΟΗΕ, ΕΕ, εθνικές αρχές κ.α.). Η διαδικασία απαιτεί πολύ καλό σχεδιασμό προκειμένου να μη δημιουργηθούν συνθήκες αστάθειας κατά την απόσυρση των δυνάμεων της Συμμαχίας, ενώ μετά το πέρας αυτής συντάσσεται και σχετική **έκθεση** προκειμένου να αναλυθούν τα διδάγματα που αποκομίσθηκαν για τη Συμμαχία (**lessons learned**).

Κεφάλαιο 4.

Η Επέμβαση του ΝΑΤΟ στη Λιβύη – Μελέτη Περίπτωσης (Case Study)

4.1. Γενικά

Η Λιβύη αποτελεί ένα κράτος του βορειότερου τμήματος της αφρικανικής ηπείρου και το 2011 βρισκόταν υπό τη διοίκηση του Συνταγματάρχη Μουαμάρ Αλ Καντάφι (Muammar Al Gaddafi) για πάνω από τέσσερις (4) δεκαετίες. Ο Καντάφι ανήλθε στην εξουσία μετά από ένα πραξικόπημα εναντίον του βασιλιά Idris και η πρακτική του να στρέφεται με βίαιο τρόπο (και με κάθε μέσον) εναντίον οποιουδήποτε θεωρούσε ότι απειλεί τη θέση του, ήταν γνωστή στη διεθνή κοινότητα. Ο τρόπος διακυβέρνησής του, ο οποίος περιελάμβανε αποκλεισμούς και απαγορεύσεις πολιτικών κομμάτων και υποστήριξη της τρομοκρατίας, ήταν πάντα αμφιλεγόμενος. Επιπρόσθετα, ο Καντάφι είχε συχνά κατηγορηθεί για οικειοποίηση μεγάλου μέρους των κερδών από την πετρελαϊκή βιομηχανία, που αποτελεί την κύρια πηγή εσόδων του κράτους, για αυτόν και την οικογένειά του (Shah, 2011).

Τα γεγονότα που εκτυλίχθηκαν στη Λιβύη, αποτελούν μέρος μιας σειράς μαζικών αντικαθεστωτικών διαδηλώσεων που έλαβαν χώρα σε ορισμένα κράτη της Αφρικής και της Μέσης Ανατολής και έχουν μείνει στην ιστορία ως «Αραβική Άνοιξη (Arab Spring)».

4.2. Ιστορικό Πλαίσιο

Τον **Δεκέμβριο του 2010**, η αυτοκτονία του Μοχάμεντ Μπουαζίζι (Mohamed Bouazizi) κατά τη διάρκεια μιας διαδήλωσης ενάντια στην κρατική διαφθορά και τη γενικότερη γραφειοκρατική αδιαφορία στην Τυνησία, πυροδότησε έντονες αντικυβερνητικές διαδηλώσεις στη χώρα, οι οποίες οδήγησαν στον εκτοπισμό του Προέδρου Μπεν Αλί (Zine el- Abidine Ben Ali). Με διαφορά λίγων εβδομάδων και με έμπνευση από τα γεγονότα της Τυνησίας, αντίστοιχες μαζικές διαμαρτυρίες έλαβαν χώρα και σε άλλες χώρες όπως η Αίγυπτος, η Υεμένη, το Μπαχρέιν και η Συρία (Igwe et al., 2017).

Το επαναστατικό κύμα έφτασε στη Λιβύη τον **Φεβρουάριο του 2011**, όπου μεγάλο μέρος του κόσμου πίστευε ότι η ειρηνική διαμαρτυρία του λαού της Λιβύης εναντίον του Καντάφι θα ακολουθήσει τον ίδιο δρόμο με αυτόν της Αιγύπτου και της Τυνησίας, όπου τα εκεί καταπιεστικά καθεστώτα (Μουμπάρακ, Μπεν Αλί), αναγκάστηκαν να συνθηκολογήσουν χωρίς τη χρήση βίαιων πρακτικών. Δυστυχώς όμως, οι ελπίδες για ειρηνική εναλλαγή και μεταβίβαση εξουσίας διαψεύστηκαν με τον πιο κατηγορηματικό τρόπο.

Στις **15 Φεβρουαρίου 2011**, η αυθαίρετη σύλληψη ενός δικηγόρου, υπέρμαχου των ανθρωπίνων δικαιωμάτων κατά τη διάρκεια ειρηνικής διαδήλωσης, ήταν η αφορμή για το ξέσπασμα έντονων διαμαρτυριών, οι οποίες γρήγορα εξαπλώθηκαν σε όλη τη χώρα, οδηγώντας σε επιδείνωση της ήδη τεταμένης κατάστασης. Το καθεστώς του Καντάφι επιχείρησε να καταστείλει με βίαια μέσα τις διαδηλώσεις απειλώντας με θάνατο τους αντιφρονούντες, με αποτέλεσμα η χώρα να βρίσκεται στα πρόθυρα εμφύλιας σύρραξης. Μέχρι τις 23 Φεβρουαρίου οι αντικαθεστωτικοί είχαν κατορθώσει να θέσουν υπό τον έλεγχό τους όλο το Ανατολικό τμήμα της χώρας, καθώς και μέρος του Δυτικού τμήματος (περί του 75% εκ του συνόλου), ιδρύοντας στις **5 Μαρτίου 2011** στη Βεγγάζη το **Εθνικό Μεταβατικό Συμβούλιο (National Transitional Council - NTC)** με στόχο την ανατροπή του καθεστώτος Καντάφι (Deeks, 2017).

Αυτή η έξαρση βίας, οδήγησε αρκετά κ-μ του ΟΗΕ όπως η Αγγλία, η Γαλλία, η Γερμανία οι ΗΠΑ αλλά και Οργανισμοί όπως ο Αραβικός Σύνδεσμος και η Αφρικανική Ένωση να αντιδράσουν, υποστηρίζοντας την απομάκρυνση του Καντάφι από την εξουσία και τη δημιουργία νέας κυβέρνησης στη Λιβύη. Στις **26 Φεβρουαρίου 2011** το Συμβούλιο Ασφαλείας – ΣΑ (Security Council – SC) του ΟΗΕ, μετά από έκτακτη σύσκεψη, υιοθέτησε ομόφωνα το **Ψήφισμα 1970**, μέσω του οποίου εκφραζόταν η έντονη ανησυχία της διεθνούς κοινότητας αναφορικά με την κατάσταση στη Λιβύη, καταδικάζοντας παράλληλα τη χρήση βίας εναντίον αμάχων και τη συστηματική παραβίαση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων από το καθεστώς. Επιπρόσθετα περιελάμβανε τη λήψη μέτρων για την άσκηση πίεσης προς τον Καντάφι, όπως εμπάργκο όπλων, ταξιδιωτική απαγόρευση και πάγωμα όλων των τραπεζικών λογαριασμών των μελών της οικογένειας Καντάφι και των άμεσων συνεργατών της. Ταυτόχρονα προέβλεπε την παραπομπή του θέματος στο Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο (International Criminal Court – ICC), λόγω της συνεχούς και επαναλαμβανόμενης παραβίασης των θεμελιωδών ανθρωπίνων δικαιωμάτων και των αποτρόπαιων πράξεων εναντίον του λαού της Λιβύης (Παπαδόπουλος, 2016).

Το καθεστώς του Καντάφι όχι μόνο δεν συμμορφώθηκε με τις απορρέουσες από το Ψήφισμα 1970 απαιτήσεις, αλλά αντιθέτως σκλήρυνε ακόμα περισσότερο τη στάση του, αρνούμενο να επιτρέψει ακόμα και την αποστολή ανθρωπιστικής βοήθειας στις αποκλεισμένες περιοχές. Στις 17 Μαρτίου οι δυνάμεις του Καντάφι επανέκτησαν τον έλεγχο μεγάλων πόλεων όπως η Μιζράτα (Misrata) και το Τομπρούκ (Tobruk), ενώ ξεκίνησαν αεροπορικές επιδρομές στη Βεγγάζη, προετοιμάζοντας μια πλήρους κλίμακας επίθεση στην πόλη από ξηρά, θάλασσα και αέρα. Κάνοντας χρήση ρητορικής μίσους, ο Λίβυος ηγέτης δήλωνε ότι δεν θα δείξει κανένα έλεος στους προδότες.

Τα γεγονότα αυτά, οδήγησαν στις **17 Μαρτίου 2011** το ΣΑ του ΟΗΕ στην υιοθέτηση του **Ψηφίσματος 1973**, το οποίο καταδίκασε τη συστηματική παραβίαση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων συμπεριλαμβανομένων των παράνομων φυλακίσεων, των βασανισμών και των ομαδικών εκτελέσεων. Επιπρόσθετα επέβαλλε δραστικά μέτρα όπως η δημιουργία μιας ζώνης απαγόρευσης πτήσεων (no-fly zone) και εξουσιοδοτούσε τα κ-μ να δράσουν κατάλληλα μέσω των διαφόρων περιφερειακών οργανισμών, προκειμένου να λάβουν όλα τα αναγκαία μέτρα για την προστασία των Λίβυων πολιτών. Το ψήφισμα εγκρίθηκε με πέντε (5) αποχές, αυτές της Κίνας, της Ινδίας, της Ρωσίας, της Βραζιλίας και της Γερμανίας, οι οποίες εξέφρασαν τις επιφυλάξεις τους αναφορικά με την αναγκαιότητα και τα κίνητρα των επιθυμούντων την στρατιωτική επέμβαση. Άμεσα μετά την υιοθέτηση του ψηφίσματος, αρκετά κ-μ του ΟΗΕ με επικεφαλής τις ΗΠΑ, ανέλαβαν άμεση στρατιωτική δράση για την προστασία των Λίβυων πολιτών. Η εν λόγω επιχείρηση (**«Operation Odyssey Dawn»**), ξεκίνησε στις **19 Μαρτίου 2011**

και διεξήχθη με τη συνεργασία ενός πολυεθνικού συνασπισμού κρατών με επικεφαλής τη Γαλλία, το Ηνωμένο Βασίλειο και τις ΗΠΑ και όχι υπό την αιγίδα και οργάνωση του NATO (The White House Office of Press Secretary, 2011).

Εικόνα 4.1 & Εικόνα 4.2 - Αποστολές στο πλαίσιο της Επιχείρησης «Odyssey Dawn»
(Πηγή: Air Force Magazine 2011)

Στις **31 Μαρτίου 2011**, το NATO το οποίο μετά το Ψήφισμα 1970 είχε ήδη αυξήσει την παρουσία του στην περιοχή της Μεσογείου, ανέλαβε πλήρως τα ηνία της στρατιωτικής επιχείρησης υπό την κωδική ονομασία «**Unified Protector**». Η υπ' όψιν επιχείρηση περιελάμβανε τρεις (3) βασικούς άξονες – αρμοδιότητες για τη Συμμαχία: **έλεγχος του εμπόργκο όπλων, περιπολία της ζώνης απαγόρευσης πτήσεων και προστασία των αμάχων** (Daalder & Stavridis, 2012). Στις 22 Αυγούστου 2011, μετά από πέντε (5) μήνες συστηματικών αεροπορικών επιδρομών από το NATO, οι δυνάμεις του Εθνικού Μεταβατικού Συμβουλίου κατέλαβαν την πρωτεύουσα της Λιβύης Τρίπολη, ενώ ο Καντάφι κατάφερε να διαφύγει. Τον Οκτώβριο του 2011 και ενώ οι αντάρτες είχαν εξασφαλίσει τον έλεγχο στο σύνολο της χώρας, ο Καντάφι συνελήφθη και σκοτώθηκε από τους αντάρτες (**20 Οκτωβρίου 2011**). Λίγες μέρες αργότερα το Εθνικό Μεταβατικό Συμβούλιο κήρυξε το τέλος των εχθροπραξιών και την απελευθέρωση της χώρας, ενώ το NATO τερμάτισε επίσημα την επιχείρηση «Unified Protector» στις **31 Οκτωβρίου 2011** (Σαμπαζιώτη, 2014).

4.3. Το NATO και η Διαχείριση της κρίσης στη Λιβύη

Η επίσημη εμπλοκή του NATO στη Λιβύη ξεκινά στις **22 Μαρτίου 2011**, καθότι, η επιχείρηση «Odyssey Dawn» δεν διεξήχθη υπό τη σκέπη του NATO. Τότε λοιπόν η Συμμαχία ανταποκρίθηκε στο κάλεσμα του ΟΗΕ να αποτρέψει την παροχή «όπλων και συναφών υλικών» στη χώρα, διασφαλίζοντας δηλαδή την τήρηση του εμπόργκο όπλων. Από την επόμενη μέρα κιόλας τα νατοϊκά πλοία που επιχειρούσαν στη Μεσόγειο, ξεκίνησαν τη διακοπή της ροής όπλων και μισθοφόρων στη Λιβύη μέσω θαλάσσης.

Επιπρόσθετα και σε ενίσχυση του Ψηφίσματος 1973 του ΟΗΕ, το NATO στις **24 Μαρτίου 2011**, επέβαλε ζώνη απαγόρευσης πτήσεων (no-fly zone) πάνω από τη Λιβύη. Το εν λόγω Ψήφισμα απαγόρευε κάθε είδους πτήση εντός του εναερίου χώρου της Λιβύης για την προστασία του άμαχου πληθυσμού από τον κίνδυνο αεροπορικών επιθέσεων, με εξαίρεση τις πτήσεις ανθρωπιστικού χαρακτήρα (NATO, NATO and Libya, 2015).

Επιχείρηση «Unified Protector» (Operation Unified Protector – OUP)

Το NATO ανέλαβε την αποκλειστική ευθύνη και τον έλεγχο της διεθνούς στρατιωτικής δράσης στην περιοχή της Λιβύης στις **31 Μαρτίου 2011**. Τα θαλάσσια και εναέρια μέσα της Συμμαχίας ξεκίνησαν να αναλαμβάνουν δράση με στόχο την προστασία των πολιτών και των κατοικημένων περιοχών εν γένει.

Η απόφαση ανάληψης στρατιωτικής δράσης από το NATO ήταν βασισμένη σε τρεις θεμελιώδεις αρχές: **ισχυρή νομική βάση** (ψηφίσματα ΟΗΕ), **περιφερειακή υποστήριξη** και **αποδεικτική προφανή ανάγκη** (προστασία Λιβυκού λαού). Το σύνολο της επιχείρησης «Unified Protector» κινήθηκε μέσα στο τρίπτυχο: **Τήρηση εμπάργκο όπλων – Επιβολή Ζώνης Απαγόρευσης Πτήσεων – Προστασία Κατοικημένων Περιοχών** (αεροπορικά & ναυτικά χτυπήματα).

Το επόμενο χρονικό διάστημα πραγματοποιήθηκαν συναντήσεις (Βερολίνο, 14 Απρ 11 – Βρυξέλλες, 8 Ιουν 11) των κ-μ του NATO, καθώς και χωρών εταίρων σε επίπεδο υπουργών (Εξωτερικών, Άμυνας), όπου συμφωνήθηκε η συνέχιση της επιχείρησης, καθώς και της άσκησης πίεσης προς το καθεστώς Καντάφι, έως ότου σταματήσουν όλες οι επιθέσεις σε πολίτες και κατοικημένες περιοχές και το καθεστώς αποσύρει όλες τις δυνάμεις και επιτρέψει την παροχή ανθρωπιστικής βοήθειας προς το Λιβυκό λαό (NATO Encyclopedia, 2019).

Στις **22 Αυγούστου 2011** μετά την απελευθέρωση της πρωτεύουσας Τρίπολης από τους αντάρτες, ο ΓΓ του Συμμαχίας επανέλαβε τη δέσμευση του NATO να προστατεύσει τους Λίβυους πολίτες, καθώς και την επιθυμία ο Λιβυκός λαός να αποφασίσει για το μέλλον του μέσα σε περιβάλλον ελευθερίας και ειρήνης. Αυτό επαναδιατυπώθηκε και στη συνάντηση των διεθνών ηγετών «Φίλοι της Λιβύης (Friends of Libya)», στις 1 Σεπτεμβρίου 2011 στο Παρίσι. Τέλος στις **16 Σεπτεμβρίου 2011**, το ΣΑ του ΟΗΕ εξέδωσε το **Ψήφισμα 2009**, το οποίο επαναβεβαίωσε ομόφωνα την εντολή προς το NATO για προστασία των πολιτών της Λιβύης. Επιπρόσθετα, το νέο ψήφισμα εγκαθίδρυε και μια αποστολή υποστήριξης της Λιβύης από τον ΟΗΕ (United Nations Support Mission in Libya – UNSMIL).

Στις **6 Οκτωβρίου 2011**, οι υπουργοί Άμυνας του NATO συναντήθηκαν στις Βρυξέλλες προκειμένου να συζητήσουν το ενδεχόμενο τερματισμού της επιχείρησης «Unified Protector», καθώς οι αεροπορικές επιθέσεις του NATO είχαν περιορίσει αισθητά τις δυνατότητες του καθεστώτος Καντάφι. Επιβεβαιώθηκε η δέσμευση για προστασία των πολιτών για όσο διάστημα χρειαστεί, αλλά και τερματισμός των επιχειρήσεων μόλις οι συνθήκες το επιτρέψουν. Ο ΓΓ του NATO επίσης δεσμεύτηκε για συνεργασία επί του εν λόγω ζητήματος με τον ΟΗΕ, καθώς και με τις νέες αρχές του Λιβυκού κράτους.

Μια μέρα μετά την κατάληψη του τελευταίου οχυρού των δυνάμεων του Καντάφι από τους αντάρτες (Σύρτη) και το **θάνατο** του ίδιου του **Συνταγματάρχη Καντάφι** στις **20 Οκτωβρίου 2011**, το NAC έλαβε την προκαταρκτική απόφαση τερματισμού της επιχείρησης «Unified Protector» στο τέλος του μήνα. Κατά τη διάρκεια της μεταβατικής αυτής περιόδου, το NATO θα εξακολουθούσε να επιβλέπει την όλη κατάσταση και να διατηρεί την ικανότητα απόκρισης εάν αυτό απαιτούνταν. Στις **27 Οκτωβρίου 2011** το NAC επιβεβαίωσε την πρόθεση τερματισμού της επιχείρησης και τα μεσάνυχτα της **31^{ης} Οκτωβρίου 2011**, 222 ημέρες από την

έναρξη της επιχείρησης, ένα αεροσκάφος εναερίου προειδοποίησης και ελέγχου (Airborne Warning and Control Systems - AWACS) ολοκλήρωσε την τελευταία του έξοδο. Την επομένη και τα ναυτικά μέσα του NATO εγκατέλειπαν την περιοχή (Βλάχος, 2018).

Παρά το γεγονός ότι ο επιχειρησιακός ρόλος του NATO στην περιοχή είχε μόλις ολοκληρωθεί, η Συμμαχία δήλωσε την πρόθεσή της να σταθεί στο πλευρό των νέων αρχών της Λιβύης και να συνεισφέρει μέσω της εμπειρίας του σε τομείς όπως η άμυνα και η ασφάλεια, εάν αυτό της ζητηθεί.

Στα χρόνια που ακολούθησαν τη νατοϊκή επέμβαση στη Λιβύη, η κατάσταση στη χώρα χαρακτηρίζεται από έντονη αστάθεια, με τη δημιουργία εχθρικών μεταξύ τους κοινοβουλίων στα ανατολικά και δυτικά της χώρας, τη σημαντική παρουσία μελών του Ισλαμικού Κράτους και διαρκείς συγκρούσεις και εχθροπραξίες μεταξύ πληθυσμιακών ομάδων διαφόρων φυλών, δογμάτων και θρησκευτικών πεποιθήσεων που διεκδικούν μερίδιο εξουσίας (Mattes, 2016).

Διοικητική Δομή της Επιχείρησης OUP

Καθ' όλη τη διάρκεια της επιχείρησης OUP, το NAC από την έδρα του στις Βρυξέλλες, είχε την απόλυτη ευθύνη άσκησης της πολιτικής καθοδήγησης, ενώ το SHAPE από τη δική του έδρα στην πόλη Μονς, είχε την ευθύνη της υλοποίησης των στρατιωτικής φύσεως επιταγών του NAC. Λόγω της φύσεως των αποστολών που εκτελέστηκαν (αεροπορικές, ναυτικές), ως επιχειρησιακός βραχίονας του SHAPE σε αυτή την αποστολή, χρησιμοποιήθηκε το Διακλαδικό Στρατηγείο της Νάπολης (Joint Force Command – JFC Naples) στην Ιταλία (NATO, NATO and Libya, 2015).

Ο Αντιστράτηγος Charles Bouchard ήταν ο Γενικός Διοικητής Επιχειρήσεων της Διακλαδικής Δύναμης της επιχείρησης (Joint Task Force OUP). Υπό την ηγεσία του, το Ναυτικό Στρατηγείο της Νάπολης (Naples Maritime Command) διηύθυνε τις ναυτικές επιχειρήσεις υποστήριξης της OUP. Παρά το γεγονός ότι το Αεροπορικό Στρατηγείο Νότιας Ευρώπης του NATO (Air Command Headquarters for Southern Europe) στη Σμύρνη (Izmir) της Τουρκίας διαχειριζόταν τις αεροπορικές επιχειρήσεις, στην πράξη και λόγω εγγύτητας, το αεροπορικό κομμάτι των επιχειρήσεων διεξαγόταν από το Κέντρο Συνδυασμένων Αεροπορικών Επιχειρήσεων (Combined Air Operations Centre) Poggio Renatico της Ιταλίας. Για τον λόγο αυτό μεγάλο μέρος του βασικού εξοπλισμού και των μέσων μεταφέρθηκαν από τη Σμύρνη στην Ιταλία.

Ο Ιταλός Αντιναύαρχος Rinaldo Veri από το Ναυτικό Στρατηγείο της Νάπολης ηγούνταν της διατήρησης του εμπάργκο όπλων δια θαλάσσης, ενώ ο Υποναύαρχος Filippo Maria Foffi ήταν ο Ναυτικός Διοικητής των νατοϊκών δυνάμεων στη θάλασσα. Τέλος, σε όλο το χρονικό διάστημα που διήρκεσε η επιχείρηση, καμία χερσαία νατοϊκή δύναμη δεν βρέθηκε σε λιβυκό έδαφος (NATO Encyclopedia, 2019).

Στοιχεία και Αριθμοί (Facts & Figures) της Επιχείρησης OUP

Κατά τη διάρκεια της επιχείρησης OUP, στην αποστολή συμμετείχαν όλοι οι Σύμμαχοι, είτε άμεσα είτε έμμεσα, μέσω των δομών διοίκησης και της κοινής χρηματοδότησης.

Επιπρόσθετα, τις επιχειρήσεις υποστήριξε και ένας αριθμός χωρών εταίρων του NATO, όπως η Σουηδία, το Κατάρ, τα Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα (ΗΑΕ), η Ιορδανία και το Μαρόκο.

Συνολικά, τα πηητικά μέσα του NATO και των εταίρων του πραγματοποίησαν πάνω από 26.000 εξόδους (αποστολές), γεγονός που μεταφράζεται σε περίπου 120 εξόδους ημερησίως. Το 42% των αποστολών αυτών ήταν αεροπορικές επιδρομές οι οποίες εκτιμάται ότι κατέστρεψαν ή προκάλεσαν εκτεταμένες βλάβες σε περίπου 6.000 στρατιωτικούς στόχους. Στην κορύφωσή της η επιχείρηση OUP απασχολούσε περισσότερους από 8.000 άνδρες και γυναίκες, 21 νατοϊκά πλοία και άνω των 250 αεροσκαφών όλων των τύπων. Περί τα τέλη της επιχείρησης, το NATO είχε υποβάλλει πάνω από 3.000 θαλάσσιες αναφορές και περίπου 300 ελέγχους σε ύποπτα σκάφη, σε 11 εκ των οποίων απαγορεύτηκε η συνέχιση της πορείας τους (NATO, NATO and Libya, 2015)

Κεφάλαιο 5.

Αποτίμηση της Διαχείρισης της Κρίσης στη Λιβύη από το NATO

5.1. Εισαγωγή

Αν κάποιος επιχειρήσει να ανατρέξει στη διαθέσιμη βιβλιογραφία, προκειμένου να οδηγηθεί σε ένα ασφαλές συμπέρασμα αναφορικά με τη διαχείριση της λιβυκής κρίσης από το NATO, το βέβαιο είναι ότι θα συναντήσει πολλές και αντικρουόμενες απόψεις και προσεγγίσεις. Στόχος του παρόντος κεφαλαίου είναι να παραθέσει όσο το δυνατόν περισσότερες από αυτές τις απόψεις, ούτως ώστε ο αναγνώστης να σχηματίσει την προσωπική του εκτίμηση για το εν λόγω ζήτημα.

5.2. NATO: Εγγύηση Ασφάλειας ή Εξυπηρέτηση Συμφερόντων;

Το πολύ πρόσφατα (για την περίοδο που εξετάζεται) αναθεωρημένο Στρατηγικό Δόγμα του 2010 και η ολιστική προσέγγιση που αυτό εισήγαγε στο πεδίο της διαχείρισης των κρίσεων, τοποθετούσε το NATO σε ιδιαίτερα κομβική θέση στην παγκόσμια «σκακιέρα» της διεθνούς ασφάλειας (Holmberg, 2011). Το νέο αυτό Στρατηγικό Δόγμα έρχεται να διευρύνει τον ρόλο της Συμμαχίας στη διαχείριση κρίσεων, τόσο στο πεδίο της πρόληψης, όσο και σε αυτό της σταθεροποίησης της κατάστασης και της ανασυγκρότησης (Marrone, 2011).

Κατ' αρχάς κανείς δεν μπορεί να αμφισβητήσει την αμεσότητα με την οποία το NATO ανέλαβε να φέρει εις πέρας τον ρόλο και την αποστολή που του είχε ανατεθεί από τον ΟΗΕ με το Ψήφισμα 1973. Βασισμένο στην πληθώρα και την υψηλότερη ποιότητα των μέσων των κ-μ του σε συνδυασμό με την πολύ καλή οργάνωση που διακρίνει τους οργανισμούς στρατιωτικής φύσεως, ενεπλάκη αρχικά ανεπίσημα μέσω της επιχείρησης «Odyssey Dawn», ενώ λίγο αργότερα ανέλαβε και επίσημα τα ηνία των επιχειρήσεων μέσω της πολύμηνης επιχείρησης «Unified Protector». Εκ του αποτελέσματος, σημαντική ήταν η συμβολή του στον περιορισμό των περιστατικών άσκησης βίας και απειλών από το καθεστώς Καντάφι προς τους αντιφρονούντες Λίβυους πολίτες, καθώς και στη διευκόλυνση παροχής ανθρωπιστικής βοήθειας προς τις κατοικημένες περιοχές που το είχαν ανάγκη (Deeks, 2017).

Όπως υποστηρίζει ο Laity (2012), σε αντίθεση με τα μεμονωμένα κράτη αλλά και άλλους Διεθνείς Οργανισμούς, το NATO αποτελεί ίσως τον μοναδικό φορέα που μπορεί να εκτελέσει επιτυχώς επιχειρήσεις τόσο ευρείας κλίμακας με τη συμμετοχή πολλών και με διαφορετική κουλτούρα εθνών.

Για τους υποστηρικτές του “φιλελεύθερου παρεμβατισμού (liberal interventionism)”, η ΟΥΡ αποτέλεσε μια χειροπιαστή απόδειξη του βαθμού εξέλιξης και ‘μεταμόρφωσης’ του ΝΑΤΟ, προκειμένου να ενσωματώσει στην αποστολή του έννοιες όπως η ‘ανθρωπιστική βοήθεια (humanitarian assistance)’ και η ‘διατήρηση της ειρήνης (peacekeeping)’ (Pattison, 2011). Για τον λόγο αυτό θεωρείται, ότι η Συμμαχία αγωνίστηκε για τη διαφύλαξη των δημοκρατικών αρχών και παρείχε υποστήριξη και προστασία στον λιβυκό λαό στον αγώνα του για ανεξαρτησία και απελευθέρωση από έναν αυταρχικό ηγέτη. Οι ίδιοι είναι που θεωρούν ότι αυτή η ‘επιτυχία’ στη Λιβύη απέδειξε στη διεθνή κοινότητα τη διαρκή και διαχρονική συνάφεια του Οργανισμού με τέτοιας φύσης επιχειρήσεις (κάτι σαν αιτιολόγηση της ίδιας του της ύπαρξης), καθώς και το ότι η επιτυχία αυτή θα μπορούσε να λειτουργήσει ως πρότυπο συλλογικής δράσης και διατήρησης της ειρήνης για μελλοντικές επιχειρήσεις (Sundarajan, 2012).

Σύμφωνα με μια άλλη οπτική σχετιζόμενη με τον γενικότερο ρόλο των ΗΠΑ, η υπό αμερικανική καθοδήγηση εμπλοκή, ακολούθησε τις παρεμβάσεις, τόσο από τους Ευρωπαίους Συμμάχους, όσο και από τις χώρες εταίρους του Αραβικού κόσμου. Το γεγονός αυτό αποτελούσε για τη διεθνή κοινότητα, μια θεμελιώδη μεταστροφή σχετικά με την προσέγγιση της κυβέρνησης Μπους (Bush) στον πόλεμο του Ιράκ, μειώνοντας τις παγκόσμιες ανησυχίες για την εφαρμογή της αμερικανικής στρατιωτικής ισχύος. Επίσης, ανέδειξε προς όλες τις κατευθύνσεις, την αποφασιστικότητα των χωρών της Ευρώπης να εξαλείψουν κάθε πιθανή απειλή στην ευρύτερη ‘γειτονιά’ τους αναφορικά με την άμυνα και την ασφάλεια της Ευρωπαϊκής ηπείρου. Θα μπορούσε κανείς να μιλήσει για μια ‘πολιτική νίκη’ των ΗΠΑ και των συμμάχων της (Gertler, 2011).

Επιπρόσθετα, όπως υποστηρίζει ο Spasson (2014) η νατοϊκή επέμβαση στη Λιβύη αναχαίτισε σε μεγάλο βαθμό τις μεγάλες προσφυγικές ροές προς τις χώρες του ευρωπαϊκού νότου και κυρίως την Ιταλία, τη Γαλλία και την Ελλάδα, που αποτελούν και σημαντικά κ-μ του ΝΑΤΟ. Οι ροές αυτές είχαν αρχίσει να αυξάνονται ανησυχητικά μετά την έξαρση των περιστατικών άσκησης βίας και απειλών από το καθεστώς Καντάφι.

Όπως βέβαια συμβαίνει πάντα σε όμοια ζητήματα, έτσι και σε αυτή την περίπτωση, υπήρξαν και οι αντίθετες προσεγγίσεις, οι οποίες και εκφράστηκαν ποικιλοτρόπως. Στην επιχείρηση συνεισέφεραν στρατιωτικά μόλις δεκατέσσερα (14) εκ των (τότε) είκοσι οκτώ (28) κ-μ του ΝΑΤΟ, ενώ αρκετές διαφωνίες υπήρξαν και κατά τη διάρκεια των αποφάσεων (Howorth, 2012). Τρανταχτή ήταν η απουσία της Γερμανίας, η οποία απείχε και από το Ψήφισμα 1973 του ΣΑ του ΟΗΕ.

Στο στόχαστρο, εκτός από την ίδια την αποστολή, μπήκε και ο τρόπος με τον οποίο αυτή εκτελέστηκε. Πολλοί μάλιστα βιάστηκαν να προεξοφλήσουν ότι η αυτού του τύπου επέμβαση του ΝΑΤΟ (ανθρωπιστικό πεδίο, ανασυγκρότηση) θα ήταν και η τελευταία (Applebaum 2011, Kaplan 2011, Metz 2011, Rachman 2011). Άλλωστε, όπως υποστηρίζει ο Howorth (2014), το ΝΑΤΟ δεν θα πρέπει να αισθάνεται και πολύ «υπερήφανο», όταν χρειάστηκαν πάνω από πέντε (5) μήνες συνεχών επιδρομών για να επικρατήσει ενός στρατού καταρρακωμένου και αποκλεισμένου από παντού.

Η Συμμαχία δέχτηκε πολλή κριτική και για την υπερβολικά ευρεία ερμηνεία της εντολής για χρήση «όλων των αναγκαίων μέτρων» του Ψηφίσματος 1973 του ΣΑ του ΟΗΕ. Σύμφωνα με το Παρατηρητήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (Human Rights Watch), οι αεροπορικές

επιδρομές προκάλεσαν και τον αδικαιολόγητο θάνατο αμάχων μεταξύ των οποίων είκοσι (20) γυναικών και είκοσι τεσσάρων (24) παιδιών. Σε μια άλλη έκθεσή του ο ίδιος φορέας αναφέρει ότι κάποιοι στόχοι των επιθέσεων δεν ήταν αμιγώς στρατιωτικοί, καθώς επρόκειτο για κατοικίες (Kwiram, 2012). Επίσης, παρά το υποτιθέμενο εμπάργκο όπλων, την ίδια στιγμή το NATO και η Δύση γενικότερα φαίρονται να προμήθευαν με όπλα τους αντικαθεστωτικούς (Brockmeier et al, 2015). Εξάλλου, ερωτήματα προκαλεί η μη αντίδραση του NATO σε περιστατικά άσκησης βίας, βασανιστηρίων ή ακόμα και εκτελέσεων υποστηρικτών του καθεστώτος από τους αντάρτες, με πιο χαρακτηριστικό το περιστατικό εκτέλεσης πενήντα τριών (53) υποστηρικτών του Καντάφι με τα χέρια τους δεμένα (Bouckaert, 2011).

Σύμφωνα με τον Kuznetsov (2013), η δράση του NATO μεγέθυνε κατά (έξι) 6 φορές το διάστημα της σύγκρουσης και κατά επτά (7) φορές τον αριθμό των νεκρών. Η επιμήκυνση του διαστήματος εμπλοκής, αποδίδεται από τον Schmitt (2012) στα πολλά προβλήματα που αντιμετώπισε το NATO (επιχειρησιακά, εφοδιαστικά κ.α.) και τα οποία αποτυπώθηκαν και στη σχετική εσωτερική αξιολόγηση της Συμμαχίας.

Υπήρξαν και πιο ακραίες τοποθετήσεις αναλυτών σύμφωνα με τις οποίες το κράτος της Λιβύης είχε στοχοποιηθεί ως ένα από τα λίγα κράτη εκτός της αμερικανικής σφαίρας επιρροής και ότι στόχος ήταν η ανατροπή ενός καθεστώτος (Καντάφι) το οποίο δεν ακολουθούσε την αμερικανική 'γραμμή' (Nazemroaya, 2011), (Emadi, 2012).

Ο Perkins (2011) από την πλευρά του τονίζει ότι τα κίνητρα πίσω από την επέμβαση στη Λιβύη ήταν πάνω από όλα οικονομικής φύσεως (δάνεια, χρηματοπιστωτικά ιδρύματα κ.α). Ειδικότερα αναφέρει ότι η Λιβυκή Κεντρική Τράπεζα ήταν 100% κρατική με μεγάλα αποθέματα χρυσού και ότι ο Καντάφι, σε συνεργασία με άλλες αφρικανικές και μουσουλμανικές χώρες, είχε κινήσει τις διαδικασίες έκδοσης ενός νέου νομίσματος ανταγωνιστικού προς το δολάριο και το ευρώ, κάτι που φυσικά δεν έβλεπε με καλό μάτι η Δύση. Από την κατάσταση που δημιουργήθηκε, αυτή που φαίνεται ως ο μεγάλος άμεσος 'χαμένος', ήταν οι χώρες της υποσαχάριας Αφρικής, καθώς η γενναιόδωρη βοήθεια και τα ιδιαίτερα προνομιακά δάνεια του καθεστώτος Καντάφι, τους παρείχε έναν βαθμό ελευθερίας από τους σκληρούς όρους που τους επέβαλαν το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο – ΔΝΤ (International Monetary Fund – IMF) και η Παγκόσμια Τράπεζα (World Bank – WB). Παράλληλα, τα μεγάλης κλίμακας αναπτυξιακά προγράμματα του καθεστώτος Καντάφι, ειδικότερα στο κομμάτι των υποδομών στους τομείς του πετρελαίου και του νερού, παρείχαν δουλειές σε εκατοντάδες χιλιάδες εργάτες και ειδικούς από την υποσαχάρια Αφρική (Abugre, 2011).

Τα μεγάλα αποθέματα πετρελαίου της Λιβύης και η ενεργειακή εξάρτηση της Ευρώπης από αυτήν, παρουσιάστηκαν από πολλούς αναλυτές ως οι πραγματικές αιτίες επέμβασης (Abbasov, 2011). Με την Νορβηγία και τη Ρωσία να αποτελούν τους κύριους προμηθευτές της και καθόσον η τελευταία δεν θεωρείτο ως αξιόπιστος εταίρος, η Λιβύη καλύπτοντας το 17% των ευρωπαϊκών αναγκών σε πετρέλαιο, θεωρούνταν ιδιαίτερα σημαντική για την ενεργειακή ασφάλεια της Ευρώπης. Με τη Μ. Βρετανία και τη Γαλλία να αναλαμβάνουν τον ηγετικό ρόλο στην επιχείρηση και την Ιταλία να παρέχει στρατιωτικές βάσεις και αεροναυτικές δυνάμεις, ήταν προφανές ότι τα 'ενδιαφερόμενα' κράτη ήταν αυτά που υποστήριξαν την υλοποίησή της σθεναρά. Με άλλα λόγια υποστηρίζεται ότι η ΕΕ, ήθελε να αυξήσει την επιρροή της στη Λιβύη και να ενισχύσει το μερίδιο των εταιρειών της από το εξαγόμενο πετρέλαιο (Spasov, 2014).

Κεφάλαιο 6.

Συμπεράσματα – Διαπιστώσεις

Η Ευρωπαϊκή και κατ' επέκταση η Παγκόσμια 'Ασφάλεια' έχει να επιδείξει μια πλούσια ιστορία βίαιων και καταστροφικών συγκρούσεων. Έχει διέλθει διαμέσου αμέτρητων πολέμων μεταξύ εθνών, δύο Παγκόσμιων Πολέμων, της ιδεολογικής αντιπαράθεσης μεταξύ των δύο υπερδυνάμεων (ΗΠΑ – Ρωσία) κατά τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου, καθώς και των σύγχρονων απειλών της τρομοκρατίας και της εθνικής βίας. Τον 21^ο αιώνα πλέον, οι Ευρωπαίοι αντιμετωπίζουν μια σειρά από νέες προκλήσεις ασφάλειας, όπως οι περιφερειακές συγκρούσεις και γενοκτονίες, η τρομοκρατία, οικονομικά, τεχνολογικά και ενεργειακά ζητήματα, τα οποία και επηρεάζουν την έννοια της ασφάλειας.

Με τη λήξη του Ψυχρού Πολέμου, το NATO βίωσε έναν μείζονα μετασχηματισμό. Οι έχοντες την ευθύνη λήψης αποφάσεων, αναγνώρισαν ότι με τη διάλυση της Σοβιετικής Ένωσης, νέες απειλές είχαν αναδυθεί. Η ανάπτυξη μιας στρατηγικής από το NATO, η οποία θα ήταν σε θέση να αντιμετωπίζει τέτοιου είδους απειλές, ήταν ζωτικής σημασίας για την Ευρώπη. Μπορεί επίσης να ειπωθεί ότι η Συμμαχία επιβίωσε μετά το τέλος του Ψυχρού Πολέμου επειδή έθεσε νέους στόχους και αγωνίστηκε να τους πετύχει. Στο πλαίσιο αυτό σημαίνοντα ρόλο έπαιξε και η υποστήριξη των ΗΠΑ και της ΕΕ και οι άριστες μεταξύ τους σχέσεις.

Το NATO παρέχει ασφάλεια και σταθερότητα στην Ευρωπαϊκή (και όχι μόνο) ήπειρο. Για εβδομήντα (70) περίπου χρόνια ο γεωγραφικός αυτός χώρος, ο οποίος κάποτε μαστιζόταν από ατέρμονες εθνικές διαφορές και συγκρούσεις, δεν έχει βιώσει κάποιο μείζον πολεμικό επεισόδιο και αυτό χάρις στην παρουσία και τις ενέργειες του NATO. Μέσω των δομών, των οργάνων και των μηχανισμών του, έχει αποδείξει επανειλημμένα την ικανότητά του να ανταποκρίνεται άμεσα σε καταστάσεις που θέτουν σε κίνδυνο την ασφάλεια των μελών του. Μπορεί κάποιοι άλλοι οργανισμοί (π.χ. ΟΗΕ, ΟΑΣΕ) να τυγχάνουν ευρύτερης αποδοχής και νομιμοποίησης, αλλά μόνο το NATO είναι σε θέση ανά πάσα στιγμή να ενεργήσει αποτελεσματικά και σε σύντομο χρονικό διάστημα για να αντιμετωπίσει μια κρίση οπουδήποτε στον κόσμο. Όλα αυτά υποδηλώνουν ότι παρά την κριτική που έχει δεχθεί κατά καιρούς, το NATO βασιζόμενο στο κοινό όραμα των κ-μ του για την ασφάλεια, καθώς και στις αποτελεσματικές μεθόδους αντιμετώπισης των σύγχρονων απειλών, θα αποτελέσει και στο μέλλον ένα ιδιαίτερα σημαντικό κομμάτι στο πεδίο της διεθνούς ασφάλειας.

Η δομή του Συστήματος Διαχείρισης Κρίσεων του NATO, καθιστά εφικτό τον αποτελεσματικό εντοπισμό καταστάσεων, οι οποίες δυνητικά μπορεί να αποτελέσουν απειλή (άμεση ή έμμεση) για την ασφάλεια κάποιου κ-μ της Συμμαχίας, ενώ παράλληλα διεξάγει αναλύσεις και αξιολογήσεις των καταστάσεων αυτών. Παράλληλα, επιτρέπει τον σχεδιασμό μιας επιχείρησης κατάλληλα προσαρμοσμένης στις ανάγκες του μοντέλου διαχείρισης κρίσεων,

λαμβάνοντας υπ' όψιν όχι μόνο τις στρατιωτικές, αλλά και τις πολιτικές δυνατότητες των κ-μ της Συμμαχίας, ενισχύοντας έτσι την ενεργό συμμετοχή τους σε αυτήν.

Οι στρατιωτικές δυνατότητες του NATO, όπως άλλωστε εκφράζεται και στο στρατηγικό του δόγμα, μπορούν να χρησιμοποιηθούν για να υποστηρίξουν ανθρωπιστικές επιχειρήσεις, στις οποίες τον κυρίαρχο ρόλο πρέπει να έχουν (και συνήθως έτσι συμβαίνει) οργανισμοί και γενικότερα φορείς πολιτικής φύσεως. Θα πρέπει ωστόσο να σημειωθεί, ότι τέτοιας φύσεως επιχειρήσεις θα πρέπει να πραγματοποιούνται σε εξαιρετικές περιπτώσεις καταστροφών μεγάλης κλίμακας, όπου οι φορείς αυτοί αδυνατούν να ανταποκριθούν στις απαιτήσεις. Είναι βέβαιο ότι τα χαρακτηριστικά του σύγχρονου περιβάλλοντος ασφάλειας, απαιτούν τη συστηματική βελτίωση και ανάπτυξη όλων των υφιστάμενων εργαλείων και λύσεων που στόχο έχουν την αύξηση της αποτελεσματικότητας της χρήσης των στρατιωτικών δυνάμεων του NATO για ανθρωπιστικούς σκοπούς.

Αναφορικά με την επέμβαση στη Λιβύη, αυτό που δεν μπορεί σίγουρα να αμφισβητηθεί είναι η ταχύτητα αντίδρασης της Συμμαχίας στο κάλεσμα για προστασία του άμαχου πληθυσμού, κάνοντας χρήση του συνόλου των δυνατοτήτων του στο πλαίσιο της ολιστικής προσέγγισης, όπως αυτή αποτυπώθηκε στο Στρατηγικό δόγμα του 2010. Επιπρόσθετα, αυτή υλοποιήθηκε με πολύ μικρότερο κόστος και απώλειες συγκριτικά με την προηγούμενη νατοϊκή επέμβαση στο Κόσσοβο, γεγονός που από μόνο του συνιστά πρόοδο. Με την επιχείρηση «Unified Protector», η Συμμαχία επιβεβαίωσε τον ρόλο της ως παράγοντας σταθερότητας στην περιοχή της Μεσογείου. Η συμμετοχή στην επιχείρηση και τρίτων χωρών όπως χώρες του αραβικού κόσμου κατά τον Binder (2012), αναδεικνύει τη δυναμική του NATO στην αντιμετώπιση τέτοιων προκλήσεων.

Από την άλλη πλευρά, αλγινή εντύπωση προκάλεσε το διαφορετικό επίπεδο υποστήριξης της επιχείρησης από τα κ-μ, δίνοντας σε κάποιες στιγμές την εντύπωση ότι αυτή διεξάγεται από έναν μικρό συνασπισμό εντός της Συμμαχίας. Το γεγονός αυτό ενισχύει την άποψη της 'επιλεκτικής ευαισθησίας' του NATO στην περίπτωση της Λιβύης και όχι π.χ. στη Συρία, το Μπαχρέιν ή την Υεμένη, όπου διαπράχθηκαν ακόμη ειδεχθέστερα εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας και όπου η καταστολή των διαδηλώσεων από τις κυβερνήσεις των χωρών αυτών, ήταν ακόμη πιο βίαιη σε σχέση με τη Λιβύη.

Στα χρόνια που ακολούθησαν την επιχείρηση μέχρι και σήμερα, η κατάσταση στη χώρα μόνο ομαλή δεν μπορεί να χαρακτηριστεί. Η παρουσία ακραίων ισλαμικών στοιχείων και διάφορων ένοπλων ομάδων, οι εμφύλιες συγκρούσεις, η αναρχία και η τρομοκρατία, περιπλέκουν ακόμη περισσότερο την κατάσταση. Επομένως, το έργο του NATO στο κομμάτι της σταθεροποίησης, κρίνεται μάλλον αποτυχημένο.

Σύμφωνα με τη θεωρία του ρεαλισμού (συλλογή θεωριών), είναι αδύνατο να επιτευχθεί θεμελιώδης ποιοτική πρόοδος στη διεθνή πολιτική, η με άλλα λόγια είναι αδύνατο να επιτευχθεί ειρήνη και σταθερότητα διαρκείας στο διεθνές περιβάλλον. Σύμφωνα με τον Morgenthau (1946), αυτό συμβαίνει γιατί τα κράτη οδηγούνται από τα εγωιστικά τους κίνητρα, επιδιώκοντας να μεγιστοποιήσουν το ποσοστό σχετικής ισχύος τους και αυτό είναι κομμάτι της ανθρώπινης φύσης. Ο ίδιος ρεαλιστής ακαδημαϊκός ορίζει την επιτυχία στο διεθνές σύστημα ως *«το βαθμό κατά τον οποίο κάποιος είναι ικανός να διατηρεί, να αυξάνει ή να επιδεικνύει την ισχύ του πάνω σε κάποιον άλλο»* (Morgenthau, 1967). Τίθεται λοιπόν το ζήτημα του κατά πόσον οι διεθνείς

οργανισμοί δρουν με ανιδιοτελή κριτήρια, ή δρουν ως εργαλεία εξυπηρέτησης των συμφερόντων των πιο ανεπτυγμένων και ισχυρών κρατών (στην προκειμένη περίπτωση των ισχυρών ευρωπαϊκών κρατών).

Βιβλιογραφία

- Abbasov, N. (2011). Energy potential of Libya: How is it essential for the European Energy Security? *Caspian Weekly*, 2-3.
- Abugre, C. (2011, September 11). *Modern Ghana*. Ανάκτηση από Modern Ghana Website: <https://www.modernghana.com/news/350078/the-truth-about-the-libyan-conflict-and-consequenc.html>
- ACT, N. (2017). *Non-Military Perspectives On Recent Developments in Libya, Vol.1-No 7*. OPEN Publications.
- Applebaum, A. (2011). Will the Libya intervention bring the end of NATO? *The Washington Post*.
- Barany, Z. (2003). *The Future of NATO Expansion. Four Case Studies*. New York: Cambridge University Press.
- Bimal Kanti, P. (2011). *Environmental hazards and disasters: Contexts, perspectives and management*. UK: John Wiley & Sons.
- Binder, D. (2012, Ιούνιος 1). Greece, Turkey and NATO. *Mediterranean Quarterly vol.23, Issue 2*, σσ. 95–106.
- Boin, R. A. (2005). From crisis to disaster: Towards an integrative perspective. In R.W. Perry&E.L.Quarantelli (Eds.), *What is a disaster? New answers to old questions*. Philadelphia: Xlibris.
- Bouckaert, P. (2011, October 24). *Human Rights Watch*. Ανάκτηση από Human Rights Watch Website: <https://www.hrw.org/news/2011/10/24/libya-apparent-execution-53-gaddafi-supporters>
- Brockmeier S., S. O. (2015, November 5). The Impact of the Libya Intervention Debates on Norms of Protection. *Global Society*, σσ. 113-133.
- Cambridge. (2020). *Cambridge Advanced Learner's Dictionary*. Cambridge: Cambridge University.
- CRED. (2008, <http://www.cred.be>). Ανάκτηση από Centre for Research on the Epidemiology of Disasters (CRED).
- Daalder, I. & Stavridis, J. (2012, March-April). NATO's Victory in Libya:The Right Way to Run an Intervention. *Foreign Affairs, Vol. 91, No. 2*, σσ. 2-7.

- Deeks, A. (2017). *The NATO Intervention in Libya (2011)*. Virginia: University of Virginia School of Law.
- Emadi, H. (2012). Libya: The road to regime change. *Global Dialogue*, σσ. 128-142.
- FEMA. (1983). *In Time of Emergency: A Citizen's Handbook*. Washington DC: Federal Emergency Management Agency (FEMA), Government Printing Office.
- Gertler, J. (2011). *Operation Odyssey Dawn (Libya): Background and issues for congress*. *Congressional Research Service, Library of Congress*. Washington DC: Library of Congress.
- Holmberg, A. (2011, December 16). The changing role of NATO: exploring the implications for security governance and legitimacy. *European Security*, σσ. 529-546.
- Howorth, J. (2012). *CSDP and NATO Post-Libya: Towards the Rubicon?* Brussels: Egmont Institute.
- Howorth, J. (2014, Δεκέμβριος 2). 'Opération Harmattan' in Libya: a paradigm shift in French, European and transatlantic security arrangements? *Journal of Transatlantic Studies*, σσ. 405-417.
- Human Rights Watch*. (2012, Μάιος 14). Ανάκτηση από Human Rights Watch Website: <https://www.hrw.org/news/2012/05/14/nato-investigate-civilian-deaths-libya>
- IDNDR. (1994). *The Yokohama Strategy and Plan of Action for a Safer World*. Yokohama: UN.
- Igwe, S. C. (2017, November 4). An Assessment of the Motivations for the 2011 Nato Intervention in Libya and Its Implications for Africa. *Canadian Social Science*, σσ. 1-12.
- Ivanov, I. (2011). *Transforming NATO New Allies, Missions, and Capabilities*. Plymouth: Lexington Books.
- Kaplan, F. (2011, Απρίλιος 14). *Noravank Foundation*. Ανάκτηση από Noravank Foundation Website: http://www.noravank.am/eng/articles/detail.php?ELEMENT_ID=5716
- Kuperman, A. (2013, September). Lessons from Libya: How Not to Intervene. *International Security*, σσ. 1-4.
- Kwiram, S. (2012). *Unacknowledged Deaths: Civilian Casualties in NATO's Air Campaign in Libya*. Brussels: Human Rights Watch. Ανάκτηση από Human Rights Watch Website.
- Laity, M. (2012). The Latest Test for NATO. *The RUSI Journal*, σσ. 52-58.
- Marrone, A. (2011, September 29). The Equilibrium of the 2010 NATO Strategic Concept. *The International Spectator*, σσ. 93-111.
- Marszałek, M. (2013). *NATO Crisis Management System*. Warsaw.

- Mattes, H. (2016, June 9). Libya since 2011: Political Transformation and Violence. *Middle East Policy*, σσ. 59-75.
- Metz, S. (2011, Απριλίου 15). *The New Republic*. Ανάκτηση από The New Republic Website: <https://newrepublic.com/article/86683/libya-qadaffi-nato-intervention>
- Morgenthau, H. (1946). *Scientific man versus power politics*. Chicago USA: University of Chicago Press.
- Morgenthau, H. (1967, April). To intervene or not to intervene. *Foreign Affairs*, σσ. 425-436.
- NATO. (2001). *NATO's Role in Disaster Assistance*. Brussels: NATO.
- NATO. (2010). *Strategic Concept for the Defence & Security of the Members of NATO*. Brussels: NATO Public Diplomacy Division.
- NATO. (2011, Νοέμβριος 15). *NATO CEPC*. Ανάκτηση από Τοποθεσία Web του NATO: https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_50093.htm
- NATO. (2014, Δεκέμβριος 11). *NATO Political Committee*. Ανάκτηση από Τοποθεσία Web του NATO: https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_115938.htm
- NATO. (2015, Νοέμβριος 9). *NATO and Libya*. Ανάκτηση από Τοποθεσία Web του NATO: https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_71652.htm
- NATO. (2015, Φβρουάριος 4). *NATO SITCEN*. Ανάκτηση από Τοποθεσία Web του NATO: https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_57954.htm
- NATO. (2015). *What is Transformation? An Introduction to Allied Command Transformation*. Norfolk, Virginia : NATO SACT.
- NATO. (2017, Οκτώβριος 10). *NATO North Atlantic Council*. Ανάκτηση από Τοποθεσία Web του NATO: https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_49763.htm
- NATO. (2019, Μάιος 28). *NATO Military Committee*. Ανάκτηση από Τοποθεσία Web του NATO: https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_49633.htm
- NATO. (2019, Σεπτέμβριος 12). *NATO Operations Policy Committee*. Ανάκτηση από Τοποθεσία Web του NATO: https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_69312.htm
- NATO. (2019). *The Secretary General's Annual Report*. Brussels: NATO Public Diplomacy Division.
- NATO. (2020, Μάρτιος 19). *NATO Euro-Atlantic Partnership Council*. Ανάκτηση από Τοποθεσία Web του NATO: https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_49276.htm
- NATO. (2020, Οκτώβριος 8). *NATO Crises Management*. Ανάκτηση από Τοποθεσία Web του NATO: https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_49192.htm

- NATO. (2020, Απρίλιος 2). *NATO EADRCC*. Ανάκτηση από Τοποθεσία Web του NATO: https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_52057.htm
- NATO. (2020, Μάρτιος 23). *NATO International Military Staff*. Ανάκτηση από Τοποθεσία Web του NATO: https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_64557.htm
- NATO. (2020, Μάιος 27). *NATO Nuclear Planning Group*. Ανάκτηση από Τοποθεσία Web του NATO: https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_50069.htm
- NATO. (2020, Μάρτιος 23). *NATO- Russia Council*. Ανάκτηση από Τοποθεσία Web του NATO: https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_50091.htm
- NATO. (2020, Σεπτέμβριος 24). *NATO Strategic Concepts*. Ανάκτηση από Τοποθεσία Web του NATO: https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_56626.htm
- NATO. (2020, Δεκέμβριος 23). *What is NATO?* Ανάκτηση από Τοποθεσία Web του NATO: <https://www.nato.int/nato-welcome/index.html>
- NATO. (2020b, Νοέμβριος 15). *NATO, A short History*.
- Nazemroaya, M. D. (2011). *NATO's secret ground war in Libya*.
- Oxford. (2020). *Advanced Learner's Dictionary*. Oxford: Oxford University.
- Pattison, J. (2011). The ethics of humanitarian intervention in Libya. *Ethics & International Affairs*, σσ. 271-277.
- Perkins, J. (2011, Απρίλιος 29). *John Perkins*. Ανάκτηση από John Perkins Website: <https://johnperkins.org/grassroots-action/libya-its-not-about-oil-its-about-currency-and-loans>
- Quarantelli, E. L. (1985). *What is a Disaster? The Need for Clarification in Definition and Conceptualization in Research*. Washington DC: U.S. Government Printing Office.
- Rachman, G. (2011). Libya, a last hurrah for the West. *The Financial Times*.
- Schmitt, E. (2012). NATO sees flaws in air campaign against Qaddafi. *The New York Times*.
- Secretary, T. W. (2011, March 18). *The White House, President Barack Obama*. Ανάκτηση από The White House Office of the Press Secretary, Remarks by the President on the Situation in Libya: <https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/2011/03/18/remarks-president-situation-libya>
- Shah, A. (2011, April 4). *Global Issues, Social, Political, Economic and Environmental Issues That Affect Us All*. Ανάκτηση από Crisis in Libya: <https://www.globalissues.org/>
- SHAPE, N. (2013). *An Introduction to Operations Planning at the Operational Level-ACO COPD Interim V2.0*. NATO SHAPE.

- Spasov, P. (2014). *NATO, Russia and European Security: Lessons Learned from Conflicts in Kosovo and Libya*. Partnership for Peace Consortium of Defense Academies and Security Studies Institutes.
- Sundarajan, A. R. (2012). *The sustainability of the North Atlantic Treaty Organization: Addressing the security-development nexus in the 21st Century*. Master Thesis. Washington, D.C: Georgetown University.
- UNDP. (2004). *Reducing Disaster Risk: a challenge for development. A global report*. John S. Swift Co.
- UNISDR. (2004). *Living with risk: A global review of disaster initiatives*. Geneva: UNISDR.
- UNISDR. (2005). *UN International Strategy for Disaster Reduction "Hyogo Framework for Action 2005- 2015", World Conference on Disaster Reduction*. Hyogo, Japan: UN.
- UNISDR. (2009). Ανάκτηση από <http://www.unisdr.org/we/inform/terminology>
- UNISDR. (2015). *Sendai Framework for Disaster Risk Reduction 2015-2030*. Geneva: UN.
- Wikipedia. (2020, Νοέμβριος 3). Ανάκτηση από Τοποθεσία Web της Wikipedia: <http://www.wikipedia.org>
- Βαληνάκης, Γ. & Μπότσιου, Κ. (2000). *Διεθνείς Σχέσεις και Στρατηγική στην πυρηνική εποχή*. Αθήνα: Εκδόσεις Επίκεντρο.
- Βλάχος, Α. (2018). *Διαχείριση Κρίσεων στους Τομείς Ασφάλειας και Άμυνας απο Περιφερειακούς Οργανισμούς. Οι περιπτώσεις του NATO και της ΕΕ*. Αθήνα: ΠΜΣ Στρατηγικές Διαχείρισης Περιβάλλοντος, Καταστροφών και Κρίσεων, ΕΚΠΑ.
- Γκουντρομίχου, Χ. & Δανδουλάκη, Μ. (2017). *Διαχείριση Καταστροφών και Κρίσεων σε Εθνικό και Διεθνές Επίπεδο - Β' Έκδοση*. Αθήνα: ΠΜΣ Στρατηγικές Διαχείρισης Περιβάλλοντος, Καταστροφών και Κρίσεων, ΕΚΠΑ.
- Διακάκης, Μ. (2012). *Εκτίμηση πλημμυρικής επικινδυνότητας με τη χρήση μοντέλων προσομοίωσης-Διδακτορική Διατριβή*. Αθήνα: ΕΚΠΑ.
- Θεοδωρόπουλος, Β., Ιωακειμίδης, Π., Κουλουμπής, Θ. & Ντάλης, Σ. (1999). *Το NATO και η Ευρωπαϊκή Άμυνα*. Αθήνα: Εκδόσεις Ι.Σιδέρης.
- Κυρκόπουλος, Γ. (2020). *Ο ρόλος του NATO στην αντιμετώπιση φυσικών καταστροφών και κρίσεων. Η συμμετοχή της Ελλάδας στο Euro-Atlantic Disaster Response Coordination Centre (EADRCC). Μεταπτυχιακή Διατριβή Ειδίκευσης*. Αθήνα: ΠΜΣ Στρατηγικές Διαχείρισης Περιβάλλοντος, Καταστροφών και Κρίσεων, ΕΚΠΑ.
- Λέκκας, Ε. & Ανδρεαδάκης, Ε. (2015). *Γεωδυναμικές Καταστροφές*. Αθήνα: ΠΜΣ Στρατηγικές Διαχείρισης Περιβάλλοντος Καταστροφών και Κρίσεων, ΕΚΠΑ.
- Λέκκας, Ε. & Ανδρεαδάκης, Ε. (2015). *Εισαγωγή στη Θεωρία της Διαχείρισης Καταστροφών και Κρίσεων*. Αθήνα: ΕΚΠΑ.

- Λέκκας, Ε. & Ανδρεαδάκης, Ε. (2016). *Καταστροφές και Κρίσεις Παγκόσμιας Εμβέλειας*. Αθήνα: ΠΜΣ Στρατηγικές Διαχείρισης Περιβάλλοντος Καταστροφών και Κρίσεων, ΕΚΠΑ.
- Λέκκας, Ε., Ανδρεαδάκης, Ε., Καπουράνη, Ε. & Μίνου-Μινοπούλου, Ε. (2008). *Εισαγωγή στη Διαχείριση καταστροφών (ebook). Πρόγραμμα εξ Αποστάσεως Εκπαίδευσης: Διαχείριση Φυσικών και Τεχνολογικών Καταστροφών, ΚΕΚ*. Αθήνα: ΕΚΠΑ.
- Μανιάτης, Α. (2010). *Διεθνές και Ευρωπαϊκό Δίκαιο και Στρατιωτικοί Διεθνείς Οργανισμοί*. Αθήνα-Κομοτηνή: Εκδόσεις Αντ.Ν.Σάκκουλα.
- Μανιώτη, Κ. (2018). *Η Θεωρία των Συμμαχιών: Η Περίπτωση του ΝΑΤΟ*. Αθήνα: ΠΜΣ Διεθνών & Ευρωπαϊκών Σπουδών, ΕΚΠΑ.
- Μουζάκης, Γ. (2018). *Τεχνολογικές και Na-Tech Καταστροφές*. Αθήνα.
- NATO (2019). *NATO Encyclopedia 2019*. Brussels: North Atlantic Treaty Organization.
- NATO (2020a). *What is NATO?* North Atlantic Treaty Organization (NATO).
- Ξανθόπουλος, Γ. (2009). *Δασοπροστασία και δασοπυρόσβεση*. Αθήνα: WWF Ελλάς.
- Παπαδόπουλος, Δ. (2016). *Το δόγμα της «ευθύνης προστασίας» και η επέμβαση του ΝΑΤΟ στη Λιβύη. Η περίπτωση της Συριακής κρίσης. Διπλωματική Εργασία στο Μάθημα των Διεθνών Σχέσεων*. Θεσσαλονίκη: ΑΠΘ, ΠΜΣ Νομικής, Τμήμα Διεθνών Σπουδών.
- Σαμπαζιώτη, Α. (2014). *Η επέμβαση του ΝΑΤΟ στη Λιβύη υπο το πρίσμα της ευθύνης προστασίας, Διπλωματική Εργασία*. Αθήνα: Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών & Πολιτικών Επιστημών, ΠΜΣ Τμ. Διεθνών & Ευρωπαϊκών Σπουδών.
- Σαπουντζάκη, Κ. & Δανδουλάκη, Μ. (2015). *Κίνδυνοι και Καταστροφές: Έννοιες και Εργαλεία Αξιολόγησης, Προστασίας, Διαχείρισης*. Αθήνα: ΣΕΑΒ,ΕΜΠ.
- Τσινισιζέλης, Μ. & Υφαντής, Κ. (2002). *Σύγχρονα προβλήματα διεθνών σχέσεων*. Αθήνα : Βιβλιοθήκη Διεθνών και Ευρωπαϊκών Μελετών.

Παράρτημα Α

Κατηγορίες Επικινδυνότητων (Hazards) (Λέκκας και συν., 2008)

ΚΙΝΔΥΝΟΣ: Ένα δυνητικά καταστροφικό γεγονός, φαινόμενο ή ανθρώπινη δραστηριότητα που μπορεί να προκαλέσει απώλειες ζωής ή τραυματισμούς, ζημιές σε περιουσίες, κοινωνικές και οικονομικές διαταραχές ή περιβαλλοντική υποβάθμιση.	
ΦΥΣΙΚΟΙ ΚΙΝΔΥΝΟΙ: Φυσικές διεργασίες ή φαινόμενα που λαμβάνουν χώρα στην βιόσφαιρα που μπορεί να αποτελέσουν ένα ζημιογόνο γεγονός. Οι φυσικοί κίνδυνοι μπορούν να κατηγοριοποιηθούν βάσει της γεωλογικής, υδρο-μετεωρολογικής ή βιολογικής προέλευσης τους.	
ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ	ΦΑΙΝΟΜΕΝΟ
Υδρο-μετεωρολογικοί κίνδυνοι Φυσικές διεργασίες ή φαινόμενα ατμοσφαιρικής, υδρολογικής ή ωκεάνιας φύσης	• Πλημμύρες και λασποροοές, • Τροπικοί κυκλώνες, καταιγίδες, άνεμοι, βροχή και έντονες βροχοπτώσεις, χιονοθύελλες, κεραυνοί, • Ξηρασία, ερημοποίηση, πυρκαγιές, ακραίες θερμοκρασίες, αμμοθύελλες, • Παγετώνες, χιονοστιβάδες
Γεωλογικοί κίνδυνοι Φυσικές διεργασίες ή φαινόμενα που περιλαμβάνουν διεργασίες ενδογενούς, όπως η τεκτονική δράση ή εξωγενούς προέλευσης, όπως οι μετακινήσεις μαζών.	• Σεισμοί, σεισμικά θαλάσσια κύματα (τσουνάμι), • Ηφαιστειακή δραστηριότητα και εκλύσεις • Μετακινήσεις μαζών, κατολισθήσεις, κατολισθήσεις βράχων, ρευστοποίηση, υποθαλάσσιες κατολισθήσεις, • Κατάρρευση επιφανειών, γεωλογική δράση ρηγμάτων.
Βιολογικοί κίνδυνοι Διεργασίες οργανικής προέλευσης ή διεργασίες που έχουν μεταφερθεί από βιολογικούς φορείς, περιλαμβάνοντας την έκθεση σε παθογενείς μικρο – οργανισμούς, τοξίνες και βιοενεργές ουσίες	• Ξεσπάσματα επιδημικών ασθενειών, μόλυνση φυτών ή ζώων και εκτεταμένος παρασιτισμός
ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΟΙ ΚΙΝΔΥΝΟΙ Κίνδυνοι που σχετίζονται με τεχνολογικά ή βιομηχανικά ατυχήματα, με ανεπάρκεια της υποδομής ή συγκεκριμένες ανθρώπινες δραστηριότητες που μπορούν να προκαλέσουν απώλειες ζωής, τραυματισμούς, καταστροφή περιουσιών, κοινωνική και οικονομική διαταραχή ή υποβάθμιση του περιβάλλοντος. Πολλές φορές αναφέρονται και ως ανθρωπογενείς κίνδυνοι. Παραδείγματα αποτελούν η βιομηχανική μόλυνση, η διαρροή ραδιενέργειας, τοξικά απόβλητα, κατάρρευση φραγμάτων, ατυχήματα μέσω μεταφοράς, βιομηχανικά και τεχνολογικά ατυχήματα (εκρήξεις, πυρκαγιές, διαρροές).	
ΥΠΟΒΑΘΜΙΣΗ ΤΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ Διεργασίες που προκαλούνται από την ανθρώπινη συμπεριφορά και δραστηριότητα (μερικές φορές σε συνδυασμό με τους φυσικούς κινδύνους) που προκαλούν ζημιές στην βάση φυσικών αποθεμάτων και επεμβαίνουν αρνητικά στις φυσικές διεργασίες ή οικοσυστήματα. Τα πιθανά αποτελέσματα ποικίλουν και μπορούν να συνεισφέρουν στην αύξηση της τρωτότητας και την συχνότητα και ένταση των φυσικών κινδύνων. Παραδείγματα αποτελούν η υποβάθμιση της γης, η αποψίλωση, η ερημοποίηση, οι πυρκαγιές, η απώλεια της βιοποικιλότητας, μόλυνση του εδάφους, του νερού και του αέρα, κλιματικές αλλαγές, αύξηση της στάθμης της θάλασσας και η μείωση του όζοντος.	

Παράρτημα Β

Η Ιδρυτική Συνθήκη του NATO (1949) (www.nato.int/e-library)

The North Atlantic Treaty Washington D.C. - 4 April 1949

“The Parties to this Treaty reaffirm their faith in the purposes and principles of the Charter of the United Nations and their desire to live in peace with all peoples and all governments. They are determined to safeguard the freedom, common heritage and civilisation of their peoples, founded on the principles of democracy, individual liberty and the rule of law. They seek to promote stability and well-being in the North Atlantic area. They are resolved to unite their efforts for collective defence and for the preservation of peace and security. They therefore agree to this North Atlantic Treaty” :

Article 1

The Parties undertake, as set forth in the Charter of the United Nations, to settle any international dispute in which they may be involved by peaceful means in such a manner that international peace and security and justice are not endangered, and to refrain in their international relations from the threat or use of force in any manner inconsistent with the purposes of the United Nations.

Article 2

The Parties will contribute toward the further development of peaceful and friendly international relations by strengthening their free institutions, by bringing about a better understanding of the principles upon which these institutions are founded, and by promoting conditions of stability and well-being. They will seek to eliminate conflict in their international economic policies and will encourage economic collaboration between any or all of them.

Article 3

In order more effectively to achieve the objectives of this Treaty, the Parties, separately and jointly, by means of continuous and effective self-help and mutual aid, will maintain and develop their individual and collective capacity to resist armed attack.

Article 4

The Parties will consult together whenever, in the opinion of any of them, the territorial integrity, political independence or security of any of the Parties is threatened.

Article 5

The Parties agree that an armed attack against one or more of them in Europe or North America shall be considered an attack against them all and consequently they agree that, if such an armed attack occurs, each of them, in exercise of the right of individual or collective self-defence recognised by Article 51 of the Charter of the United Nations, will assist the Party or Parties so attacked by taking forthwith, individually and in concert with the other Parties such action as it deems necessary, including the use of armed force, to restore

armed force, to restore and maintain the security of the North Atlantic area.

Any such armed attack and all measures taken as a result thereof shall immediately be reported to the Security Council. Such measures shall be terminated when the Security Council has taken the measures necessary to restore and maintain international peace and security.

Article 6

For the purpose of Article 5, an armed attack on one or more of the Parties is deemed to include an armed attack:

- on the territory of any of the Parties in Europe or North America, on the Algerian Departments of France ², on the territory of Turkey or on the Islands under the jurisdiction of any of the Parties in the North Atlantic area north of the Tropic of Cancer;
- on the forces, vessels, or aircraft of any of the Parties, when in or over these territories or any other area in Europe in which occupation forces of any of the Parties were stationed on the date when the Treaty entered into force or the Mediterranean Sea or the North Atlantic area north of the Tropic of Cancer.

Article 7

This Treaty does not affect, and shall not be interpreted as affecting in any way the rights and obligations under the Charter of the Parties which are members of the United Nations, or the primary responsibility of the Security Council for the maintenance of international peace and security.

Article 8

Each Party declares that none of the international engagements now in force between it and any other of the Parties or any third State is in conflict with the provisions of this Treaty, and undertakes not to enter into any international engagement in conflict with this Treaty.

Article 9

The Parties hereby establish a Council, on which each of them shall be represented, to consider matters concerning the implementation of this Treaty. The Council shall be so organised as to be able to meet promptly at any time. The Council shall set up such subsidiary bodies as may be necessary; in particular it shall establish immediately a defence committee which shall recommend measures for the implementation of Articles 3 and 5.

Article 10

The Parties may, by unanimous agreement, invite any other European State in a position to further the principles of this Treaty and to contribute to the security of the North Atlantic area to accede to this Treaty. Any State so invited may become a Party to the Treaty by depositing its instrument of accession with the Government of the United States of America. The Government of the United States of America will inform each of the Parties of the deposit of each such instrument of accession.

Article 11

This Treaty shall be ratified and its provisions carried out by the Parties in accordance with their respective constitutional processes. The instruments of ratification shall be deposited as soon as possible with the Government of the United States of America, which will notify all the other signatories of each deposit. The Treaty shall enter into force between the States which have ratified it as soon as the ratifications of the majority of the signatories, including the ratifications of Belgium, Canada, France, Luxembourg, the Netherlands, the United Kingdom and the United States, have been deposited and shall come into effect with respect to other States on the date of the deposit of their ratifications.

Article 12

After the Treaty has been in force for ten years, or at any time thereafter, the Parties shall, if any of them so requests, consult together for the purpose of reviewing the Treaty, having regard for the factors then affecting peace and security in the North Atlantic area, including the development of universal as well as regional arrangements under the Charter of the United Nations for the maintenance of international peace and security.

Article 13

After the Treaty has been in force for twenty years, any Party may cease to be a Party one year after its notice of denunciation has been given to the Government of the United States of America, which will inform the Governments of the other Parties of the deposit of each notice of denunciation.

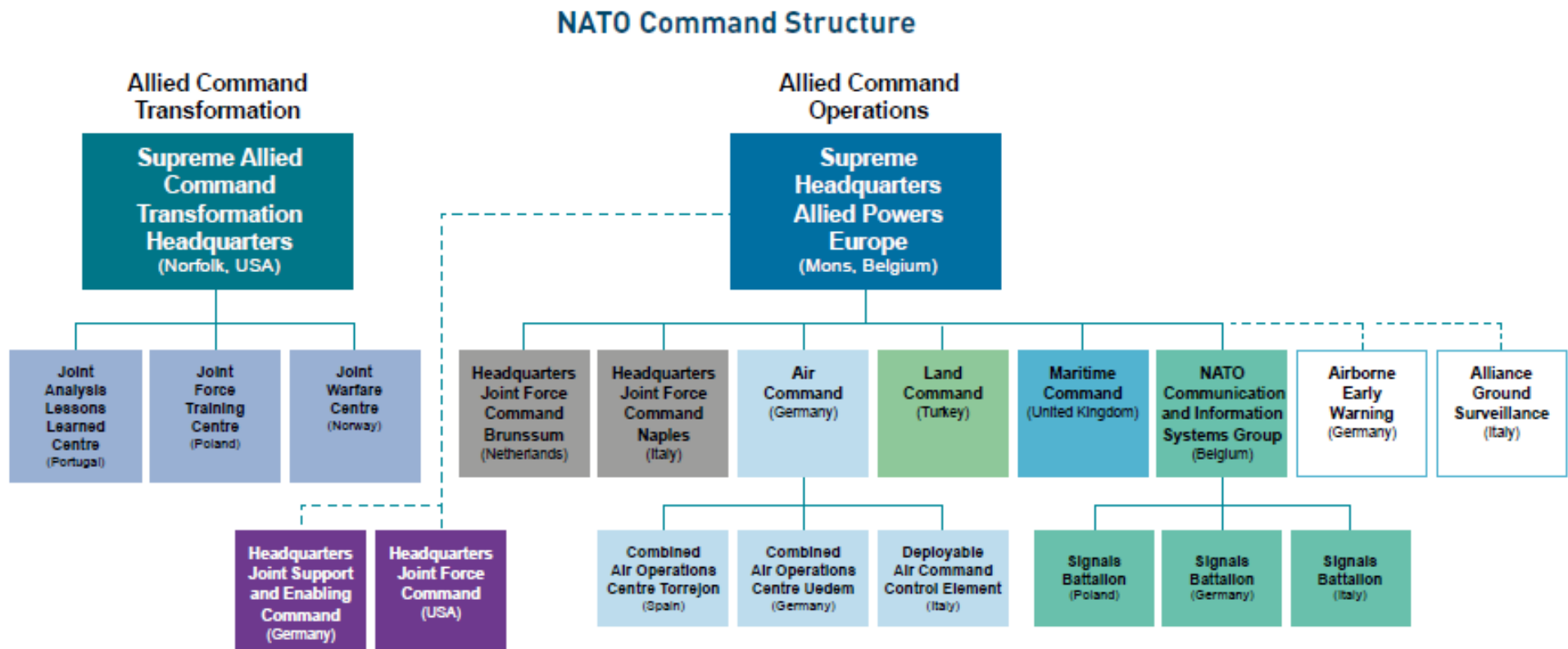
Article 14

This Treaty, of which the English and French texts are equally authentic, shall be deposited in the archives of the Government of the United States of America. Duly certified copies will be transmitted by that Government to the Governments of other signatories.

1. The definition of the territories to which Article 5 applies was revised by Article 2 of the Protocol to the North Atlantic Treaty on the accession of Greece and Turkey signed on 22 October 1951.
2. On January 16, 1963, the North Atlantic Council noted that insofar as the former Algerian Departments of France were concerned, the relevant clauses of this Treaty had become inapplicable as from July 3, 1962.
3. The Treaty came into force on 24 August 1949, after the deposition of the ratifications of all signatory states.

Παράρτημα Γ

Η Δομή Διοίκησης του NATO (NATO's Command Structure) (NATO, The Secretary General's Annual Report, 2019)

Παράρτημα Δ

Το Χρονολόγιο των Κύριων Γεγονότων της Επιχείρησης του NATO στη Λιβύη (NATO ACT, 2017).

	Date	Event	Conflict	Political Authority
2011	15 February	Protests outside Benghazi courthouse	Fighting between Gaddafi forces and rebel militias	Gaddafi
	17 February	Planned protests take place across Libya		
	17 March	UNSC adopts Resolution 1973 authorizing a no fly zone in Libya		
	22 March	NATO launches Operation Unified Protector (OUP)		
	3 August	Temporary Constitutional Declaration is adopted by the National Transitional Council (NTC)		
	20 October	Gaddafi is killed in Sirte		NTC
	23 October	NTC declares Libya's official liberation from Gaddafi's rule		
	31 October	OUP concludes		